

શ્રી યશોવિજયજી

જૈન ગ્રંથમાળા

દાદાસાહેબ, ભાવનગર.

ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨

૩૦૦૪૮૪૬

2915

સામાયિક સદ્બોધ

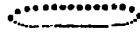

સમકિત ખીજ

લેખક અને સંચાલક

શંકરલાલ ડી. કાપડીઆ સુપ્રિ. જૈન ગુરુકુલ પાલીતાણા

ચિત્ર પરિચય

જેમ આરિસો ધરવાથી સામે રહેલ વસ્તુ તેમાં પ્રતિબિંબિત થાય છે તેમ ધ્યાન વડે વૃત્તિનો વિનાશ થવાથી નિર્મલ અન્તરાત્માને વિષે પરમાત્માનું પ્રતિબિંબ પડે છે.

જ્ઞાનસાર.

જેને સામાયિક સદ્બોધ થાય છે તેના હૃદયમાં જ્ઞાન-દિપક પ્રગટ થાય છે અને તેના સદ્ભાવે તે ધ્યાનમાં આત્મ-પ્રકાશ અને જ્યોતિનાં કિરણો અનુભવે છે.

જીવો મુખ પૃષ્ઠ ચિત્ર.

x x x x x

બીજામાંથી વૃક્ષ પેદા થાય છે તેમ જેના હૃદયમાં સમકિતનું બીજ પ્રાપ્ત થયું હોય છે તે પરિણામે શિવ તરૂં પ્રાપ્ત કરે છે.

જીવો મુખ પૃષ્ઠ ચિત્ર.

x x x x x

કમઠ યોગી મેઘમાળીના ભવે વૈરનો બદલો વાળવા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ કાઉસગ્ગ ધ્યાનમાં જ્યાં

ઉભેલા છે ત્યાં તેમના ઉપર ક્રોધાતુર થયો થકો પો-
 તાની ભયોત્પાદક સેના જેવી કે બાદલ, વિજલી,
 વાવાઝોડું આદિથી ભિષણ નાદ કરતો, મુસળધાર વર્ષાદિ
 વર્ષાવતો, ચમ ચમ કરી વીજલીની સોડી ચલાવતો,
 ભયાનકસ્વરૂપે શ્રી પ્રભુને ઘોર ઉપસર્ગ કરે છે. આર્થી
 ઈન્દ્રલોકમાં શ્રી પ્રભુની અડગતાની બાણ થવાથી
 પ્રભુનો પોતા ઉપર થએલ ઉપકારથી આકર્ષાઈ ધર-
 ભેંદ્ર (નાગેંદ્ર કુમાર) ત્યાં આવે છે અને શ્રી પ્રભુને
 ભયંકર વર્ષાદિના તોફાનમાંથી બચાવવા છત્ર આદિ
 ધરી યત્ન કરે છે અને પરિણામે મેઘમાળીનો પરાજય
 કરે છે જેથી પ્રભુને નાશિકા સુધી પહોંચેલ પાણી
 ઉતરી જાય છે. તે વખતે પ્રભુની અડગ નિશ્ચલતા
 અને સમતોલપણું નિહાલી દેવો સુવર્ણ પુષ્પની વૃષ્ટિ
 કરે છે. એક બાળુ જ્યારે કમઠ યોગી શત્રુનાનું કામ
 કરી રહ્યો હતો ત્યારે બીજી બાળુથી ધરભેંદ્ર ઉપકા-
 રનો બદલો વાળી પ્રેમભાવ દર્શાવી રહ્યો હતો છતાં
 શ્રી પ્રભુની મનોભાવના બન્ને તરફ સમતોલપણું,
 નિશ્ચલતા અડગ અને અમર છે.

જીઓ સમભાવી શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું ચિત્ર.

समभावी श्री पार्श्वनाथ

श्लोकानुरूप चित्रकार . जयन्तीलाल झवेरी

कमठे धरणेंद्रे च स्वोचितं कर्म कुर्वती ।

प्रभुस्तुल्यमनोवृत्तिः पार्श्वनाथः श्रियेऽस्तुवः ॥

શ્રી વિજયનીતિસૂરિશ્વરજી જૈન ગ્રન્થમાળા મણુકો ૨ જો.

॥ ૐ ॥

સામાયિક સદ્બોધ.

પ્રકાશક,

શ્રી વિજયનીતિસૂરિશ્વરજી જૈન ગ્રન્થમાળા,

હા. શા. ભોગીલાલ સાંકલચંદ.

વીર સંવત્ ૨૪૬૦] પ્રત ૧૫૦૦ [વિક્રમ સંવત્ ૧૯૯૦

પ્રથમાવૃત્તિ.

મૂલ્ય રૂ. ૦-૫-૦

:: મુદ્રક ::

શા. અમરચંદ બહેચરદાસ.

લેખક અને સંગ્રા-
હકની પરવાનગી
સિવાય કેાઇએ આ
પુસ્તક છાપવું કે
છપાવવું નહિં.

શ્રી બહાદુરસિંહજી પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.

:: પાલીતાણા. ::

બાલબ્રહ્મચારી-પ્રાતઃસ્મરણીય-જગત્પૂજ્ય-વિશુદ્ધ ચારિત્ર ચૂડામણિ
 તીર્થોદ્ધારક-તપોગચ્છાલંકાર-ભદ્રારક-પૂજ્યપાદ-વિદ્વદ્વર્ય-શ્રી-શ્રી-શ્રી
 શ્રીમાન્ આચાર્યમહારાજશ્રી વિજયનોતિસૂરીશ્વરજી ॥

જન્મ સં. ૧૯૩૦ પોષ સુદ ૧૧ : દીક્ષા સં. ૧૯૪૯ આષાઢ સુદ ૧૧
 ગણિપદ સં. ૧૯૬૧ માગશર સુદ ૫ : પન્યાસ પદ ૧૯૬૨ કારતક વદ ૧૧
 સૂરિપદ સં. ૧૯૭૬ માગશર સુદ ૫

પરમપૂજ્ય પ્રાતઃસ્મરણીય, જ્ઞાન-ગરિષ્ઠ, પુણ્ય પ્રભાવિક,
ગંભીરગુણજ્ઞ, નૈષ્ઠિકબાળ બ્રહ્મચારી આચાર્યશ્રી વિજયનીતિ
સૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના કર-કમળમાં:—

આપની અનુપમ ઉપદેશ શૈલી, શાસનપ્રતિ અપૂર્વ
પ્રેમ, અવિચળ શ્રદ્ધા, વિશુદ્ધ ચારિત્ર, હૃદ્દિક નિખાલસતા,
વિદ્યાપ્રતિ પ્રેમ, અને સીઝાતા સ્વામી ભાઈ પ્રતિ દયાથી
દ્રવિત થતું આપનું કોમળ અંતઃકરણ નિહાલી પારાવાર
આનંદ થાય છે.

આપે ઘણા સ્થળોએ વિહારો કરી, ઉપધાન, અઠાઈ
મહોત્સવ સંઘ આદિ ધર્મનાં કાર્યો કરાવી ધર્મમાર્ગની
વૃદ્ધિ કરી છે.

ઘણા મુનિ મહારાજઓને પન્યાસપદ, કેટલાકને ગણી
પદ અને અમુકને આચાર્યપદ આદિ અર્પી પદારોપિત કર્યા
છે તેજ આપની પ્રભુતા અને પ્રભાવનું પ્રતિબિંબ છે.

આપ સાહેબે ધાર્મિક માંગસિક કાર્યો કરાવ્યાં તેમાં
બે મુખ્ય કાર્યો આપની પુણ્ય-સ્મૃતિ તરીકે તરી આવે છે

તે એક શેઠ ખુશાલચંદ કરમચંદને ત્યાં પ્રસ્તુત સમયે જી-
નાગઢના નામદાર દિવાન સાહેબને મળવું, અને શ્રી ગીર-
નારજીનો તત્રેના શ્રીસંઘની રહાયથી જીર્ણોદ્ધાર કરવો અને
તદર્થે રૂપીઆ પાંચ લાખ જેથી વિશાળ રકમ ખરચાવવી
અને બીજું જામનગર તાબે હાલાર પ્રાંતમાં ૪૫ પાઠશાળા
ઝોનું સ્થાપન કરાવવું અને ઘણા અજ્ઞ જીવોને જ્ઞાનદાનનો
લાભ આપી ધર્મશૂન્ય થતા ખરચાવવા. આવી રીતનો
આપનો પરમ પ્રભાવ જાણી તેમ આ સેવક પ્રતિ આપનો
પ્રેમ નિહાલ્લી આ સામાયિક સદ્બોધ નામક પુસ્તક આપના
કર-કમળમાં સમર્પણ કરું છું તેનો આપ સાદર સ્વીકાર
કરી આભાર અલંકૃત કરશે એવું ઈચ્છી વિરમું છું.

ૐ શાંતિ.

લી૦ સેવક,

પાલીતાણા.

તા. ૭-૧૧-૩૩

}

રાંકરલાલ ડી. કાપડીઆ.

સુપ્રી. ય. વિ. જૈન ગુરુકુળ.

વિષયાનુક્રમણિકા.

પ્રથમ—વિભાગ.

વિષય દર્શન.	પૃષ્ઠ
૧ સામાયિક	૧
૨ સામાયિક એ શિક્ષાત્રત છે. ...	૩૯
૩ સામાયિક એ પ્રથમ આવશ્યક છે. ...	૪૦
૪ સમતા—સ્વરૂપ	૪૨
૫ સમતા—રસ	૪૫
૬ સાચુ સુખ	૪૭
૭ આત્માની ત્રણ સ્થિતિ	૫૧
૮ સ્થાપનાચાર્ય	૫૩
૯ ઉપકરણ	૫૪
૧૦ મુહુપત્તિના ૫૦ બોલ	૫૬
૧૧ સામાયિક લેવાનો વિધિ	૫૭
૧૨ સામાયિક પાસવાનો વિધિ	૫૮

દ્વિતીય—વિભાગ.

૧ સામાયિકનુ ફલ	૬૦
૨ નવકારસૂત્ર—પંચમંગગરૂપ	૬૧
૩ પંચિંદ્રિય સૂત્ર (ગુરૂ સ્થાપના)	૭૯
૪ ખમાશમણુ વા પ્રણિપાત સૂત્ર	૯૨
૫ સુગુરૂને શાતા સુખ પ્રગ્છા	૯૫
૬ ધરિયા વહિયં સૂત્ર	૯૬

વિષય દર્શન.	પૃષ્ઠ.
૭ તસ્મ ઉત્તરી સૂત્ર ૧૦૫
૮ અનત્ય ઉસસિએણું સૂત્ર ૧૦૮
૯ લોગસ્સ વા નામસ્તવ ૧૧૭
૧૦ કરેમિલંતે સૂત્ર વા સામાયિકનું પચ્ચખાણુ ૧૨૫
૧૧ સામાયિક પારવાનું સૂત્ર ૧૩૨
૧૨ અષ્ટ સામાયિક શબ્દ સ્કુરણા. [વધારા તરીકે]	

સુચના—અષ્ટ સામાયિક શબ્દ સ્કુરણાને બદલે હેડીંગમાં સ્કુરણા શબ્દ શરતચુકથી સુધારવો રહી ગયેલ છે, તે સુધારી વાંચવું.

ઉપોદ્ધાત

સમતા સર્વ ભૂતેષુ ત્રસેષુ સ્થાવરેષુચ ॥

આર્ત રૌદ્ર પરિ ત્યાગ, સ્તદ્ધિ સામાયક્ વ્રતં ॥

અંતરને જાગૃત તથા વિશુદ્ધ કરનાર અને જીવનનું ઉપયોગી આ લઘુ પુસ્તક વાચક-વર્ગના કર-કમળમાં દષ્ટિ ગોચર મુકતાં બે શબ્દો લખવાની આવશ્યકતા ધારૂં છું.

વિદ્યા-જ્ઞાનના સાધનો પ્રતિદિન આ પૃથ્વી તટપર વૃદ્ધિ-ગત થવાથી અનેક વિદ્વાનો તથા જ્ઞાની મહાત્માઓના પ્રયાસથી અનેક શાસ્ત્રો પ્રગટ થયાં છે; તેમાં એકનો વધારો કરવા માટે આ પુસ્તકને બહાર પાડવાનો હેતુ નથી. પરંતુ આ વિજ્ઞાનવાદના જમાનામાં રહુલો તથા કોલેજોના વાતાવરણમાં ઉછરેલા યુવાનોને ભાવાર્થ તથા સમજણ વિનાની ક્રિયાઓ તથા સૂત્રોમાં નિરસતા તથા શ્રદ્ધાની શિથિલતા થવાથી દિન પ્રતિદિન સામાયિક આદિ જીવનને અતિ ઉપયોગી અને શુભ ક્રિયાઓ તરફ અડચી વા ઉપેક્ષા વધતી જતી જોઈને અંતરમાં આશ્ચર્ય તથા ખેદ થવાથી અને આ પ્રમાણે ચાલતી પ્રવૃત્તિમાં રસ તથા શ્રદ્ધા લેતા થાય તેવો ફેરફાર નહિં કરવામાં આવે તો ભવિષ્યમાં ધાર્મિક ક્રિયાઓ ગૌણ થશે એ

શુભાશયથી શ્રીયુત્ શંકરલાલ ડાહ્યાભાઈએ આધુનિક યુગના વાતાવરણમાં ઉછરેલા યુવાનોને શ્રદ્ધા તથા હર્ષપૂર્વક કરવાનું મન આકર્ષિત થાય તેના માટે જે આ સામાયિક સફળોધ નામક સુંદર પુસ્તક બહાર પાડવાનો શુભ પ્રયાસ કર્યો છે તે અત્યંત પ્રસંશનીય છે.

જેન શાસ્ત્રમાં સામાયિકની સંક્ષેપમાં પણ અપૂર્વ યોધ દાયક સુંદર વ્યાખ્યા દર્શાવેલી છે કે ત્રસ અને સ્થાવર રૂપ સમસ્ત સંસારના સર્વ જીવો સાથેના વૈર વિરોધનો ત્યાગ કરી સમતા-મિત્ર ભાવ વા સમાન ભાવથી રહીને અંતરાત્માને મલીન વા આવરણીત કરનાર આત્મ ધ્યાન તથા રૌદ્રધ્યાનનો ત્યાગ કરીને આત્મ સ્વરૂપમાં શમાઈ જવું-લીન થવું તેનું નામ સામાયિક છે.

આવા અપૂર્વ સામાયિકને આપણે રૂઢીગત પ્રવર્તિત થવાથી સમજી શક્યા નથી, એ આપણી અજ્ઞાનતા છે. એ અજ્ઞાનતા દૂર કરવાને માટેજ શ્રીયુત્ શંકરલાલભાઈએ ઘણા વખતની સમતા ભાવને પ્રદર્શિત કરનારી અંતરની ઉર્મીઓને આજે શબ્દો દ્વારા બહાર લાવીને ધર્મ પ્રેમી આત્માઓને જાગૃત કરવાનો તથા શ્રદ્ધા ભાવ વધારવાનો ઉપકાર કર્યો છે.

આ પુસ્તકના મુખ પૃષ્ઠ ઉપર જ્ઞાનદીપક તથા યોધી-પ્રીજનાં બે ચિત્રો અને મુખ્ય પૃષ્ઠની અંદરમાં સમભાવી શ્રી

પાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચિત્રનું અવલોકન તથા ચિન્તન કરવાથી અપૂર્વ શાંતિ સદ્ભાવના, સમતા તથા સ્વરૂપ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ ગ્રંથે ચિત્રો પાલીતાણા નિવાસી અને ભૂત પૂર્વ ગુરુકુળ વિદ્યાર્થી તથા શાંતિ નિકેતનના શાંતિદાયક સ્થાનમાં અભ્યાસ કરીને નિકળેલા એક ઉત્સાહી અને કળા પ્રવીણ ભાઈ જ્યંતિલાલ જૈને જૈનધર્મનું ગૌરવ વધાર્યું છે.

આ પુસ્તકની શરૂઆતમાંજ શ્રીયુત્ શંકરલાલભાઈએ પૂજ્ય મુનિ શ્રી ખીમાવિજયજી મહારાજકૃત “ સમકિતદ્વાર ગભારે પેસતાંજી ” એ કાવ્યને મૂકીને સામાયિક કરનારા શ્રાવકોને પોતાના કર્તવ્યનું અપૂર્વ ભાન કરાવ્યું છે. આ લઘુ પુસ્તકના બે વિભાગ કરવામાં આવ્યા છે. પ્રથમ વિભાગમાં સામાયિકનું વાસ્તવ્ય સ્વરૂપ, વિવિધ ભેદોનું વર્ણન, સામાયિક કરવાનો હેતુ, સામાયિકમાં ટાળવાના દોષો વા અતિચાર, તથા સામાયિકનાં આઠ નામોનું અપૂર્વ વર્ણન સંક્ષેપમાં પણ બોધ દાયક રીતે પ્રમાણુ દૃષ્ટાંત તથા કથાઓ આપીને ઘણી સુંદર રીતે વર્ણવ્યું છે, જેનાથી આત્મામાં ઉત્સાહ, જાગૃતિ, પ્રેમ તથા શ્રદ્ધાદિક ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે. સાથમાં સામાયિકની વિધિ અને આત્માની ગ્રંથ સ્થિતિ તથા સામાયિકના ઉપકરણોનું વર્ણન પણ હેતુપૂર્વક સુંદર રીતે વર્ણવ્યું છે. બે કે તેમાં પાંચમા અર્થમાં “ જે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવામાં જ્ઞાન દર્શન

ચારિત્રનું સરખું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરાવે છે તેને સામાયિક કહે છે આ જગ્યાએ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર એ ત્રણ શબ્દો પહેલાં સમ્યગ્જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર લખ્યું હતતો વધારે શોભી નિકલત. કેમકે જૈન દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાણી મોક્ષ માર્ગઃ એમ માને છે. તેજ પ્રમાણે પૃષ્ઠ ૧૦મા માં પાંચ અનુષ્ટાનનું વર્ણન કરેલ છે ત્યાં પાંચે અનુષ્ટાનને ધાર્મિક અનુષ્ટાન કહેવાને બદલે અનુષ્ટાન લખેલ હોત તો વધારે સાફ ગણાત.

ખીજા વિભાગમાં સામાયિકનાં મૂળ સૂત્રો શુદ્ધતા પૂર્વક આપીને સાથે શબ્દાર્થ વાક્યાર્થ તથા ભાવાર્થથી ઘણુંજ સરસ રીતે વર્ણન આપેલું છે જેથી સામાયિક કરનારને શુદ્ધિ, સમજણ, પ્રેમ તથા શ્રદ્ધા ઘણીજ સુગમતાથી થઈ શકે તેમ છે.

આધુનિક યુગના વાતાવરણથી સંસ્ક્રિત થએલ યુવાનોને હેતુ દર્શક તથા જ્ઞાન પોષક આવાં પુસ્તકોનું વાચન કરવાથી તેમનામાં ભરાએલી જડવાદતા, નિરસતા, રૂચીહીનતા તથા અશ્રદ્ધાનો અવશ્ય નાશ થશે અને ક્રિયા રૂચીજ્ઞાન, વિકાશ, મન પ્રસન્નતા તથા શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થશે. માટે શ્રીયુત્ શંકરલાલભાઈએ આ લઘુ પછુ જીવન વિકાશક પુસ્તકને બહાર પાડીને જડવાદમાં પોષણ પામેલા યુવાનો ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

આ પુસ્તકને બહાર પાડવામાં શ્રીયુત્ શંકરલાલ ભાઈએ પોતાની બુદ્ધિના અનુભવ કરતાં જીવનના અનુભવને વધારે

પ્રગટ કર્યો છે. અર્થાત્ “ હું સામાયિક શામાટે કરું છું ”
 ? એમ જે જે પ્રશ્ને પુસ્તકાન્તે ધ્યાનસ્થ વિચારના શિર્ષકમાં
 ઉઠાવ્યા છે તે બુદ્ધિ જન્ય કલ્પનાઓ નથી પણ પોતાના
 અંતરમાં ધ્યાન પ્રસંગે ઉદ્ભવેલી અંતર ભાવનાઓની ઉર્મી-
 ઓ છે. શ્રી ગુરુકુળના વિશાલ કામની પ્રવૃત્તિમાં ગુંથાયેલા
 છતાં પણ રાત્રીના વખતે જ્યારે જ્યારે નિવૃત્તિ મળતી હતી
 ત્યારે ત્યારે સામાયિકના વાસ્તવ્ય સ્વરૂપને સમજવાનો તથા
 લખવાનો પ્રયાસ કરેલો તેમજ પ્રાતઃકાળમાં અમુક વખત તેના
 વાસ્તવ્ય સ્વરૂપ વિચારવા ધ્યાનમાં બેસતાં જે જે ભાવનાઓ
 આવિર્ભાવ પામેલી તેનો ટુંકસાર રૂપે વૃત્તિશાંત, સ્થિરતા,
 અનિત્યાદિ બાર ભાવના, વિશાળ દૃષ્ટિ, સમતાભાવ, ઉપશમ-
 ભાવ તથા આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિના ઉપાયોનું ચિન્તન આદિ
 જે જે ભાવનાઓનું સ્વરૂપ વિકસવર પામેલું તેનો જાતિ અનુ-
 લવનો પણ ચિતાર સાથે આપીને સામાયિકના સ્વરૂપને સચ્ચોટ
 રીતે વિકસિત કરેલું છે. આ પુસ્તક સાઘંત વાંચવા વિચારવા
 હરેક જ્ઞાસુઓ અને ધર્મ પિપાસુઓને વિજ્ઞપ્તિ છે. ૐ શાંતિ.

લી૦ સંતચરણોપાસક

નિવેદન.

જગતમાં મનુષ્ય ભવની દુર્લભતા છે, અને તે પ્રાપ્ત થએ તેની સાર્થકતા કરવી એ માનુષિક મુખ્ય ધર્મ છે. ઐહિક દુનિયામાં જો કોઈ જીવનનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ જાણવાનાર હોય તો તે ધર્મજ છે. તેજ નીચ ગતિમાંથી મનુષ્યને ઉચ્ચ ગતિમાં લેઈ જનાર છે. માટેજ મુમુક્ષુઓ સંસારી ખટપટ છોડી તેનું જ શરણ લે છે. ધર્મના પણ વિધવિધ માર્ગો દષ્ટિ ગોચર છે પરંતુ સત્ય, સર્વોત્તમ સર્વોપરી અને સર્વ દર્શી માર્ગ તો શ્રી કેવળી ભગવંત સિવાય કોઈ જાણવા સમર્થ નથી અને તેજ સર્વને સત્ય અને ગ્રાહ્ય હોઈ શકે છે.

સામાયિક એ શ્રી સર્વજ્ઞ અહંત પ્રભુ પ્રણિત માર્ગ છે. શ્રી ગણધર પ્રભુએ તેની શબ્દ રચના કરી છે. તેજ મહાન યોગ છે અને મુનિ મહારાજો તેથી તે સર્વપણે અને ગૃહસ્થો તેનું દેશથી પાલન કરે છે. તે બાર વ્રતનું પણ મૂલ છે. મનની અસ્થિરતાનો—મનમાં ઉદ્ભવતી મલીન વાસનાઓનું તે વ્રત જડમૂળથી ઉખેડી નાંખનાર છે.

જેમને જીવનજ્યોત જગવવી હોય, માનુષિક દેહનું કલ્યાણ કરવું હોય અર્થાત્ મનુષ્ય ભવ સફળ કરવો હોય તો

તેમણે આ વ્રતનું અવશ્ય સેવન કરવું એજ હિતકર અને કલ્યાણના કારણભૂત છે. અને તેથી કરીનેજ તે આવશ્યક સૂત્ર કહેવાય છે. સર્વજ્ઞ શ્રી પ્રભુ મહાવીર સ્વામીએ તે મહાન યોગ બતાવ્યો છે એટલું જ નહિ પરંતુ તેમણે પોતાના આદર્શ જીવનમાં તે વણી બતાવ્યો છે.

ગોશાળાએ તેજે લેશ્યા મુકી કૃતરૂને બદલે કૃતધ્વી થયો, ગોવાલીઆએ કાનમાં ખીલા ઠોક્યા, પગપર ખીચડી રંધાણી છતાં અપકારી તરફ દ્વેષ કે ઉપકારી તરફ પ્રેમનો છાંટો સરખો પણ પ્રભુને ઉદ્ભવ્યો નથી અને સમતાભાવમાંથી લેશ માત્ર પણ ચલ્યા નથી, શરીરનું એક રૂવાડું સરખું પણ તેથી ફરકયું નથી. આમ જ્યારે મનુષ્યમાં સમભાવ જાગૃત થશે, અને સર્વ જીવોને પોતાના આત્મા સમાન ગણવાની વૃત્તિ જાગશે ત્યારેજ ખરું આત્મ કલ્યાણ થશે એ નિઃશંક અને નિર્ભિવાદ છે. સામાયિક એજ સમભાવ વૃત્તિનું પોષક અને ઉત્તેજક વ્રત છે માટે મુમુક્ષુઓએ, ધર્મ માર્ગની જાણસુવાણા જીવોએ આ વ્રતનું હમેશાં પુણિઆ શ્રાવકનું દષ્ટાંત દષ્ટિ સન્મુખ રાખી પ્રેમપૂર્વક પાલન કરવું. સામાયિકવ્રત એ મુલ્યવાન મોતી સમાન છે. મોતીને ઘોઘને જેમ જેમ સાફ કરવામાં આવે છે તેમ તેમ તેનું તેજ ખીલે છે તેવી રીતે કાયિક, વાયિક અને માનસિક સાવધ વ્યાપારો જેમ જેમ દૂર થાય છે તેમ તેમ આત્મ પ્રકાશ ખીલે છે, મોતી જેમ ધણીનું ઢગદર

ફર કરે છે, તેમ સામાયિક વ્રત કરનારની ભવની પરંપરાનો રહેઠાણ થાય છે. મોતી જેમ સ્વચ્છ નિરમળ હોય છે તેમ સામાયિક વ્રત પણ મલીન વાસનાઓમાંથી જીવને મુક્ત કરી તેના આત્માને નિરમળ બનાવે છે, મોતી જેમ દરિયામાં સ્વાતિ નક્ષત્રના યોગે વરસાદના છાંટાથી પાકે છે તેમ સામાયિક યોગ પણ મુનિ મહારાજની અમૃતમય વાણીની વૃદ્ધિથી ભવી જીવની અંદર પ્રગટ થાય છે. માટે દરેકે દરેક આબાળ વૃદ્ધ તમામે આ પવિત્ર અને જીવનનો ઉત્કર્ષ કરનાર યોગનું સદા સર્વથા શક્યાનુસાર પાલન કરવું.

શ્રીયુત્ મોતીચંદલાઈ ગીરધરલાલભાઈ કાપડીઆ અત્રે બે વર્ષ પર યાત્રાર્થે પધારેલા તે વખતે તેમની સાથે સામાયિક સંબંધમાં કેટલીક વાતચિત થતાં તેઓશ્રીએ જણાવ્યું કે આપણામાં શિક્ષિતોપયોગી સામાયિક સૂત્ર જોઈએ તેવું નથી. આથી આવી જાતનું પુસ્તક કરવાની પ્રેરણા મને ઉદ્ભવી અને તેજ દિવસથી તેના માટે પ્રયાસ કરેલો જેના પરિણામે અત્યારે હું આ સામાયિક સફળોધ નામક લઘુ પુસ્તક જનતાને ચર્ણુ ધરવા ભાગ્યશાળી થયો છું. તેની સંપૂર્ણતા મારા જેવા અદ્યક્ષથી થવી મુશ્કેલ છે છતાં જે જે કંઈ અને જેટલું વાચનના સફલાવે મળી આવ્યું તેના સાર રૂપે સંગ્રહ કરી તેમ કેટલુંક સ્વમર્તિથી લખી આ લઘુ પુસ્તક પ્રગટ કર્યું છે.

તે તૈયાર કર્યા પછી અમારી સ્થા. કમીટીના ઑ. સભ્ય અને અમારી ધાર્મિક સમિતિના અધ્યક્ષ શ્રીમાન્ શેઠ કુતેચંદલાઈ ઝવેરલાઈ કે જેઓ ધાર્મિક જ્ઞાનમાં સારા નિષ્ણાત્ ગણાય છે તેમને બતાવ્યું હતું અને તેઓ મહાશયે તે વાંચી આપ્યું હતું તેમ કોઈ કોઈ સ્થળે સુધારાનો અવકાશ હતો ત્યાં સુધાર્યું પણ હતું આ માટે તેઓ મહાશયનો આ સ્થળે આભાર માનું છું.

પરમપૂજ્ય મુનિ મહારાજ શ્રી વિજયનીતિ સૂરિશ્વરજી મહારાજ સાહેબના પ્રશસ્ય શિષ્યરત્ન મુનિ મહારાજશ્રી સંપત વિજયજી ગણિની આ પુસ્તકના પ્રકાશન કરવામાં અનુમતિ અને સહાનુભુતિ માટે તેમ રા. રા. શ્રીમાન્ શેઠ ચીમનલાલ લાલલાઈની તે પ્રતિ કૃપા નજરને માટે આ સ્થળે તેઓશ્રીનો આભાર પ્રદર્શીત કરું છું. ઉપોદ્ધાત લખવામાં સંત ચરણોપાસક બંધુએ જે સ્તુત્ય પ્રયાસ સેવ્યો છે તે માટે તેઓશ્રીનો પણ આ સ્થળે ઉપકાર પ્રગટ કરું છું. પુસ્તકમાં જે જે બાબતો વર્ણવવામાં આવી છે તેમ ધ્યાનસ્થ વિચાર અને કલ્પના ચિત્રોનો પરિચય વિગેરે ઉપોદ્ધાત લખનાર વિદ્વાન્ બંધુએ ઉપોદ્ધાતમાં જણાવ્યું છે તેથી આ સ્થળે તે સંબંધમાં વધુ લખવું ઉચિત ધારતો નથી. મુખપૃષ્ઠ ઉપર કલ્પના ચિત્ર તેમ ધ્યાનસ્થ વિચાર લખવાની જે ઉર્મીઓ ઉદ્ભવી તે

સર્વનો એકજ ઉદ્દેશ છે અને તે એકે આપણામાં જે અત્યારે ધ્યાન માર્ગ ગૌણરૂપે થયો છે તેનો જો પુનરોદ્ધાર થાય તો જીવનનું સાર્થક જલદીથી થાય અને આત્મ જ્ઞાનનો ઉદ્યોત્ત થાય.

એવટ ઉપસંહારમાં જણાવવાનું કે આ પુસ્તક લખવામાં તેમ તેમાં સાર સાર વસ્તુનો જ્યાંથી ત્યાંથી સારરૂપે સંગ્રહ કરવામાં બનતી કાળજી રાખવામાં આવી છે છતાં લખાણમાં કંઈ દોષ કે ક્ષતિ જણાય તો તે વાચકવૃંદ જણાવી મને આભારી કરશે કે જેથી તે આગામી આવૃત્તિમાં સુધારી શકાય. ઉપોદ્ઘાત લખનાર વિદ્વાન્ બંધુએ જે જે સુચનાઓ આપી છે તે બહલ તેમનો આભારી છું. પ્રુફરીડીંગ અંગે સરત ચુકથી જે કંઈ ભુલ રહેવા પામી હોય તો તેને સુધારી વાચકવૃંદને વાંચવા વિજ્ઞાપિત છે.

ૐ શાંતિ.

પાલીતાણા.

તા. ૧૩-૧૧-૩૩

લી૦ શ્રી સંઘનો સેવક

શંકરલાલ ડી. કાપડીઆ

સુપ્રી. ય. વિ. જૈનગુરુકુળ

સામાયિક સ્વરૂપ નિરૂપણ
વિભાગ ૧ લો.

(સમભાવભાવિઅપ્પા).

ઐત્રી ભાવ જગત મેં મેરા,
સખ જીવોં સે નિત્ય રહે;
દીન દુઃખી જીવોં પર મેરે,
ઉરસે કઙ્કણા સ્રોત બહે.

x x x x

વિષયોંકી આશા નહિ જિનકે,
સામ્ય ભાવ ધન રખતે હૈ;
નિજ પર કે હિત સાધનમેં જો,
નિશદિન તત્પર રહતે હૈ.

x x x x

કોઈ બુરા કહો યા અચ્છા,
લક્ષ્મી આવે યા જાવે;
લાખો વર્ષોં તક જીઆયા,
મૃત્યુ આજ હી આ જાવે.

સમકિતને દ્વારે.

સમકિત દ્વાર ગભારે પેસતાંજ,

પાપ પડલ જ્યાં દૂર રે;

મોહન માફેવીનો લાડણોજ.

દીઠો મીઠો આનંદ પૂર રે. સમ૦ ૧

આયુ વરજીત સાતે કર્મનુંજ,

સાગર કોડા કોડી હીણુ રે.

સ્થિતિ પ્રથમ કરણે કરીજ,

વીર્ય અપુરવ મોઘર લીધ રે. સમ૦ ૨

ભુંગળ ભાંગી આઘ કષાયનીજ,

મિથ્યાત્વ મોહની સાંકળ સાથ રે;

ખાર ઉઘાડ્યાં સમ સંવેગનાંજ,

અનુલવ ભુવને યેઠો નાથ રે. સમ૦ ૩

તોરણ બાંધ્યું જીવ હયા તણુંજ,

સાથીઓ પૂર્યો શ્રદ્ધા રૂપ રે;

ધૂપ ઘટી પ્રભુ ગુણ અનુમોહનાજ,

ધી ગુણ મંગળ આઠ અનૂપ રે. સમ૦ ૪

સંવર પાણી અંગ પખાલણેજ,

કેસર ચંદન ઉત્તમ ધ્યાન રે;

આતમગુણ રૂપી મૃગમહમહમહેજ,

પંચા ચાર કુસુમ પ્રધાન રે. સમ૦ ૫

ભાવ પૂજ્યે પાવન આત્માજ,

પૂજે પરમેશ્વર પુણ્ય પવિત્ર રે;

કારણ જોગે કારજ નિપજેજ,

ખીમાવિજય જીન આગળ ચીત રે. સમ૦ ૬

સામાયિક પ્રશંસા.

સામાયિકવિશુદ્ધાત્મા સર્વથા ઘાતિ કર્મણઃ ।

અયાત્કેવલમાપ્નોતિ લોકાલોક પ્રકાશકમ્ ॥

અર્થ:—સામાયિકથી વિશુદ્ધ થએલો આત્મા—પ્રાણી સર્વથા પ્રકારે ધાતી કર્મોનાં ક્ષયથી લોક અને અલોકને પ્રકાશ કરનાર એવું કેવળ-જ્ઞાન પામે છે.

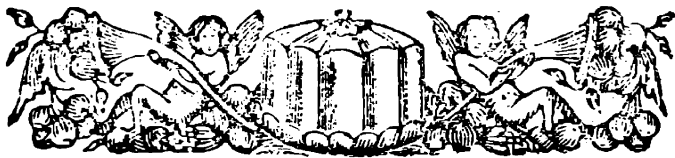
દેવતાઓની પણ સામાયિક માટે યાહના રહે છે.

સામાય સામર્થિ, દેવા વિ ચિંતંતિ હિય ય મજ્જમ્મિ ।

જઈ હોઈ મુહુત્તમેગં, તા અમ્હ દેવત્તજં સુલહં ॥ ૧ ॥

અર્થ:—દેવતાઓ યાહના કરે છે કે સામાયિકની સામગ્રી એક મુદ્દર્ત માત્ર પણ જો અમને મળે તો અમારું દેવપણું સુલભ થાય.

ॐ श्री वीरपरमात्मने नमः

સામાયિક-સહજોદ.

(૧)

સામાયિક.

પ્ર૦ સામાયિકના અર્થ કહો.

ઉ૦ સમ એટલે રાગદ્વેષના અભાવરૂપ આત્માના મધ્યસ્થ પરિણામ થતાં આય એટલે જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રરૂપ લાભનો ઇક એટલે ભાવ જે થાય તેને સામાયિક કહીએ. (૨) સાવધયોગ (પાપ વ્યાપાર) નો ત્યાગ અને નિરવધ યોગનું સેવન કરવા જીવનો પરિણામ થાય ત્યારે સામાયિક કહેવાય છે. (૩) સમ એટલે સરખું એટલે સર્વજીવ સાથે મૈત્રીભાવ કરવો એ જેનું લક્ષણ છે એવો જે લાભ તેને સામાયિક કહીએ. (૪) જે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવામાં જ્ઞાન-દર્શન અને ચારિત્રનું સરખું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરાવે છે, તેને પણ સામાયિક કહીએ. (૫)

સામાયિક એટલે સંસારના સર્વ જાતના રાગ દ્વેષથી ઉપજતા પરિતાપને સમાવી દેઈ શુદ્ધ જગાએ, શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી બે ઘડી સુધી સંસારનાં દરેક બંધન દૂર કરી, જ્ઞાનનંદ, ધ્યાન, અધ્યયન, જાપ, ધર્મ, કથા વિગેરે પોતાના અધિકાર પ્રમાણે કરવું તેને પણ સામાયિક કહીએ આમ સામાયિકના વિધ વિધ પ્રકારના અર્થ થાય છે. દુકાણમાં કહીએ તો સામાયિક એ સમતાનું વાહક, સરખાપણાના ભાવનું પ્રેરક અને જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રના સામર્થ્યનું ઉત્પાદક છે.

પ્ર૦ આ સામાયિક સૂત્રના પ્રભુતા કોણ છે ?

ઉ૦ આ સામાયિક સૂત્રના અર્થથી પ્રરૂપક શ્રીતીર્થંકર પ્રભુ છે અને તેની શબ્દ રચના કરનાર શ્રીગણધર પ્રભુ છે અર્થાત તે સર્વજ્ઞ કથિતસૂત્ર છે.

પ્ર૦ સર્વજ્ઞ એટલે શું ?

ઉ૦ જેઓ ત્રિકાળ દર્શી છે તેઓજ સર્વજ્ઞ ગણાય છે. અને જેઓ સર્વજ્ઞ હોય છે, તેઓજ લોકાલોકના ભાવો (લોક અને અલોકના) યથાસ્થિત જેવા પોતાના જ્ઞાનમાં જુએ છે તેવાજ પ્રરૂપે છે. (કહે છે) પ્રત્યક્ષનો પુરાવો પણ હોઈ શકે નહિ.

પ્ર૦ સામાયિકના પર્યાય શબ્દો અર્થ સાથે કહો.

ઉ૦ સામ, સમ, અને સમ્ય એ સામાયિકના પર્યાય શબ્દો છે
(૧) સામ એટલે મધુર પરિણામ, (૨) સમ એટલે

ત્રાજવા જેવા સમ પરિણામ અને (૩) સમ્ય એટલે ખીર અને ખાંડ મળી જાય તેવા સમ પરિણામ.

પ્ર૦ સામાયિક વ્રત એટલે શું ?

ઉ૦ આત્મ અને રૌદ્રધ્યાનનો ત્યાગ જેણે કરેલો છે, તથા વચન અને શરીર સંબંધી પાપ વ્યાપારનો જેણે ત્યાગ કરેલો છે, એવા મનુષ્યે એક મુહૂર્ત પર્યંત સમ ભાવમાં રહેવું તે સામાયિકવ્રત કહેવાય છે.

પ્ર૦ સામાયિક કરવાની જરૂર શી ?

ઉ૦ સામાયિક એ સર્વ સાવધયોગની વિરતિરૂપ છે અને તેનાથી ચારિત્રાચારની શુદ્ધિ થાય છે તેથી તે કરવાની અવશ્ય જરૂર છે.

પ્ર૦ સામાયિકના પ્રકાર કેટલા અને તે કયા કયા છે ?

ઉ૦ સામાયિકના બે પ્રકાર છે. એક ઇત્વર અને બીજું યાવત્ કથિત. ઇત્વર એટલે જે થોડા વખત સુધીનું કહેવાય છે તે. આ ગૃહસ્થનું વ્રત છે. યાવત્ કથિત એટલે જે આખી જીંદગી સુધી રહે તે; આ મુનિરાજ માટે સમજવું.

પ્ર૦ સામાયિકના લેદો કેટલા છે અને તેની સમજણ આપો.

ઉ૦ સામાયિકના ચાર લેદો છે. (૧) શ્રુત સામાયિક (૨) સમ્યક્ત્વ સામાયિક (૩) દેશ વિરતિ સામાયિક અને (૪) સર્વ વિરતિ સામાયિક.

શ્રુત સામાયિક એટલે હું આટલો અમુક પાઠ

લણી સંપૂર્ણ મુખ પાઠ લણી ઉઠીશ એવો નિયમ કરી એસવું તે.

સમ્યક્ત્વ સામાયિક એટલે શુદ્ધ સમકિત પામવું તે.

દેશવિરતિ સામાયિક એટલે બે ઘડી પ્રમાણ સામાયિક કરવું તે.

સર્વવિરતિ સામાયિક એટલે જે મુનિરાજ સર્વથા પાળે છે. અને ચારિત્રસામાયિક પણ કહેવાય છે.

પ્ર૦ સામાયિકના ચાર અંગ કયાં ?

ઉ૦ સમતા, સંયમ, શુભ લાવના અને આર્ત-રૌદ્રધ્યાનનો ત્યાગ એ સામાયિકના ચાર અંગ છે.

પ્ર૦ ચાર શુભ લાવનાઓ કઈ ?

ઉ૦ મૈત્રી, પ્રમોદ, કારુણ્ય અને માધ્યસ્થ્ય. આ ચાર શુભ લાવનાઓ છે. આ લાવના લાવવાથી આર્ત અને રૌદ્ર ધ્યાન જે અપ્રશસ્ત છે તેમાંથી જીવ નિરાળો થાય છે. આ બે અપ્રશસ્ત ધ્યાનનો ત્યાગ કર્યા વિના અનાદિ કાળથી ધર્મ ધ્યાન થતું નથી.

પ્ર૦ સામાયિકમાં કઈ કઈ શુદ્ધિ જાળવવી ?

ઉ૦ સામાયિકમાં (૧) આચાર શુદ્ધિ, (૨) શરીર શુદ્ધિ, (૩) વસ્ત્ર શુદ્ધિ (૪) ઉપકરણ શુદ્ધિ આચાર શુદ્ધિ જાળવવી. અને આ ઉપરાંત સ્થાન શુદ્ધિ પણ જાળવવી. કારણ કે સ્થાન શુદ્ધિ હોવાથી અપવિત્રતાના પરમાણુનો

સ્પર્શ થતો નથી, અને તેથી મનની પવિત્રતા જળવાય છે. આ માટે વિશેષ કરીને ઉપાશ્રય તે સામાયિક કરવાનું ઉત્તમ સ્થળ છે.

પ્ર૦ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવથી સામાયિક સમજાવો.

ઉ૦ સામાયિકમાં પુસ્તક, ચરવળો, કપડાં આદિ જે વસ્તુઓ જોઈએ તેટલાંનીજ મર્યાદા રાખવી અર્થાત્ તેટલાંજ છુટમાં રાખીને બાકીની વસ્તુનું પરચખખાણુ કરવું, તે દ્રવ્યથી સામાયિક કહીએ. (૨) ક્ષેત્રથી સામાયિક એટલે સામાયિક કરવા માટે જેટલી જગ્યા રોકી હોય તેટલી જગ્યાની મર્યાદા બાંધી બાકીનાનો ત્યાગ કરવો તે. (૩) કાળથી સામાયિક એટલે જે ઘડી અથવા ૪૮ મિનિટ જે સામાયિકના કાળનું માપ છે ત્યાંસુધી સામાયિક કરવું તે. (૪) ભાવથી સામાયિક એટલે રાગદ્વેષથી રહિતપણે સામાયિક કરવું તે ભાવથી સામાયિક જાણવું.

પ્ર૦ શ્રીમન્મહામહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજીમહારાજે સામાયિકનો શો અર્થ કહેલો છે અને તે શેમાં ?

ઉ૦ શ્રીમન્મહામહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજીમહારાજે સવાસો ગાથાના સ્વકૃત સ્તવનમાં સામાયિકના અર્થ માટે નીચે પ્રમાણે ગાથા આપેલી છે.

ભગવદ્ અંગે ભાળીઓ સામાયિક અર્થ;
સામાયિક તે આતમા ધરો સૂધો અર્થ.

પ્ર૦ સામાયિક કરવાની વિધિમાં કયા દોષો વર્જવા.

ઉ૦ સામાયિક કરવાની વિધિમાં ચાર દોષો વર્જવા.

(૧) અવિધિદોષ, (૨) અતિ પ્રવૃત્તિ ન્યુન પ્રવૃત્તિ દોષ,
(૩) દુગ્ધ દોષ અને (૪) શૂન્ય દોષ. આ ચાર દોષો
સામાયિક કરવાની વિધિમાં ત્યજવા.

પ્ર૦ તે વિગતવાર સમજાવો.

ઉ૦ અવિધિ એટલે જે વિધિશાસ્ત્રમાં કહી છે તે પ્રમાણે
વિધિથી સામાયિક ન કરવામાં આવે તો અવિધિ દોષ
લાગે છે. અતિપ્રવૃત્તિ-ન્યુનપ્રવૃત્તિ દોષ એટલે શાસ્ત્રમાં
લખ્યા કરતાં અધિક ન્યુન કોઈપણ પ્રવૃત્તિ નજ થવી
જોઈએ. દુગ્ધ દોષ એટલે સામાયિકમાં ઇહલોક પરલોકનાં
સંસારિક સુખોની વાંચ્છના કરવી તે, અને શૂન્ય દોષ
એટલે ઉપયોગ વિના ધાર્મિક ક્રિયા કરવી તે. આ માટે
આત્મહિતાર્થી જનોએ સામાયિક કરતી વખતે આ વિધિ
ના દોષો ત્યજવા જોઈએ.

પ્ર૦ સામાયિકમાં ધાર્મિક અનુષ્ઠાનો કયાં યાદ રાખવાં ?

ઉ૦ સામાયિકની અંદર પાંચ ધાર્મિક અનુષ્ઠાનો યાદ રાખવાં
તે એ કે (૧) વિષાનુષ્ઠાન (૨) ગરલાનુષ્ઠાન (૩) અન્યો-
ન્યાનુષ્ઠાન (૪) તદ્દહેતુ અનુષ્ઠાન અને (૫) અમૃતાનુષ્ઠાન.

પ્ર૦ આ અનુષ્ઠાનો વિગતવાર સમજાવો. અને તેમાં કેટલાં
ગ્રાહ્ય છે અને કેટલાં ત્યાજ્ય છે.

ઉ૦ (૧) વિષાનુષ્ઠાન એટલે આ લોકનાં સાંસારિક સુખોની
જે વાંચ્છના કરવી તે. (૨) ગરલાનુષ્ઠાન એટલે ધર્મક્રિયા

કરવી, અને પરલોકાદિક સ્વર્ગાદિકની તૃષ્ણા રાખવી. (૩) અન્યોન્યાનુષ્ઠાન એટલે દેખા દેખી ધર્મ ક્રિયા કરવી તે. (૪) તદ્દેતુ અનુષ્ઠાન એટલે કરેલી ધર્મક્રિયા. ધર્મક્રિયા કરનારને પરોક્ષ ફળ આપે છે તે. અને (૫) અમૃતાનુષ્ઠાન એટલે જેનું ફળ અમૃત એટલે આત્માનો વિકાસ છે તે. આ માટે જે પ્રથમ ત્રણ અનુષ્ઠાનો છે તે છોડી દેવાં જોઈએ બાકીનાં બે સ્વીકાર્યાં છે એટલે સ્વીકારવા યોગ્ય છે.

પ્ર૦ સામાયિકમાં અતિચારના કયા દોષો વર્જવા જેવા છે ?

ઉ૦ સામાયિક કરતી વખત અતિચારના પાંચ દોષો વર્જવા. મન, વચન અને કાયાનું દુઃપ્રશ્નિધાન એટલે મન, વચન અને કાયાથી પાપકર્મમાં પ્રવર્તન કરવું નહિ. એ ત્રણ ભેદો તથા ચોથો અનાદર એટલે પ્રમાદના દોષથી જેમ તેમ સામાયિક કરવું એટલે ટાઈમ પુરો ન થયો હોય તોપણ વહેલું પારવું તે; પાંચમો સ્મૃત્યનું સ્થાપન એટલે સ્મૃતિનો નાશ તે છે તેનો ભાવાર્થ એ છે કે અવસર ઉચિત સામાયિક કરવું નહિ તે છે. આ પાંચ અતિચારથી ભવભીરૂ પ્રાણીએ વિરમવું જોઈએ.

પ્ર૦ કેવલી પ્રભુએ સામાયિક માટે શું કહ્યું છે ?

ઉ૦ કેવળી પ્રભુએ તે માટે નીચેનું સૂત્ર પ્રજ્ઞ્યું છે.

જો સમો સર્વ ભૂણસુ તસેસુ થાવરે સુય ।

તસ્સ સામાયયં હોઈ ઇમં કેવલિ ભાસિયં ॥

અર્થ—સામાયિક—સહિત જીવ નિંદા પ્રશંસામાં સમપરિણામી હોય, વળી માન તેમજ અપમાન કરવાવાળા ઉપર પણ સમ પરિણામ વાળો

હોય, સ્વજન તેમ પરજન પર પણ સમ ભાવ રાખે. વળી ત્રસ અને સ્થાવર જીવો પર પણ સમભાવ પરિણામી હોય, તેને સામાયિક હોય તેવું કેવળી ભગવંત કહે છે.

પ્ર૦ સામાયિકનાં આઠ નામ તેના અર્થ સાથે કહો.

ઉ૦ સામાયિકનાં આઠ નામ:—(૧) સામાયિક (૨) સમયિક (૩) સમવાદ (૪) સમાસ (૫) સંક્ષેપ (૬) અનવધ (૭) પરિજ્ઞા અને (૮) પ્રત્યાખ્યાન.

(૧) સામાયિક—સમભાવ રાખવો તે.

(૨) સમયિક:—સર્વ જીવ પ્રત્યે હયાભાવ રાખવો તે.

(૩) સમવાદ:—રાગદ્વેષ છોડીને યથાસ્થિત વચન બોલવું તે.

(૪) સમાસ:—થોડાજ અક્ષરમાં તત્ત્વ જાણવું તે.

(૫) સંક્ષેપ:—થોડાજ અક્ષરમાં કર્મનાશ થાય એવી દ્વાદ્શશાંતીનો ઘણો અર્થ કરવો તે.

(૬) અનવધ:—પાપવગરનું આદરવું તે.

(૭) પરિજ્ઞા:—તત્ત્વનું જાણપણું જે સામાયિકમાં હોય છે તે.

(૮) પ્રત્યાખ્યાન:—નિષેધ કરેલી વસ્તુનો ત્યાગ કરવો તે.

પ્ર૦ આ દરેક ભેદ ઉપર એક એક ટુંકી કથા કહો.

ઉ૦ આ આઠ પ્રકારના સામાયિકના નામ ઉપર આઠ ટુંકી કથાઓ નીચે મુજબ છે.

(૧)

સમભાવ સામાયિક ઉપર—

દમદંતમુનિની કથા.

હર્ષપુર નામના નગરનો દમદંત નામનો એક રાજા હતો તે બહુ પરાક્રમી હતો. તે એકદા તેના મિત્ર જરાસંઘ રાજાને યુદ્ધમાં સ્થાય આપવા ગયો હતો. તે વખતે હસ્તિનાપુરના રાજા પાંડવ કૌરવોએ એ હર્ષપુરને ઘેરો ઘાલી જીતી લીધું. દમદંત રાજાને તે માલમ પડ્યું કે આ લોકોએ મારી ગેરહાજરીનો લાભ લઈ માડું ગામ જીતી લીધું છે. જેથી તે લોકો સાથે લડાઈ કરી અને તે લડાઈમાં પોતે જય મેળવ્યો. આ દમદંત રાજા ત્યારબાદ સુખે રાજ્ય કરતો હતો. તે એકદા અગાશીમાં પોતે બેઠો હતો અને આકાશને ચોમેર વાદળાંથી ઢંકાએલું જોયું અને ઘડી પછી પાછાં સઘળાં વાદળાં વિખરાઈ જતાં પણ જોયાં. આથી તે બુદ્ધિવાન રાજાને વિચાર થયો કે આવા મનોહર વાદળાંને ઘડીભર વિખરાતાં વાર ન લાગી. તોપછી મારી આ સઘળી રાજ્યઋદ્ધિ, વૈભવો, રમણીય પદાર્થો વિગેરે વિખરાતાં શી વાર લાગવાની? આ જગતમાં આમ સઘળું નાશવંત છે તો પછી મારો પણ કેમ નાશ નહિં થાય? આ પ્રમાણે વિનાશી જગતની વસ્તુ સંબંધી વિચાર કરતાં તેનું મન આંતરદષ્ટિ તરફ વળ્યું. અને પોતાની ક્ષણભંગુર કાયાનો ભરૂસો નહીં પડવાથી પોતાનું રાજ્ય પોતાના યુવરાજાને સોંપી પોતે આત્મજ્ઞાનનો અનુભવ લેવા આ અસાર સંસારને તિલાંજલી આપી, પોતાનો મહેલ છોડી ચાલતો થયો. અને હસ્તિના-

પુરની ભાગોલે આવી પહોંચી શહેરની બહાર આંતરે કાઉ-સગ્ગ ધ્યાને ઉભા રહ્યા. કેટલાક વખત પછી પાંડવો આ બાબુ થઈને જતાં આ દમદંત રાજાને જોયો. અને તેને કાઉ-સગ્ગમાં ઉભેલો જોઈને ભાવિક હોવાથી તેમણે તેની પ્રશંસા કરી અને અંતરથી તેમના મુનિપણને તેમણે ધન્યવાદ આપ્યો; પછી તેઓ તેમની પ્રદક્ષિણા દેઈ ભક્તિભાવે તેમની સ્તુતિ કરી પોતાના બગીચા તરફ ગયા. થોડા વખત પછી કૌરવો ત્યાં આવે છે ત્યારે તે દમદંત મુનિને જુઓ છે. અને વિચારે છે કે આપણને હરાવનાર આ છે તેથી ક્રોધાગ્નિના આવેશમાં આવી તેમના પર ઇંટ પથરા ફેંક્યા અને તેનાથી તે મુનિને દાટી દીધા. તે દુષ્ટોએ દુષ્ટની ફરજ બજાવી. જ્યારે પાંડવોએ પ્રદક્ષિણા કરી ત્યારે આ કુબુદ્ધિઓએ આવું હેવાની અતલર્થુ કામ કર્યું, છતાં તે મહામુનિરાજ પોતાના ધ્યાનથી ચલ્યા નહિ.

આ પછી થોડા વખત પછી પાંડવો ત્યાં આગળ થઈને જતા હશે ત્યારે તેમણે દમદંત મુનિને જોયા નહિ અને લાકડા ઇંટ પથરાનો ઢગલો જોયો ત્યારે તેઓએ વિચાર્યું કે આ કામ કૌરવો વિના બીજા કોઈનું હોય નહિ, જેથી તેમણે તે ઢગલો વિખેરી નાંખ્યો અને મુનિરાજને ત્યાં ઉભેલા જેવા ધ્યાનસ્થ હતા તેવા જોયા. આથી કૌરવો માટે તેમને ઘણો ખેદ થયો અને મુનિરાજની ધ્યાનસ્થ દશાનાં વખાણ કરી તેમને નમસ્કાર કરી પોતાના મુકામે ગયા. દમદંત મુનિ તો ધ્યાનમાં ઉભા છે તેમને નથી પાંડવો ઉપર રાગ કે કૌરવો પર દ્વેષ. તેઓ તો એમ વિચારે છે કે પાંડવોએ જે મને વંદન કર્યું તે મારું નથી થયું પરંતુ મારા પૂર્વભવના યશનામ કર્મનું ફળ તેમને

મહ્યું અને કૌરવોએ જે નિર્ભત્તના કરી—અવગણુના કરી તે મારી નથી થઈ પરંતુ મારા અપયશ નામના કર્મનું મને તે ફળ મળ્યું છે. તેઓ વિચાર કરે છે કે પાંડવો કે જેઓએ મારા શુભકર્મને દેખાડી તેમાંથી મને નિવૃત્ત કરાવ્યો છે તેથી તેઓ મારા પરમ ઉપકારી છે. અને કૌરવોએ માફ અ શુભ ફળ દેખાડી મને તેમાંથી નિવૃત્ત કરાવ્યો છે જેથી તેઓ પણ મારા ઉપકારી છે. આવી રીતે શુભાશુભ કર્મમાંથી મને નિવૃત્ત કરવા માટે મારા તો તે બન્ને ઉપકારી છે. આમ ઉચ્ચ પ્રકારની વિચારશ્રેણી પર ચઢતાં, રાગ દ્વેષ જેવા શત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવતાં અને સમભાવમાં તટ્વીન રહેતાં શુભાશુભ કર્મોનો ક્ષય કરી ક્ષીણમોહી થઈ કેવળજ્ઞાન પામ્યા.

(૨)

સમયિક સામાયિક ઉપર—

મેતાર્ય મુનિવરની કથા.

રાજગૃહી નગરીમાં એક સોની રહેતો હતો. તે ઘણો કારીગર હતો. શ્રેષ્ઠિક મહારાજ તેને હોંશીઆર જાણી તેની પાસે કોઈ વસ્તુ ઘડાવવી હોય તો ઘડાવતો. શ્રેષ્ઠિક મહારાજ જિનેશ્વર પ્રભુની પૂજા માટે સોનાના એકસોને આઠ જવ તેની પાસે ઘડાવતા. આ સોની એક વખત જવ ઘડતો હતો તે વખતે મુનિરાજને વહોરવા જતા જોઈને તેને મુનિરાજને વહોરાવવાની ઇચ્છા થઈ. તેટલામાં તો મુનિરાજ તેના ઘરમાં પધાર્યા. અને ધર્મલાલ કહી તેના બારણામાં પ્રવેશ્યા જેથી

તે મુનિરાજને વહોરાવવા ઘરની અંદર લેઈ ગયો અને ભક્તિ પૂર્વક મુનિરાજને વહોરાવ્યા. તે મુનિરાજ આહાર લેઈને ગયા પછી તે મુનિરાજની પ્રશંસા કરવા લાગ્યો. અને તેમના વૈરાગ્યને માટે ધન્યવાદ દેવા લાગ્યો. મુનિરાજના ગયા પછી તે મુનિરાજને વંદન કરી દુકાનમાં આવ્યો તે વખતે જુઓ છે તો પેલા જવ તેણે જોયા નહિ.

આથી તેને વિચાર આવ્યો કે આ જવ તે મુનિરાજ સિવાય બીજે કોઈ લેનાર હોવો જોઈએ નહિ. આ તો કોઈ પાખંડી મુનિ જણાય છે અને આથી તેને ઘણો ક્રોધ થઈ આવ્યો અને મુનિની તપાસ માટે ગયો. મુનિરાજ બીજે સ્થળેથી જેવા વહોરીને નિકળે છે તેવા તેણે તેમને દીઠા, એટલે મુનિરાજને કહેવા લાગ્યો કે પેલા જવ લેઈ ગયા છો તે આપી દો. મુનિરાજ વસ્તુસ્થિતિનો વિચાર કરી મૌનજ રહ્યા. આથી તે મુનિરાજને મૌન રહેલા જોઈ તેનો ક્રોધ વધ્યો, અને તે મુનિરાજને શિક્ષા કરવાનો વિચાર કરી તેમને પ્રચંડ તાપમાં ઉભા રાખ્યા અને વધુમાં માથા ઉપર લીલી કસકસતી વાઘર બાંધી દીધી. પગ તદ્દન ઉઘાડા તેથી પ્રચંડ તાપથી પગમાં ફેલવા થયા અને લીલી વાઘર તંગ થવા લાગી જેથી મુનિરાજનું મસ્તક વધારે ને વધારે ભીંસાવા લાગ્યું. અને આ પ્રાણાંત અસહ્ય વેદના સમભાવે સહન કરી અંતે શુભ ધ્યાનમાં દેવલોક પામ્યા. આ મુનિરાજનું નામ મેતારજ મુનિરાજ હતું. તેઓએ પૂર્વલવમાં કુળમદ્ કર્યો હતો તેથી તેમને હરિજનને ત્યાં નીચ કુલમાં અવતાર લેવો પડ્યો હતો. આ મુનિરાજ અવશ્ય વાઘરની પીડાથી દેવલોક

પામ્યા છતાં તે પાપીષ્ટ કૃત્ય કરનાર પેલા સોની ઉપર ડોઠ
 પણ જાતનો અશુભ ભાવ ન ચિંતવતાં ઉલટી તેના પર તેની
 અજ્ઞાનતાને લેધને દયાનો વર્ષાદ વર્ષાવી રહ્યા છે. મુનિરાજ
 પોતે જાણુતા હતા કે તેના સાથે જે ઘર હતું તેના મોભ
 પર કૌંચ પક્ષી બેઠું છે અને તે જવ તે ચણી ગયું છે,
 પરંતુ જો આ સોનીને જો હું આ વાત કરીશ તો તે તરત તે
 કૌંચ પક્ષીને મારી નાંખશે અને તે બિચારા પ્રાણીની હત્યાનું
 પાપ મને લાગશે. આ પક્ષી સાથે મારે સમભાવ છે. અને
 જો તે સોની તેને મારી નાંખશે તો તે પક્ષી રૌદ્ર ધ્યાનથી
 આથી પણ અધિક નીચગતિમાં જશે. આ ઉદાત્ત ભાવનાથી તે
 મહા મુનિરાજ પોતે મરણને શરણ થયા, પરંતુ મરણ પર્યંત
 ચૂપ રહ્યા. અને સમભાવે વેદના વેદી સોની પર પણ તેની
 અજ્ઞાનતા માટે પોતે બહુ દયા ચિંતવવા લાગ્યા હતા. પોતે
 સમભાવે રહી શુકલધ્યાનથી મુક્તિ પામ્યા. હવે બન્યું એ
 કે તે મેતાર્ય મુનિરાજની વાઘરથી ઝોપરી ફાટી તે વખતે
 મોટો અવાજ થયો અને પેલું કૌંચ પક્ષી કે જે જવ ઉપાડી
 ગયું હતું તે ખીની ગયું અને ચરકી ગયું. જેમાંથી પેલા જવ
 જે તે ચણી ગયું હતું તે નીચે પડ્યા. તે પેલા સોનીએ દુકા-
 નમાં બેસી જોયા, જેથી તેને ઘણો ભારે પસ્તાવો થયો અને તે
 પ્રશ્નાત્તાપ કરવા લાગ્યો કે હે ! ભલા ! પ્રભુ ! મેં આ મુ-
 નિરાજને નાહક સંતાપ્યા અને તેમના પ્રાણ લીધા આથી તેને
 ઘણું દુઃખ થઈ આવ્યું અને વિચારવા લાગ્યો કે હે ! પ્રભુ !
 આ પાપમાંથી હું ક્યારે છુટીશ ! આમ તેના અંતઃકરણમાં
 પુરો પ્રશ્નાત્તાપ થતાં તેનું અંત કરણ શુદ્ધ બન્યું અને તેના

પરિણામે તેણે ભાગવતી દિક્ષા અંગિકાર કરી અને દિવસે દિવસે આત્મજ્ઞાનમાં ઉંચે ચડતો ગયો અને તેના પ્રભાવે અંતે ઉચ્ચગતિને પામ્યો.

(૩)

સમવાદ સામાયિક ઉપર—

કાલિકાચાર્યની કથા.

તુરમણી નામની એક નગરી હતી. જેમાં કુંભ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેની પાસે દત્ત નામનો એક પુરોહિત હતો. તેના પર રાજાની સારી મેહરબાની હતી અને રાજાએ તેને ઠેઠ પ્રધાનના ઉચ્ચપદ સુધી ચડાવ્યો હતો. દત્ત કીર્તિનો ભુખ્યો હતો જેથી તે હિંસક યજ્ઞ ઘણા કરાવતો. આથી તે ચારે બાજુ પ્રખ્યાત થયો હતો. તેની કીર્તિ વધતાં તેને રાજા થવાની મહાત્વાકાંક્ષા થઈ આવી, અને નીચ બુદ્ધિ કરી તેના ઉપકારી માલીક ભલા રાજા કુંભને તેને કેદ કર્યો અને પોતે રાજા કહેવડાવવા લાગ્યો. એવામાં એક મુનિરાજ જેમનું નામ કાલિકાચાર્ય હતું, તે વિહાર કરતા કરતા અત્રે આવ્યા હતા. આ કાલિકાચાર્ય સંસારીપણામાં આ દત્તના મામા હતા. આ દત્તની મા જૈનધર્મને માનનારી હતી. તેથી તેણે દત્તને આ મહા મુનિરાજને વાંદવા જવાની આજ્ઞા કરી. દત્ત વેદ ધર્માનુયાયી હતો અને હિંસકયજ્ઞમાં માનતો હતો. તેથી તેની મુનિરાજને વાંદવા જવાની ઇચ્છા નહોતી, છતાં પોતાની માનું કહ્યું પાળ્યા વિના ચાલે તેમ નહોતું, તેથી તે અંતે કાલિકાચાર્ય પાસે ગયો. આ મહામુનિરાજે ધીમે ધીમે અહિંસક

ચરનો, ભાવચરનો ઉપદેશ આપવો શરૂ કર્યો. આથી દત્તને મનમાં ઘણો કચવાટ થઈ આવ્યો. થોડા દિવસ બાદ તે પોતાના સંસારી અવસ્થાના મામા કાલિકાચાર્યને વાંદવા માટે ગયો ને ક્રોધમાં ને ક્રોધમાં થોડી વાર કાંઈ પણ બોલ્યો નહિ અને મુનિરાજ પણ કાંઈ બોલ્યા નહિ. પરંતુ ક્રોધને વશ થએલા તે દત્તે મુનિરાજને પૂછ્યું કે-હો મુનિરાજ ! મારા સાંભળવા પ્રમાણે આપ વિદ્વાન છો, શાસ્ત્રજ્ઞ છો, તો મને એટલું જણાવશો કે આ મારા રાજ્યમાં યજ્ઞો થાય છે તેનું કળ શું ? મુનિરાજે જવાબ આપ્યો કે હો દત્ત ! તમે જે યજ્ઞ કરી રહ્યા છો તેનું કળ હિંસા છે અને તે હિંસા એટલે અધર્મ અને અધર્મનું કળ નરક ગતિ છે. એટલે તમારા જે યજ્ઞ તમે કરો છો તે યજ્ઞનું કળ નરક છે. આ જવાબથી તે પોતાના મનમાં તો ઘણો ખીજવાયો પરંતુ પોતાના ક્રોધને ઢાળી રાખી ફરીથી તેને તે મુનિરાજને પ્રશ્ન કર્યો કે-“ મુનિરાજ હું તે વાત શી રીતે માની લેઉં. કારણ કે દેવો યજ્ઞ વિના રીઝતા નથી, અને જેઓ યજ્ઞ કરતા નથી. તેમનાથી સ્વર્ગ ઘણું વેગલું છે. દેવોને જે રીઝવતા નથી તેમને દેવો ઇચ્છિત કળ પણ આપતા નથી. આ સાંભળી તે વિદ્વાન મુનિરાજે જવાબ આપ્યો કે હો દત્ત ! તું જે દેવો માટે યજ્ઞ કરે છે તે તો અસુર-દૈત્ય દેવો છે. બાકી સમકિતી દેવો હિંસાથી કદિ પણ રીઝતા નથી. અસુરી દેવો દૈત્યો-રાક્ષસો રીઝે અને ભૌતિક એટલે સંસારી સુખો તેઓ આપી શકે પણ તેથી આત્મકલ્યાણ શું થાય ? તે દેવો તો તિર્યાચ કે નરકગતિ તરફ જ ખેંચી બાય માટે અહિંસક યજ્ઞનું જ અવલંબન લેવું તારે

ઘટે છે, ત્યારે દત્તે કહ્યું કે એ વાતની કંઈ ખાત્રી આપશો? ત્યારે મહારાજે કહ્યું કે આજથી સાતમે દિવસે તારા મુખ ઉપર નરકના છાંટા પડશે. આ મુનિરાજનું વચન મિથ્યા કરવા તેણે ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પણ ભાવી ભાવ જે બનવાનું છે તે કોઈ કદિ પણ મિથ્યા કરી શકે તેમ નથી. આથી દત્તે બહાર આવી ઉપાશ્રયની ચારેબાજુએ સિપાઈઓ ગોઠવ્યા. અને મુનિરાજને સાત દિવસ સુધી ખડે પગે ઉભા રહેવાનો હુકમ કર્યો અને પોતે પણ સાત દિવસ સુધી મહેલમાંથી બહાર ન નીકળવાનો નિશ્ચય કર્યો. બન્યું એમ કે સાતમા દિવસને આઠમે દિવસ જાણી મહેલમાંથી પોતે બહાર નિકળ્યો અને ઘોડેસ્વાર થઈ ગામમાં ફરવા ગયો. તે બજારમાં જ્યાં જાય છે ત્યાં રાત્રે માળી ઝાડે જવાની ખણસ થવાથી શૌચ ગએલો, જે કોઈ જાણે તેથી કરી ને પોતાની પાસે જે કુલ હતાં તેનો ઢગલો તે પર કરેલો. દત્ત ધવનવેગે રસ્તામાં ઘોડા ઉપર જતો હતો ત્યાં તેના ઘોડાનો પગ તે શૌચમાં પડ્યો. અને તેને નરકના છાંટા ઉડ્યા. આથી મુનિરાજની ભવિષ્યવાણી સાચીની તેને ખાત્રી થઈ અને મુનિરાજ પાસે તે ગયો. મુનિરાજે તેને ઘણો બોધ આપ્યો અને તેની સાન ઠેકાણે લાવ્યા. અને તેની અજ્ઞાનતા મુનિરાજે દૂર કરી. અને તેણે કબુલ કર્યું કે હિંસક યજ્ઞ કરવો તે ભવ-જલ નિધિ તરવાને બદલે તેમાં ઘુસાવનારો છે અને તે નરકમાં લેઈ જનારો છે. આથી ખરો યજ્ઞ કેવો હોવો જોઈએ, તેની તેને ગુરૂ મહારાજના બોધથી ખાત્રી થઈ. તે ગુરૂમહારાજની રજા લઈ પોતાના રાજ્યમહેલમાં ગયો અને તુરંગમાં જે તેણે પોતાના માલીક

રાજા કુંભરાયને પુર્યો હતો તેને છુટો કર્યો અને તેને બે હાથ બેડી લેણ્યો, અને પોતાના કરેલા અપરાધની ક્ષમા માગી અને પુનઃ તેમને રાજ્યાસન પર બેસાડ્યા. અને પોતે જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો. અને આખા રાજ્યમાં તેને પડક વજડાવ્યો કે કોઈએ હિંસક ચણ કરવા નહિ. અને ચણ કરો તો એવા કરવા કે જેથી કામ-ક્રોધાદિ શત્રુઓ-કષાયો જેનાથી નાશ પામે અને રાજ્ય તરફથી પણ આવો ચણ થશે. આથી જૈનધર્મનો ઉદ્યોત થયો. સઘળી પ્રજા પણ જૈનધર્મ પાળવા લાગી અને હરેકને સત્યનું ભાન થવાથી આનંદ માનતા હતા. આમ કાલિકાચાર્યે નીડરતાથી દત્ત જેવા રાજાને સત્ય વચન કહી સમવાદ સામાયિક કર્યું હતું. અને દત્ત જેવા મહાન હિંસકચણ કરનારને પ્રતિબોધ્યો હતો.

(૪)

સમાસ-સામાયિક ઉપર—

ચિલાતીપુત્રની કથા.

આ ચિલાતીપુત્ર પ્રથમ દુરાત્મા હતો. રાજગૃહી નગરીમાં ધનસાર્થવાહ નામનો એક શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો તેને ત્યાં ચિલાતી નામની એક દાસી હતી તેનો તે પુત્ર હતો. તે ધનસાર્થવાહ શ્રેષ્ઠીને સુષુમા નામની પુત્રી હતી. આ પુત્રીની સાથે તેની પ્રિતિની ગાઢ ગાંઠ બંધાઈ, તે સુષુમા સાથે હરવખત રમતો કારણ કે રાજા પણ તેને પુત્રવત્ પાળતો હતો. આ ચિલાતીપુત્ર બહુ તોફાની હતો, પ્રજાને પણ તે ઘણી રંજ-

હતો. હતો. આથી રાજાએ તેને ધકેલી દીધો, તેથી તે ભાગી ગયો અને સાથેના જંગલની નજીકની ગુફામાં ભરાઈ બેઠેલી એક ચોરની પદલીમાં તેણે પ્રવેશ કર્યો અને ત્યાં ચૌર્યકળામાં કુશળ બન્યો. પોતે શરીરે બળવાન અને બાહોશ હોવાથી પદલીનો નાયક ગુજરી જવાથી તે પદલીનો ઉપરી બન્યો. તેને સુષુમા હરવખત યાદ આવતી. તેથી તેને ઉપાડી જવાની તેની પ્રબળ ઇચ્છા થઈ તેથી તેને પોતાના સાથીદારો-ચોરોને સમજાવ્યું કે આપણે રાજગૃહી નગરીમાં ધનસાર્થવાહ શેઠને ત્યાં ખાતર પાડવા જવું છે, ત્યાંથી જે ધન આવે તે તમારે લેવું અને તેની પુત્રી સુષુમા તમારે મને આપવી. આવી સરત કરી અંધારી રાત્રે રાજગૃહી નગરીમાં પ્રવેશ કર્યો અને શેઠનું ઘર લુટ્યું અને શેઠની છોકરી સુષુમાને એક ભરવાડ બકડું ઉપાડે તેમ ઉપાડી તે ચોરો ચાલતા થયા. આથી રાજદરબારમાં ખબર પડી. નગરના કેાટવાળ વિગેરે પ્રથમ ચિલાતીપુત્રના હુકમથી કંટાળી ગયા હતા, તેથી તેમણે તે ચોરોની પૂંઠ પકડી; કેટલેક દૂર જતાં ચોરો તથા તેના નાયકને જોયો તેથી ચોરો ધનમાલ નાંખી દેઈ ઝાડીમાં ભરાઈ ગયા. ચિલાતીપુત્રની પાછળ શેઠ અને તેના પુત્રો પડ્યા હતા. ચિલાતીપુત્રની છેક નજીકમાં આવી જતાં ચિલાતીપુત્રે વિચાર્યું કે હવે હું પકડાઈ જઈશ તેથી સુષુમાનું મસ્તક છેદી ધડ પાસે રાખી દોડવા માંડ્યું. શેઠ અને તેના પુત્રોના હાથમાં સુષુમાનું ધડ આવ્યું આથી જેના માટે જેમણે પૂંઠ પકડી હતી તે તેમની દીકરી મૃત થએલી જોયા પછી ધડ લેઈ પાછા ફર્યા અને તેને ઘેર લેઈ જઈ અગ્નિદાહ દીધો. ચિલાતી પુત્ર કે જેના એક

હાથમાં તલવાર છે અને બીજા હાથમાં સુષુમાનું માથું છે તે
 ધસ્યો ધસ્યો જંગલ વટાવી એક પર્વત ઉપર આવ્યો. ત્યાં
 ભુખ્યો તરસ્યો લથડીઆં ખાતો હતો અને લથડીઆં ખાતો
 એક ચારણ નામના તપસ્વી ધ્યાનસ્થ મુનિને અથડાયો. આ
 અકસ્માતથી મુનિરાજ જાગ્યા અને જાગતાંવેંત આ બિભત્સ
 તેનો દેખાવ જોઈ મુનિરાજના મુખમાંથી નીકળી ગયું કે—
 “આ શો અધર્મ” ચિલાતીપુત્રે તે વખતે આવેશમાં જવાબ
 આપ્યો કે “ત્યારે શો ધર્મ છે” મુનિરાજ આથી ઉપશમ,
 સંવર અને વિવેકનો ઉચ્ચાર કરી આકાશમાં અદૃશ્ય થઈ
 ગયા. જ્યારે ચિલાતીપુત્રના કર્ણપુટ પર આ શબ્દ અથડાયા
 ત્યારે તેની જ્ઞાનદશા જાગૃત થઈ અને તે ઉપર વિચાર કરવા તે
 પ્રેરાયો. પ્રથમ ઉપશમ શબ્દનો વિચાર કરતાં પોતાને માલમ
 પડે છે કે હે જીવ ! તું કેવો ક્રોધે ધમધમી રહ્યો છું ?
 તારા જીવનમાં શાંતિજ ક્યાં છે ! આ ક્રાધાદિ શત્રુઓ કદિ
 શાંતિનો માર્ગ પ્રાપ્ત કરવા દેવાનાજ નથી માટે તેને તું તિલાં-
 જલી આપ. આથી પ્રથમ ઉપશમ શબ્દનું જ્ઞાન થવાથી તે
 પોતાનો ક્રોધ શમાવે છે. અને તેનું ચિત્ત જે પ્રથમ વ્યગ્ર
 હતું તે શાંત થયું અને ચિત્ત શાંત થયા પછી તેને સારા-
 સાર વસ્તુનું ભાન થાય છે અને વિવેકના વિચારો આવે છે.
 વિવેકના વિચારો આવતાં હું અને આ દેહ બંને જુદા છીએ,
 આત્મા તે દેહ નથી અને દેહ તે આત્મા નથી, આમ ભેદ જ્ઞાન
 થાય છે. આથી આત્માના ધર્મોને દેહના ધર્મોનું જ્ઞાન થાય
 છે. દેહના ધર્મ આત્માને નીચો પાડનારા છે, માટે તેનાથી છુટા
 થયા સિવાય મુક્ત દશ્ય પ્રાપ્ત થતી નથી. આમ વિચારતાં

વિચારતાં પછી સંવરના વિચારો આવે છે, અને તેથી ચારિત્રમાં રમળતા થાય છે અને તેથી સ્વ-સ્વભાવનું ભાન થતાં છેવટે ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાનમાં ચડતા સિદ્ધિદશા પ્રાપ્ત કરે છે. આ પ્રમાણે સમાસ સામાયિક એ ઉત્તમ ગતિને આપનારું છે.

(૫)

સંક્ષેપ સામાયિક ઉપર—

જીતશત્રુરાજની કથા.

(શબ્દ થોડા અર્થ ઘણા)

વસંતપુર નગરનો જિતશત્રુ રાજા હતો. તે વૃદ્ધ થતાં તેને પોતાનું સાધી લેવા ધર્મ-ધ્યાન કરવા તરફ અભિરુચી પ્રગટ થઈ તેને ઘણા છળ, લેહ અને રાજ્યપ્રપંચ કરેલા પણ અંતે પુણ્યયોગે ધર્મ માર્ગ તરફ તેની વૃત્તિ ગઈ અને વિચાર કર્યો કે હવે હું એવું શું કામ કરું કે મારા જીવનની અંત ઘડી સફળ થાય. આથી તેને શાસ્ત્રવેત્તાઓની સલાહ લેવા માંડી. તેના એક શાસ્ત્રવેત્તાએ કહ્યું કે સાહેબ ! શા માટે આપ આટલી બધી ચિંતા કરો છો ? આપણે ત્યાં ઘણા જ્ઞાન ભંડારો છે તે એક પછી એક આપને વાંચી બતાવીએ આથી તે રાજાએ કહ્યું કે હવે મારી આ છેલ્લી ઘડીમાં મારે તેટલો બધો અવકાશ ક્યાંથી કહાડવો કે જેથી હું તે જ્ઞાનના ભંડારો એક પછી એક સાંભળું ! મને તો એવો રસ્તો બતા-

વો કે થોડામાં મને સંપૂર્ણ જ્ઞાનનો યોગ થાય અને મારા આત્માનું હું કદ્યાણ કરી શકું.

આ પછી તેમના સઘળા પંડિતો એકઠા થયા અને સર્વ-ની અનુમતિથી તેમણે એક શ્લોક તેમની બધી બાબતોના ટુંકમાં સમાવેશ થઈ જાય તેવો ઘડી કાઢ્યો અને તે તેમણે પોતાના રાજાને નિવેદન કર્યો; તે શ્લોક નીચે પ્રમાણે છે:—

जीर्णं भोजनमात्रेयः कपिलः प्राणिना दयाम् ॥

बृहस्पति रविष्वासम् पंचालः स्त्रीषु मार्दवम् ॥

તેમના પંડિતો પૈકી આરોગ્યવિદ્યાના પંડિતે પોતાના શાસ્ત્રો-માંથી નિચોડ કાઢ્યો કે—“ જીર્ણ લોજન કરવું ” અર્થાત્ પ્રથમનો કરેલો આહાર બરાબર પચી જાય, તે પછી બીજો આહાર કરવો. કપિલમતના અનુયાયીએ એવો નિર્દેશ કર્યો કે—“ સર્વ જીવની ઉપર દયા રાખવી. ” બૃહસ્પતિનો સિદ્ધાંત માનનારાઓએ એવો સિદ્ધાંત ઉપદેશ કર્યો કે—“ કોઈના ઉપર અધવિશ્વાસ રાખવો નહિ ” એ ન્યાય શાસ્ત્રનો નિષ્કર્ષ છે. પંચાલના ભકતોએ કહ્યું કે “ સ્ત્રીજાતિ સાથે નરમાશયી વર્તવું. ” તે કામશાસ્ત્રનું રહસ્ય છે. આ પંડિતો પોતેજ લૌકિકાચારમાં મુંઝાયા હતા, અને તેમના લૌકિકાચાર સિવાય મહત્વની વસ્તુનું તેમને જ્ઞાન નહોતું, તેથી તેમણે જીર્ણ લોજન, જીવ દયા, અવિશ્વાસ, અને મૃદુતાના સામાન્ય સિદ્ધાંત—તે પણ ઘણા લાંબા મનનને અંતે તારવ્યા. આમ સામાન્ય પંડિતો પુષ્કળ મહેનત પછી પણ થોડા શબ્દો-માં ગંભીર અર્થવાળી વાત બરાબર કહી શક્યા નહિ, જે

જૈન ધર્મથી તેની અભિલાષા પ્રાપ્ત થઈ, કારણ કે જૈન ધર્મના પ્રરૂપક શ્રી જીનેશ્વર પ્રભુ છે, જે સર્વજ્ઞ છે, વળી જેઓ સૂર્ય સમાન કેવળ જ્ઞાનના પ્રભાવે લોકલોકનું સ્વરૂપ પોતાના જ્ઞાનમાં જોઈ રહ્યા છે, તેમણે “ત્રિપદી” જેવો સંક્ષેપ મંત્ર ઉચ્ચારી તે થોડાજ શબ્દોમાં સકળ શાસ્ત્રોનાં રહસ્યોને તેમાં ઠાંસી ઠાંસીને ભર્યાં છે. ગણધર મહારાજઓએ આ ત્રિપદીના સિદ્ધાંતમાંથી દ્વાદશાંગીની રચના કરી છે. આથી જગતમાં શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુની વાણી સંક્ષેપમાં હોવા છતાં તેમાં ગંભીર અર્થો ગુંથ્યા છે. માટે આત્માર્થી જનોએ જીત-શત્રુ રાજની પેઠે થોડામાં ઘણું જાણવાની અભિલાષા વાળાઓએ અવશ્ય શ્રી જિનેશ્વરની વાણીનું શ્રવણ-મનન કરવું તેજ તેના આત્મ કલ્યાણનું સાધન છે.

ત્રિપદીનો સિદ્ધાંત એ છે કે ઉત્પાદ વ્યય અને ધ્રુવે કરીને વસ્તુ માત્ર સત્ છે. આમાંથી સંસારની અસારતાનું અને આત્માના અમરપણાનું ખડું સુંદર જ્ઞાન થાય છે, તેની અંદર ઘણાં શાસ્ત્રોનો સાર ગભિત રહેલો છે જીતશત્રુ રાજને આ પરમ સકળ શાસ્ત્રસંપન્ન સિદ્ધાંતથી થોડા શબ્દોમાં આત્મજ્ઞાન પ્રણમ્યું.

(૬)

અનવધ-સામાયિક ઉપર—

ધર્મરુચિમુનિની કથા.

ચંપા નામની નગરીમાં ધર્મરુચિ મુનિના તેમની ધર્મપ્રત્યે અડગ શ્રદ્ધાને લીધે ગુણ ગાન ગવાઈ રહ્યા હતા. તેઓ મહિનાભરના ઉપવાસને અંતે મધ્યાન્હ સમયે લોકો ખાઈ-પી પરવાયાં હશે, એમ ધારી શહેરમાં ગોચરીએ નીકળ્યા હતા. એજ ગામમાં વેદ-ધર્માનુયાયી ત્રણ બ્રાહ્મણ ભાઈઓ રહેતા હતા. તેઓ માતબર હતા. તેમ તે ત્રણે ભાઈઓ વચ્ચે સંપ સારો હતો, અને તે દરેક હમેશ પોતાને ઘેર ન જમતાં વારાફરતી એક બીજા ભાઈને ત્યાં જમતા હતા. એક વખત મોટાભાઈને ત્યાં બીજા ભાઈઓનો જમવાનો વારો આવ્યો. મોટાભાઈની સ્ત્રીનું નામ નાગશ્રી હતું, તેનાથી તે દિવસે ભૂલથી કડવી તુંબડીનું શાક રંધાઈ ગયું, પરંતુ જમી કરીને તેને નાખી દઇશ એવો વિચાર કરી એકબાજુ તેણીએ તેને ઢાંકી મૂકેલ. મુનિરાજને જૈન કે જૈનેતરનો ભેદ ન હતો, તેથી સીધા તેઓ નાગશ્રીને ત્યાં ગોચરી ગયા. મુનિરાજને આવેલા જોઈ નાગશ્રીએ હર્ષથી આહાર સામગ્રી વહોરાવી. પરંતુ ભૂલથી કડવી તુંબડીનું શાક તેમને વહોરાવાઈ ગયું, તેની તેને ખબર ન રહી. મુનિરાજે ગોચરીથી પાછા ફરી જે વસ્તુ ગોચરીમાં મળી હતી તે સર્વ આચાર્ય ધર્મઘોષને બતાવી. આચાર્યે શાક જોઈને તરત કહ્યું—“આ શાક તો કડવી તુંબડીનું છે એટલે એ વિષપ્રાય છે, માટે કોઈ નિર્દોષ સ્થળે જઈને તેને

પરઠવી દો. મહિનાના ઉપવાસી મુનિરાજ શાક પરઠવાને માટે નગરબહાર ગયા. નિર્દોષ જગ્યા શોધી કાઢી ત્યાં પાત્ર મૂક્યું. પણ પાત્ર મૂકતાં મૂકતાં ત્યાં શાકના બે ત્રણ છાંટા જમીન ઉપર પડ્યા. તેથી ત્યાં કીડીઓ ઉભરાઈ આવી, અને તે ખાતાં વેંત તે તમામ કીડીઓ તરફીને મરણ પામી. આ જોઈને શાક પરઠવાની તેમની હિંમત ચાલી નહિ. તેમણે વિચાર કર્યો કે આ બે-ત્રણ છાંટા પડતાં જ્યારે આટલી બધી કીડીઓ મરી ગઈ, તો પછી બધું શાક પરઠવતાં તો કેટલો અનર્થ થાય? આ વિચારે તેઓ ખૂબ મુંઝાયા. વિચાર કરતાં કરતાં તેમને લાગ્યું કે “આ બિચારી કીડીઓ તેંદ્રિય પ્રાણી છે, તેમને નથી બુદ્ધિ કે વિચાર જ્યારે હું પંચેંદ્રિય છું, મને વિચાર કરવાની પણ શક્તિ છે ત્યારે જો હું આ શાક અહીં પરઠવું તો તેના સ્વાદથી કેટલા બધા જીવો મરણ પામે અને તે મરતાં મરતાંય રૌદ્રધ્યાન કે આર્તધ્યાન કરતાં મરણ પામે એટલે તેઓ આથી પણ વધારે નીચી ગતિમાં જાય, વળી મેં જ્યારથી દીક્ષા અંગીકાર કરી છે ત્યારથી બધા જીવોની સાથે મારે સમભાવ છે માટે આ શાક મારેજ ખાઈને પ્રાણાંત કુળ સહન કરી લેવું યોગ્ય છે.” આમ વિચારતાં તેઓ-એજ શાક ખાઈ લીધું, અને તેના ઝેરની અસર તત્કાળ તેમની રોગરગમાં પ્રસરી ગઈ છતાં મુનિરાજે વહોરાવનાર પર ન કર્યો દ્વેષ કે ન કર્યો ક્રોધ. તેઓ તો સમભાવે શુકલધ્યાને ચડતાં અશુભ કર્મોનો નાશ કરી ઉચ્ચગતિને વર્ચા. હવે અહીં નાગશ્રીને બળર પડી કે પોતાની બૂલથી કડવી તુંબડીનું

શાક મુનિને વહોરાવાઈ ગયું છે, કે તરત રખેને મહારાજ ભૂલથી તે શાક ખાઈ ન જાય, એવી બીકથી ઉતાવળી ઉતાવળી ઉપાશ્રયે આવી અને સર્વ વાત આચાર્યને કહી. અહીંયાં ઉપાશ્રયમાં પણ ધર્મરુચી મુનિને આવતાં આટલી બધી વાર કેમ થઈ એમ વિચાર થતાં આચાર્ય મહારાજ બે શિષ્યોને તેમની તપાસ માટે મોકલતા હતા, એવામાંજ નાગશ્રીના આવવાથી સર્વ વાત સાંભળી. આચાર્ય મહારાજ તરતજ નાગશ્રી અને પોતાના બે શિષ્યો સાથે ધર્મરુચીમુનિ ગયા હતા ત્યાં ગયા. આચાર્યને મનમાં બેઠેમતો હતો કે ધર્મરુચીમુનિ રખેને બીજા જીવ ઉપર સમભાવ હોવાથી તેમજ તે ધર્મના રાગી હોવાથી શાક ખાઈ ન જાય. અને બન્યું પણ તેવુંજ. ત્યાં જઈ ને જોયું તો એક બાળુ મુનિનું કલેવર પડ્યું હતું, અને પાસે મરેલી થોડીક કિડીઓ પડી હતી. મુનિરાજના મુખ ઉપર શાંતિ ઝળકી રહી હતી. આ જોઈ આચાર્ય બધું સમજી ગયા અને સર્વ વાત નાગશ્રી તેમજ શિષ્યોને સમજાવી. નાગશ્રીને પોતાની નજીવી ભૂલથી આટલો અનર્થ થયેલો જાણી ખૂબ પશ્ચાત્તાપ થયો, અને ત્યાંને ત્યાંજ જે ધર્મમાં ઉપયોગ મુખ્ય છે એવો જૈન ધર્મ અંગીકાર કર્યો અને શ્રાવિકાના બારેવ્રતો ધારણ કર્યા. આચાર્યે પોતાની સાથેના સાધુને ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કે—“ સર્વ પ્રાણીપર સમભાવ રાખનાર આ મુનિવરે પોતાના નિમિત્તે અવધ (પાપ) ન થાય એવું અનવધ સામાયિક આરાધ્યું, તે આપણને તેમની શાંત મુદ્રા શિક્ષા આપી રહી છે કે આપણે પણ અનવધ સામાયિકનો અપ કરવો જોઈએ.”

(૭)

પરિજ્ઞા સામાયિક ઉપર—

ધનદત્તનામના શેઠની કથા.

ઇલાવર્ધન નામનું એક નગર હતું. ત્યાં ધનદત્ત નામનો એક શેઠ રહેતો હતો. તેની સ્ત્રીનું નામ ધનવતી હતું. તે શેઠ વૃદ્ધ થવા છતાં તેને પુત્રનું સુખ નહીં હોવાથી શેઠ શેઠાણી બંને ખિન્ન રહેવા લાગ્યાં. કોઈ નિમિત્તિઆના કહેવાથી તે શેઠ ઇલાદેવીની ઉપાસના કરવા લાગ્યા. અને ઘોર તપશ્ચર્યાના પ્રભાવે દેવીની ઉપાસનાથી તેમને એક રૂપવાન પુત્ર પ્રાપ્ત થયો. તે ઇલાદેવીના પ્રભાવનું ફળ હોવાથી તે પુત્રનું નામ ઇલાચિપુત્ર પાડ્યું. તે ઇલાચિપુત્ર સોળ વર્ષની ઉંમરનો હતો તે વખતે તેના મિત્રસાથે તે ફરવા નિકળ્યો હતો. રસ્તામાં નટનું નાટક થતું હતું, તેથી નાટક જોવા બંને મિત્રો ઉભા રહ્યા. નાટક જોતાં જોતાં નટની પુત્રી જે ઢોલક વગાડતી હતી તેના ઉપર ઇલાચિપુત્રની દૃષ્ટિ પડી, અને તેના રૂપ ઉપર અત્યંત મોહિત થયો થકો તેની વૃત્તિ તેની સાથે લગ્ન કરવાની થઈ. ઘેર આવી તે બહુ રીસાયો. જેથી તેના બાપે તેનું રીસાવાનું કારણ પુછ્યું, પરંતુ તેણે તે ન જણાવ્યું; જેથી તેના મિત્રને બોલાવી તેના બાપે તેના રીસાવાનું કારણ પુછ્યું. તેથી તેના મિત્રે સઘળો વૃત્તાંત કહ્યો. તેના મા-બાપે તેને કોઈ સારી કુલવતી રૂપવાન કન્યા પરણાવવા કહ્યું પરંતુ તેણે તે માન્યું નહિ, તેથી તેને છવટે તે નટની કન્યાને પરણાવવાનો વિચાર કરી તે નટને પોતાની પાસે બોલાવ્યો. નટે

કહ્યું કે તે અમારી કળામાં હોંશીયાર થઈ, કોઈ રાજાને તે કળા દેખાડી તેનું દાન મેળવી અમારી જ્ઞાતિને પોષે તો મારી પુત્રીને તેની જોડે પરણાવું. નટની પુત્રીમાં ગાઢ મોહને લેઈને ઇલાચીએ તે આકરી સરત પણ કબુલ રાખી, અને તે નટની કળામાં કુશળ થયો. નટ સાથે ગામે ગામ ફરતાં ઇલાચી બેના-તટ નગરમાં આવી પહોંચ્યો, અને ત્યાંના રાજાને પોતાના નાટ્ય પ્રયોગો જોવા વિનંતી કરી, તેથી ત્યાંના રાજાએ પોતાના સર્વ અધિકારી વર્ગ તેમ નગરજનોને તે જોવા માટે બોલાવ્યા અને પોતે તથા પોતાની રાણી વિગેરે પણ તે પ્રયોગો જોવા ગયા. આ પ્રયોગો જોઈ રાજા-રાણી સિવાય સર્વે આશ્ચર્ય પામ્યા. વાંસ ઉપરથી નીચે ઉતરી ઇલાચીએ રાજા સહીત સર્વે નગરજનોને પ્રણામ કર્યા, ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે—“ અમે તમારા ખેલો જોયા નથી તેથી અમેને તે ફરીથી દેખાડો.” રાજાને ખેલ નહીં જોવાનું કારણ એ હતું. કે નટની પુત્રીના રૂપ ઉપર રાજાને પણ મોહ થયો હતો અને રાણીને ઇલાચી-પુત્રના રૂપ ઉપર મોહ થયો હતો. રાજા આથી એમ ઇચ્છતો કે વાંસ ઉપરથી એ પડે તો નટ પુત્રીને મારા અંતઃપુરમાં લઈ જઈ. ઇલાચીએ બીજી વેળા પણ અદ્ભુત ખેલો કર્યા અને પ્રેક્ષકોનાં મન રંજન કર્યા પરંતુ રાજા તો પ્રસન્ન નજ થયો. આથી બીજી વેળાએ પણ રાજાએ ખેલ નહિં જોવાનું કહ્યું એટલે ઇલાચીએ ત્રીજી વખત વાંસ ઉપર ઓરોડણ કર્યું અને ખેલનો પ્રારંભ કર્યો, પણ એટલામાંજ વાંસ ઉપરથી તેની દષ્ટિ થેરીની એક હવેલી જેમાં કોઈ શેઠની અત્યંત રૂપવંતી શેઠાણી મુનિરાજને મોદક વહોરાવતી હતી તેના ઉપર પડી,

ઇલાચી આ શેઠાણીના રૂપની સાથે નટપુત્રીના રૂપની તુલના કરવા લાગ્યો તો જણાયું કે આ તો હંસણીની પાસે કાગડી જેવી છે, તેના ઉપર મને શામાટે મોહ થયો? પરંતુ મુનિરાજ આ રૂપના અંબાર જેવી મોહક વહોરાવતી સ્ત્રી ઉપર પણ નજર ન નાખતાં નીચે મુખે મોહક વહોરતા હતા એટલે ઇલાચીને વિચારણા ઉદ્ભવી કે આ મુનિરાજના હૃદયમાં એવું તે કયું સૌંદર્ય હશે કે તે સ્ત્રીના ઉપર તેમની નજર પણ પડતી નથી આમ વિચારણા કરતાં અંતર્મુખ વૃત્તિ ઉત્પન્ન થઇ, મોહનો અંધારો પડ્યો દુર થયો, અને આત્માનું ભાન થયું કે ત્રણ લોકમાં સુંદરમાં સુંદર વસ્તુ કોઇ પણ હોય તો તે આત્મા છે, ખરું સૌંદર્ય તો આત્માનુંજ. આમ આત્મામાં સ્થિર થતાં તેને વાંસની ઉપરજ કેવળજ્ઞાન પ્રગટયું. આ કેવળજ્ઞાન જ્યોતિષી તેને જણાયું કે રાજાને પણ નટપુત્રીના પૌદ્ગલિક રૂપ ઉપર મોહ થયો છે. આ હકીકત જ્યારે રાજા ને રાણીના જાણમાં આવી ત્યારે તેમને પણ મોહ ઉપર તિરસ્કાર છુટ્યો અને આંતર દૃષ્ટિ કરતાં તેઓ ઉભયને પણ કેવળજ્ઞાન થયું.

(૮)

પ્રત્યાખ્યાન સામાયિક ઉપર—

અમાત્ય તેયલિની કથા

તેયલિપુર નગરમાં કનકરથ નામે રાજા હતો, તેને પદ્માવતી નામે રાણી હતી તથા સામ, દામ, લેદ અને દંડ એ

ચારે પ્રકારની રાજનીતિમાં કુશળ એવો તેયલિપુત્ર નામે અ-
માત્ય હતો. તે નગરમાં ભૂષિકારદારક નામે સોની રહેતો હતો.
તેને ભદ્રા નામની સ્ત્રી અને રૂપ તથા અતિ લાવણ્યવાળી પો-
ટિલા નામે પુત્રી હતી. એકવાર તે પોટિલા પોતાના આવા-
સની અગ્રાસી ઉપર પોતાની સખીઓ સાથે સોનાના દડાથી
રમતી હતી. તે વખતે અશ્વારૂઢ થએલા તેયલિપુત્રે તેને દ્વરથી
જોઈ અને તેના રૂપ ઉપર મોહિત થવાથી તેના સખીથી હકી-
કત પોતાના માણસને પુછી અને ઘેર ગયા બાદ તે સોનીને
ઘેર તેની કન્યાનું માગું કરવા પોતાના માણસને મોકલ્યો અને
કહાવ્યું કે જે શુદ્ધ જોઈએ તે લેઈને પશુ તારી કન્યા મને પરણાવ.
તે સોનીએ તે કહેણ સ્વીકાર્યું અને પોતે જાતે મંત્રીને ઘેર તે
વાત કહેવા ગયો. અને તેણે પોતાની પુત્રીનું તેની સાથે લગ્ન
કર્યું. રાજા કનકરથ અંતઃપુરમાં અત્યંત આસકત હતો અને
તેથી પોતાના દરેક પુત્રનાં અંગ પ્રત્યંગો છેદી નાંખતો. રાણીએ
વિચાર ઠર્યો કે આ દુષ્ટ રાજા મારા એકે સંતાનને ગાદીનો વારસ
નહીં થવાદે, તેથી તે રાણીએ અમાત્ય સાથે મળીને પોતાને
હવે થનારા પુત્રને બચાવી લેવાની ગોઠવણ કરી. યોગ્ય વખતે
રાણીને પુત્ર થયો. અગાઉથી ગોઠવ્યા મુજબ તે પુત્રને પોતાની
ધાત્રીદ્વારા અમાત્યને ત્યાં છુપી રીતે મોકલી આપ્યો. તે વખતે
પોટીલાએ એક મરેલી છોકરીને જન્મ આપ્યો હતો. તે છોક-
રીને છોકરાને સ્થાને રાણી પાસે મુકવામાં આવી હતી. રાણીને
પ્રસવ થયો છે એવું જાણતાંજ રાજા તેની પાસે આવ્યો પણ
મુએલી છોકરીને જોઈને રાજા ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. હવે પેલા
રાજપુત્ર અમાત્યને ત્યાં મોટો થવા લાગ્યો. તેનું નામ મોટી

ધામધુમ સાથે કનકદ્વજ રાખવામાં આંચું. વખત જતાં અમાત્યને પોટિલા ઉપર અભાવ થયો, તેથી તે ઘણી ખિન્ન થઈ. પણ અમાત્યે તેના ખેદનું નિવારણ કરતાં કહ્યું કે “હે! દેવાનુ પ્રિયે! તારે ખેદ કરવાનું કારણ નથી. તું મારા રસોડામાં આવતા તમામ શ્રવણો, પ્રાદ્વણો અને ઇંતર માગણોને દાન દીધા કર.

ત્યારથી પોટિલા તે પ્રમાણે કરતી સુખે દિવસો નિર્ગમન કરતી હતી. એવામાં વખત જતાં સુવ્રતા નામની બદ્ધચારિણી આર્યા જે બહુશ્રુત હતી તે ગામે ગામ ફરતી ફરતી ત્યાં આવી. તે આર્યાનો એક સંઘાડો ભિક્ષા સમયે તે અમાત્યના ઘરમાં આંચો. પોટિલાએ તેને ઘણા આદરથી ભિક્ષા આપી અને વિનંતિ કરી કે “હે! આર્યાઓ! હું પહેલાં અમાત્યને ઇષ્ટ હતી પણ હવે હું તેને ગમતી નથી માટે એવું કંઈ ચૂલું, મંત્ર કામણ કે વશીકરણ આપો કે જેનાથી હું ફરી વાર તેને ઇષ્ટ થાઉં. આ વાત સાંભળીને પોતાના બંને કાન ઢાળીને તે આર્યાઓ બોલી “હે! દેવાનુ પ્રિયે! અમે તો શ્રમણ નિર્ગ્રંથીઓ તથા પ્રદ્ધચારીણીઓ છીએ. તારું આવું કથનતો અમારાથી સાંભળી પણ ન શકાય. પણ જે તારી ઇચ્છા હોયતો અમે તને કેવલીએ જણાવેલા ધર્મનો ઉપદેશ કરીએ, કે જેનાથી તને આ સંસારનાં સુખ કરતાં અનન્તગણું સુખ પ્રાપ્ત થાય. પોટિલાએ તેમ કરવાની ઇચ્છા જણાવતાં તે શ્રમણીઓએ તેને શ્રમણોપાસિકાનો ધર્મ કહી સંભળાવ્યો. પોટિલાએ તેને સમજીને તેનો સ્વીકાર કર્યો. હવે શ્રાવિકાધર્મને પાળતી પોટિલા કોઈ સંત કે સતી પોતાને ત્યાં આવી ચડેતો ખુબ આદરથી યોગ્ય ભિક્ષા આપતી સુખેથી રહે છે. એકવાર

પોટિલાને વિચાર આઁયોકે હું મારા ચિત્તની શુદ્ધિ માટે હં-
મેશાં તે સુવ્રતા આર્યા પાસે રહુંતો ઠીક. તે માટે તે અમાત્ય
તેયલિપુત્રની અનુમતિ લેવા ગયો. અમાત્યે કહ્યું કે તું આર્યાઓની
અંતેવાસીની થયા બાદ જ્યારે કાળ કરીશ ત્યારે જરૂર કોઈ સદ્-
ગતિમાં જઈશ, ત્યાંથી તું આવીને મને બોધ આપવાની કબુલાત
આપે તો હું તને આર્યાઓની અંતેવાસિની થવાની રજા આપું
પોટિલાએ તેની તેવાત સ્વીકારી. ત્યાર બાદ અમાત્ય અને પો-
ટિલા બન્ને સુવ્રતા આર્યા પાસે ગયાં. પોટિલાને આગળ ક-
રીને અમાત્યે તે આર્યાને કહ્યું કે હે! દેવાનુ પ્રિયે! આ પો-
ટિલા મારી સ્ત્રી છે, તે પોતાની ચિત્ત શુદ્ધિ માટે તમારી સ-
હવાસિની થવા ઇચ્છે છે તો હું તમને અશિષ્યાની ભિક્ષા આપું
છું. તમે તેનો સ્વીકાર કરો. આર્યાએ તેને સ્વીકારીને તથા પ્ર-
વ્રજિત કરીને પોતાના સંઘમાં રાખી. તે પોટિલા અગિયાર અં-
ગોને ભણી તથા ઉગ્ર તપ તથા સંયમ આચરતી આચરતી
વિશિષ્ટ ચિત્તશુદ્ધિ સાથે રહેવા લાગી.

વખત જતાં મૃત્યુ સમય નજીક આઁયો બાણીને તે તપ
તથા સંયમમાં વધારે ઉદ્યમી થઈ. છેવટે કાળ કરીને તે દેવ યો-
નિમાં ઉત્પન્ન થઈ.

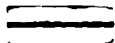
રાજા કનકરથ અવસાન પામ્યો. પ્રજાએ તેની પાછળ લૌ-
કિક કાર્ય કરીને તેને સ્થાને હવે ગાદિ કોને આપવી તે વિષેનો
વિચાર અમાત્ય પાસે મુક્યો. અમાત્યે પોતાને ત્યાં રહેલા રા-
જપુત્ર કનકધ્વજને નિર્દેશ કર્યો. અને પોતાને ત્યાં કેમ રાખેલો
તે બધું વિગતવાર કહી સંભલાવ્યું. કનકધ્વજનો શબ્દાભિષેક
થયો. કનકધ્વજની માતા પદ્માવતીએ તેને કહ્યું કે હવે તારે આ

અમાત્યને પિતા તરીકે સમજવાના છે. તેમના પ્રતાપથીજ તું આ સિંહાસન પર આવી શક્યો છે. હવે કનકદંબજ અમાત્ય તે-
 ચલિપુત્ર ઉપર બહુ પ્રીતિ રાખતો. પોતાનો રાજ્યકારભાર ચ-
 લાવે છે. પોટિલાને દેવયોનીમાં ગયા બાદ પોતે અમાત્ય સાથે
 કરેલી વાત યાદ આવી. તેને અનેક પ્રકારે અમાત્યને ધર્મ બોધ
 કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ તેની સુખ શીલતાને કારણે તેને સ-
 મજાવવામાં તે પોટિલદેવ સફળ થયો નહિ. છેવટ તેણે મંત્રીને
 જ્ઞાન આપવા તેની અને રાજાની વચ્ચે વિરોધ ઉત્પન્ન કર્યો. તેથી
 કરીને હુમેશાંની માફક જ્યારે મંત્રી રાજા પાસે આવ્યો ત્યારે રા-
 જાએ તેનો જરાય આદર કર્યો નહિ. જે રાજા પોતાને ઘણા સન્માન
 અને આદરથી બોલાવતો તેને આજે આમ બહુલાયલો જોઈને
 અમાત્ય ઘણું ખેદ પામ્યો તથા રાજા પોતાને અકાળે મોતે
 મરાવી નાંખશે તે શંકાથી અત્યંત ભયભીત થયો તે જલ્દીથી
 પોતાના ઘેર પાછો આવ્યો. પરંતુ ત્યાં પણ તેના માતપિતાએ
 કે સેવકોએ તેનો આદર કર્યો નહિ. હવે તો તેણે મરવાનો
 વિચાર કરીને કાલકૂટ વિષ ખાધું. પણ તેને તેની કશી અસર
 ન થઈ. પોતાની તરવારને ડોક ઉપર ચલાવી તે પણ નિષ્ફળ
 ગઈ. ગળે ફાંસો ખાવા ગયો ત્યારે ફાંસોજ તૂટી ગયો. મોટી
 શિલાને ડોક સાથે બાંધી ઉંડા પાણીમાં પડ્યો પણ મર્યો નહિ.
 છેવટે તે ઘાસની ગંજીમાં આગ નાંખી તેમાં પેઠો પણ અગ્નિ
 બુઝાઈ ગયો. પછી તે લમણે હાથ દેઈને ઉતરેલે મોંએ પો-
 તાની આ દુર્દશાનો વિચાર કરવા લાગ્યો, તે બખતે પેલો
 પોટિલ દેવ પોટિલાના રૂપે તેની સામે હાજર થયો ને
 બોલ્યો:-હે ! તેચલિ ! આગળ મોટો ખાડો છે, પાછળ ગાંડો

હાથી ચાલ્યો આવે છે બન્ને બાબુએ ઘોર અંધારું છે. વચ્ચે બાણી વરસે છે, ગામ સળગ્યું છે અને રણ ધગ ધગે છે. તો હે ! તેયલિ ! હવે ક્યાં જવું. ?

તેયલિ બોલ્યો:—જેમ લુખ્યાનું શરણુ અન્ન છે, તરસ્યાનું શરણુ પાણી છે, રોગીનું શરણુ ઔષધ છે અને થાકેલાનું શરણુ વાહન છે તેમ ચારે બાબુ ભય છે તેનું શરણુ પ્રવજ્યા છે. પ્રવ્રજિત થએલા શાંત દાંત અને જિતેન્દ્રિયને કશો ભય હોતો નથી,

દેવે કહ્યું ! હે તયલિ ! જ્યારે તું આ સમજે છે ત્યારે શામાટે ભય કરે છે. આ સાંભળીને તેયલિને પોતાના પૂર્વ-જન્મનું સ્મરણુ થયું અને પોતાના પુર્વભવનું તેને ભાન થતાં તે સંયમ આદરવાનો નિશ્ચય કરી પ્રમદવન નામના ઉદ્યાનમાં જઈને ઉગ્ર સંયમી થઈને રહેવા લાગ્યો. આ રીતે સંયમ, તપ અને ત્યાગપૂર્વક રહેતાં રહેતાં તે સિદ્ધ, બુદ્ધ અને મુક્ત જેવું જીવન ગાળવા લાગ્યો. હવે રાજા કનકધ્વજને ખબર પડી કે તેયલિપુત્ર તો એક ઉદ્યાનમાં યોગીની પેઠે રહે છે. પોતે વિના અપરાધે તેનો અનાદર કરેલો હોવાથી તે તેની પાસે જઈને વારંવાર ક્ષમા માગવા લાગ્યો. મંત્રી હવે સમભાવી થએલો હતો. એટલે તેણે તે રાજાને સમભાવ પ્રધાન ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો. રાજાએ પણ શ્રમણોપાસકની મર્યાદામાં આવે એટલો ધર્મ સ્વીકાર્યો. પછી તેયલિપુત્રયોગી સંયમનો ઉપદેશ દેવાને ગામે ગામ ફરતો ફરતો અંતે સિદ્ધ, બુદ્ધ અને મુક્ત થયો.

પ્ર૦ સમ્યક્ત્વના લિંગો કયા ?

ઉ૦ સમ્યક્દર્શનની પિછાન કરાવે એવાં પાંચ લિંગ માનવામાં આવે છે તે અનુક્રમે પ્રશમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા અને આસ્તિક્ય છે.

પ્ર૦ તે સર્વેના અર્થ કહો.

ઉ૦ (૧) પ્રશમ—એટલે તત્વના મિથ્યા પક્ષપાતથી ઉત્તન્ન થતા કદાચર આદિ દોષોનો ઉપશમ એજ પ્રશમ છે.

(૨) સંવેગ—એટલે સાંસારિક બંધનોનો ભય.

(૩) નિર્વેદ—એટલે વિષયોમાં આસક્તિ ઓછી થવી તે.

(૪) અનુકંપા—એટલે દુઃખી પ્રાણીઓનું દુઃખ દૂર કરવાની ઇચ્છા.

(૫) આસ્તિક્ય—એટલે આત્માદિ પરોક્ષ કિન્તુચુકિત પ્રમાણથી સિદ્ધ પદાર્થોનો સ્વીકાર તે આસ્તિક્ય છે.

પ્ર૦ સામાયિકના શ્રુત સામાયિક આદિ ચાર ભેદો શી રીતે પ્રાપ્ત થાય તે કહો.

ઉ૦ (૧) શ્રુત સામાયિક શાસ્ત્રાભ્યાસવડે થઈ શકે છે (૨) સમકિત સામાયિક શમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા અને આસ્તિક્ય લક્ષણ સમ્યક્ત્વ વડે થાય છે (૩) દેશવિરતિ સામાયિક સ્થુલ હિંસા, જૂઠ, ચોરી પ્રમુખ તજવા વડે થાય છે અને (૪) સર્વવિરતિ સામાયિક સર્વથા હિંસાદિક પાપ વૃત્તિનો ત્યાગ કરવાવડે સાધ્ય દૃષ્ટિવંત જીવને પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્ર૦ સામાયિક કેવી જગામાં કરવું જોઈએ ?

ઉ૦ સામાયિક કરતી વખતે સ્થાન શુદ્ધિ હોવી જોઈએ. ગંદી ગોખરી જગાએ સામાયિક કરવું નહિ. ખનતા સુધી તેના માટે એકાંત સ્થળ પસંદ કરવું, જેથી બાહ્ય ઉપાધિ ન થાય. વાસ્તવિક રીતે તેના માટે ઉપાશ્રય એ ઉત્તમ જગા છે કારણ કે ઘણે ભાગે ત્યાં શાંતિ હોય છે અને સાં-સારિક જંજળથી પણ વિરક્ત રહી શકાય છે.

(૨)

સામાયિક એ શિક્ષાવ્રત છે.

પ્ર૦ શ્રાવકનાં બારવ્રત ક્યાં ? અને તેમાં સામાયિક એ કયું વ્રત છે ? તથા તેનો ઉદ્દેશ શો છે ?

ઉ૦ શાસ્ત્રમાં દેશવિરતિ શ્રાવકનાં બારવ્રત કહ્યાં છે તેમાં પાંચ અણુવ્રત, ત્રણગુણુવ્રત અને ચાર શિક્ષાવ્રત છે. શિક્ષાવ્રત એટલે શિક્ષારૂપ ધર્માભ્યાસના સ્થાનરૂપ છે. આ બારવ્રત પૈકી સામાયિક વ્રત, દેશાવગાસિક વ્રત, પૌષ્ઠોપવાસ વ્રત અને અતિથિસંવિભાગવ્રત એ ચાર શિક્ષા વ્રત છે. સઘળાં શિક્ષાનાં સ્થાનરૂપ છે. આથી ધર્માભ્યાસ સારી રીતે સાધી શકાય છે. આવ્રત લીધું હોય તેટલો વખત કોઈપણ જાતની દુન્યવીક્રિયા એટલે સાંસારિક ક્રિયા થતી નથી. માત્ર આત્માની નિર્મળતા કેમ થાય,

પાપ શત્યથી આત્મા હલવો કેમ થાય, તેજ ધર્માભ્યાસ આ વ્રત આદ્યું હોય તો થઈ શકે છે. તેથી સામાયિકવ્રત એ કેવળ ધર્માભ્યાસના સ્થાન રૂપજ છે. આવ્રતમાં સાવધ-ક્રિયાના (પાપ વ્યાપારના) ત્યાગથી, અને મનની નિશ્ચલતા પ્રાપ્ત થવાથી ધર્માભ્યાસ બહુજ સુલભ રીતે થઈ શકે છે. આથી તે શિક્ષાવ્રતને યોગ્ય હોવાથી તેને શિક્ષાવ્રતમાં ગણવામાં આવેલ છે.

(૩)

સામાયિક એ પ્રથમ આવશ્યક છે.

પ્ર૦ આવશ્યક એટલે શું ?

ઉ૦ જે અવશ્ય કરવા યોગ્ય છે તેને આવશ્યક કહેવાય છે.

પ્ર૦ શ્રાવકનાં કેટલાં આવશ્યક છે અને તે કયાં કયાં ?

ઉ૦ શ્રાવકનાં છ આવશ્યક છે તે અનુક્રમે (૧) સામાયિક (૨) ચઉવિસત્થો (૩) વંદનક (૪) પ્રતિક્રમણ (૫) કાયો-ત્સર્ગ અને (૬) પરચખાણ છે.

પ્ર૦ છ આવશ્યકમાં સામાયિકને પ્રથમ સ્થાન કેમ આપવામાં આવ્યું છે ?

ઉ૦ જેમ ખેતરમાં ખેડુતને વાવેતર કરવું હોય છે ત્યારે ભૂમિને તે પ્રથમ શુદ્ધ કરે છે (ચોખ્ખી કરે છે) અને તે

ઉપરથી કાંટા, કાંકરા અને ઝાંખરાંઓ કાઢી નાંખે છે અને બીજા વાવવા માટે લાયક ભૂમિ બનાવે છે. તેવી રીતે આત્માથી જીવોએ પોતાના પાપની વિમુક્તિ અર્થે પ્રથમ પાપી વ્યાપારોથી વિરક્ત થઈ હૃદય શુદ્ધિ કરવી જોઈએ કે જેથી જેમ ધોયેલા કપડા ઉપર રંગ ચડે છે તેવી રીતે હૃદયની વિશુદ્ધિ થવાથી જીવ હળવે હળવે આત્મોન્નતિના માર્ગે વળે છે. સાવધવ્યાપારો એટલે પાપના વ્યાપારો રૂપી કાઠવ કચરો ધોવાઈ જવાથી હૃદયભૂમિની નિર્મળતા થાય છે. માટે આત્મવિશુદ્ધિના હેતુથી સામાયિકવ્રતને છ આવશ્યકમાં પ્રથમ સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે. સામાયિકમાં સાવધવ્યાપારોનું નિકંઢનજ કરવાનું હોય છે “સમકિત આરવ્રત મૂળ” એટલે આરવ્રતનું પણ તે મૂળ છે.

પ્ર૦ છ આવશ્યકની શુદ્ધિ શી રીતે થાય અને તેથી શું ફળ મળે ?

ઉ૦ સૂત્ર, અર્થ, કાળ, યોગ, ઉપયોગ, ઉપકરણ, સ્થાન, અને ગુરુ આદિ આઠ પ્રકારે શુદ્ધ આવશ્યકનો વેપાર કર્યો હોય તો તે શીઘ્રપણે સિદ્ધિસુખના ફળનો આપનારો છે.

(૪)

સમતા-સ્વરૂપ.

સમતા સ્વરૂપ.

પ્ર૦ સમતા એટલે શું? અને તેનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ શું?

ઉ૦ સમતા એટલે મનની શાંતિ, જે મનુષ્ય સમતાધારી છે તે જમે તેવા પ્રસંગોમાં મનને, ચંચળ-અસ્થિર થવા દેતા નથી. સમતા મનને હમેશાં નિશ્ચલ સ્થિતિમાં રાખે છે. જેથી સમતામાં સ્થિતિ-સ્થાપકનો શુષ્ક રહેલો છે. વળી તેમાંથી સમભાવ-એકીભાવ એટલે Equilibrium of mindનું પ્રકટીકરણ થાય છે. વળી સમતાવાળો જીવ હમેશાં ચડતી-પડતીમાં, સુખ-દુઃખમાં આ લોક, પરલોકમાં એકજ ભાવે રહે છે. આ સમતાબીજની નિશ્ચલતા થયાપછી જ આત્મોન્નતિના માર્ગે ચડી શકાય છે. વળી સમતાથી એટલે હૃદયમાં ઉછળતા વાસનાના તરંગોના વિલય થવાથી આત્મનિરીક્ષણ પણ થાય છે. સમતાવંત પ્રાણીને આત્મ સ્વરૂપનું જ ચિંતવન થતું રહે છે. તે પરભાવમાં એટલે ઐહિક (આ દુનિયાની) લાલસામાં પડતા નથી. અને તેને તો તેઓ લાત મારી વેગળાજ રહે છે. તેમને જરા માત્ર પણ લોક-રંજન તરફ અપેક્ષા રહેતી નથી. પણ હમેશાં પોતાની ચિત્ત-વૃત્તિ શાંત રાખી દેહાધ્યાસ કરે છે. જગતમાં જે આત્માએ સમતા પ્રાપ્ત કરી છે તેનોજ

બેડો પાર છે. તેઓજ મુક્તિના અધિકારી બન્યા છે. વાસ્તવિક રીતે બોલતાં સમતાવંત હમેશાં શાંત પ્રકૃતિના હોય છે, અને તેમના ચહેરા ઉપર ઉદાસીનતા નહીં થયેલી હોય છે, અને ચહેરા ગુલાબી (કરમાયા વિનાનો) અને તેજસ્વી હોય છે. તેના મુખનું લાવણ્ય અને ઓજસ અપાર હોય છે. તે ક્રોધાદિનો કટ્ટો વિરોધી છે. ક્રોધી માણસમાં સમતા સંભવી શકતી નથી. અગ્નિ જેમ કાઢને દહન કરે છે તેમ ક્રોધ, માન, માયા, મત્સર, કલેશ, વૈર, અસૂયા (અદેખાઈ) આદિ આત્મિક સંપત્તિને બાળી ભસ્મ કરી નાખે છે. માટે મોક્ષાર્થીજનોએ સમતાનાજ ઉપાસક થવું અને ક્રોધાદિને ત્યજવા તેજ હિતાવહ છે અને તેજ આત્મોન્નતિનો ઉચ્ચ માર્ગ છે.

પ્ર૦ સમતાનું લક્ષણ કયું ?

ઉ૦ શત્રુ અથવા મિત્ર પર સરખી નજર રાખી જોવું અને બેનું સરખું ભલું ચંહાવું. વળી વૈર વિરોધ દૂર કરીને સુલેહ જાળવી શાંતિ વધારવી, પોતાની માફક બીજાને જોવું, દુઃખ આવતાં હિંમત રાખીને તેને સહન કરી આગળ વધવું, ક્રોધને દાબીને શાંત વૃત્તિ રાખવી, મમત્વ મુકીને મધ્યસ્થ ભાવે રહેવું, સૌ કોઈને મિત્ર ગણવા, સૌનું ભલું ઇચ્છવું, સૌને સરખો ન્યાય આપવો, અને સૌની સ્વતંત્રતા જાળવવી, એ સમતાનું લક્ષણ છે. જેઓ સમતા ધારી છે તેજ ઉપર પ્રમાણે પોતાનું વર્તન કરી શકે છે. સમતાધારીનું મન કદિ પશુ ગ્લાનિને પામતું નથી. તેની મનોવૃત્તિ હમેશાં શાંત અને પ્રસન્ન

રહે છે. તે કોઈને કોઈ પણ પ્રકારનાં આકોશ વચન કહી કોઈનું દિલ દુઃખવતાં નથી. તેમ પોતે ઇષ્ટ યા અનિષ્ટ સંયોગોમાં પણ તટસ્થ રહી પોતાની શાંતિનો ભંગ કરતા નથી અને તેથીજ આધ્યાત્મિક દશા પ્રાપ્ત કરે છે. માટે જ સમતાને જ્ઞાનીઓએ ધર્મનો સાર, સુખ પામવાનો ખરો ઉપાય, મુક્તિનું સાધન અને કલ્યાણના કારણભૂત કહી છે. આથી આત્માર્થીજનોએ હમેશાં તે પ્રાપ્ત કરવા પ્રયાસ સેવવો અને તદ્દર્થે સામાયિક વૃત્ત લેવું તેજ હિતકર છે અને તેજ ધર્મની ચાવી છે.

પ્ર૦ સમતાવંતની વૃત્તિ કેવી હોય છે.

ઉ૦ જે સમતાવંત હોય છે તેમની વૃત્તિ હમેશાં ઉદાસીન હોય છે. તે રાગમાં લુપ્ધ થતા નથી તેમજ દ્વેષમાં મુંઝાતા પણ નથી. તે દરેક પ્રકારે પોતાની ચિત્તવૃત્તિ સમતોલ રાખી શકે છે. અને હમેશાં તેવા માણસનું કાર્ય નીતિવાળું અને પ્રણાલિક હોય છે. તેની મનોવૃત્તિ હમેશાં વિભાવમાંથી વિરામ પામી સ્વ-સ્વભાવમાં એટલે આત્મ સ્વભાવમાં રમે છે. જગતમાં વાહવાહથી તે રાજી થતો નથી તેમ તેની કોઈ નિંદા કરેતો તે કલેશ પણ પામતો નથી.

(૫)

સમતા-રસ.*

પ્ર૦ આ સમતા ઉદ્દે શાંતિરસ શાથી ઉત્પન્ન થાય ?

ઉ૦ શાંતિરસ ઉત્પન્નનું પ્રથમ સ્થાન શ્રદ્ધા છે. ષડ દ્રવ્યના શુદ્ધા-શુદ્ધ ભાવ (જે રીતે શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુએ કહ્યા છે) તે શુદ્ધભાવને શુદ્ધભાવે માને, અને અશુદ્ધભાવને અશુદ્ધ પણે માને, એવી જ્યારે વીતરાગ વચન ઉપર શ્રદ્ધા થાય તેજ શાંતિરસનું પ્રથમ સ્થાન છે.

પ્ર૦ શાંતિરસનું બીજું સ્થાનક શું છે ?

ઉ૦ શુદ્ધદેવગુરૂ ધર્મની પ્રતીતિવાળા સમક્રિતવંત ગુરુથી આપણે શાંત સ્વરૂપ પામીએ. એ શાંતિરસદાતા શાંતિરસનું બીજું સ્થાનક છે.

પ્ર૦ શાંતિરસના ભરેલા યા સમતાધારી ગુરૂ કેવા હોય ?

ઉ૦ પૂર્ણ સમતાધારી ગુરૂનું લક્ષણ નીચે પ્રમાણે હોય છે.

માન અપમાન ચિત્ત સમ ગણે,
સમગણે કનક પાપાણ રે;
વંદક નિદક સમ ગણે,
ઈસ્યો હોય તું જાણ રે.

* શ્રી આનંદધન ચોવીશીમાંથી શ્રી શાંતિનાથના સ્તવન ઉપરથી.

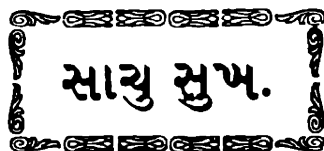
શાંતિરસથી પરિપૂર્ણ જે ગુરૂ હોય, તેમનો કોઈ સત્કાર કરે, સન્માન કરે તેથી તે હર્ષવંત થાય નહિ, અને કોઈ અપમાન કરે તો ખેદવંત ન થાય. એવી તેમની ચિત્તવૃત્તિ સમાન હોય, વળી લોભહશાની મંદતા થવાથી તેમની પાસે કોઈ સુવર્ણ મુકે અથવા કોઈ માટી કે પાષાણ મુકે તોપણ બંનેમાંથી કોઈને હીનાધિકપણે ન માને બંનેને તુલ્ય માને. વળી કોઈ પ્રશંસા કરી તેમને વંદના કરે તો તેમના ઉપર પ્રસન્ન ન થાય અથવા કોઈ તેમની નિંદા કરે તો તેના પર નારાજ પણ ન થાય. હે ભાઈ ! તે ગુરુ એવા હોય એમ તું જાણ.

પ્ર૦ શાંતિરસનું સ્વરૂપ જાણવાથી શો ફાયદો ?

ઉ૦ આ શાંતિરસનું સ્વરૂપ જાણવાથી સ્વ-સ્વરૂપાદિ સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે અર્થાત્ તેથી પરમાનંદ પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૬)

પ્ર૦ સાચું સુખ કયું જણાય ?

ઉ૦ આધ્યાત્મિક-આત્મિક શાંતિ તેજ વાસ્તવિક અને શાશ્વ-
તી શાંતિ છે. અર્થાત્ તેજ સાચું સુખ છે. બાકી જે
દુન્યવી વિલાસી પદાર્થોથી સુખ મળે છે તે ખરૂં અને
વાસ્તવિક સુખ નથી. તેનાથી ઉત્પન્ન થતાં સુખો તે સઘળાં
ક્ષણિક સુખો છે. વિલાસી પદાર્થોના સેવનથી અને તેમાં
આસક્તિથી જન્મ, જરા અને મરણનાં અસહ્ય દુઃખો
લોગવવાં પડે છે અને તે ભવખંધનું કારણ છે ત્યારે આધ્યા-
ત્મિક જીવનથી જન્મ, જરા અને મરણનાં ખંધનો દુટ્ટે
છે અને તેથી ઉત્પન્ન થતી અસહ્ય વેદનાઓ પણ નષ્ટ થાય
છે અને તેથી ભવ નિસ્તાર મુલભ થાય છે.

પ્ર૦ સંસારનાં સુખ કેવાં છે ? *

ઉ૦ આજગતમાં પુદ્ગલના સંયોગે જે સુખો જણાય છે તે તો
આરોપ માત્ર છે તે વાસ્તવિક સુખો નથી. આ સંસારમાં
જેકંઈ સ્ત્રી, ચંદન, અંગના યોગથી સુખો ઉત્પન્ન થાય
છે તે સર્વ દુઃખ રૂપજ છે. તત્વના અજ્ઞાનપણાથીજ તે
સંસારી સુખો સુખરૂપ ભાસે છે બાકી તત્વથી તો તે દુઃખ

* શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી મહારાજના શ્રી શાંતિનાથના સ્તવન ઉપરથી.

રૂપજ છે. તે કેવળ ઉપચારેજ સુખરૂપ ભાસે છે અને જે ઉપચારથી સુખ છે તે તથ્ય પારમાર્થિક સુખ નથી. બાકી વાસ્તવિક સુખ તે મુક્ત આત્માને નિરુપ ચરિત સ્વાભાવિક આત્મિક આનંદ તેજ છે અને તેજ ખરૂં સુખ છે. જે શાતાનો ઉદય તે પણ દુઃખજ છે અને જે અશાતાનો ઉદય તે પણ દુઃખજ છે કારણકે શાતા અશાતા તે કર્મ છે અને જે કર્મનો વિપાક છે તે આત્મિક ગુણ રોધક છે તેને કોણ સુખ કહે ? તે માટે સકળ સંસારનાં જે સુખો છે તે સર્વ દુઃખ રૂપજ છે અને સર્વ પરભાવના રહિત સ્વાભાવિક આનંદ તેજ વાસ્તવિક સુખ કહી શકાય અને તેજ પરમાનંદના કારણભૂત છે.

પ્ર૦ આ સાચું સુખ પ્રાપ્ત કરવાનો કયો ઉત્કૃષ્ટ માર્ગ છે ?

ઉ૦ આ આધ્યાત્મિક શાંતિ સુખ પ્રદાતા સામાયિક વ્રત છે. તેથી જ વાસ્તવિક અને ચિરસ્થાયી શાંતિ-સુખો જીવે સંપાદન કરી શકે છે તે વિના દુન્યવિ વિલાસી પદાર્થોથી શાસ્વતા સુખની આશા રાખવી તે આકાશ કુસુમવત્ છે. સામાયિક વ્રત એજ શિવમાર્ગની સીધી સ્પર્શ છે અને મુક્તિમ્હેલનું તે પ્રથમ પગથીઉં છે. જૈનેતર વર્ગો કે જેઓની દૃષ્ટિ ન્યાયશીલ છે તેઓ પણ આ વ્રતનું સેવન કરે તો તેઓ પણ પોતાના આત્મા ઉપરથી પાપનો ઘણો ભાર હળવો કરી નાંખે અને આત્મ-વિશુદ્ધિ કરે, જૈન બંધુઓએ તો આખાળવૃદ્ધ તમામે આ ઉત્તમ વ્રતનું સેવન કરવું જોઈએ અને તેજ આત્મ વિશુદ્ધિનો સરલ અને સાચો માર્ગ છે. કારણ કે ડહોળા પાણીમાં કચરો હોવાથી

પાણીના તળીએ શું છે, તે જેમ જણાતું નથી તેમ મનની અંદરથી કુવિચારો નાશ થયા સિવાય-સાવધ વ્યાપારોનો નાશ થયા વિના નિરમળતા થવી સંભવી શકતી નથી અને મનની નિરમળતા થયા સિવાય તે પોતાના અંતર્યામી તરફ વળતું નથી અને અંતર્યામી તરફ ન વળતાં જીવ પરમાનંદનાં સુખો પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. માટે ધર્મ માર્ગનું આવાહન કરનારે તો અવશ્ય આ વ્રતનું પાલન કરવું તેજ હિતકર છે. ગાય આખો દિવસ ચરવા જાય છે, તે વખતે પોતાનું વાછરડું સંભાળતી નથી, પણ જ્યારે તેને દોહવા તેનો ધણી બેસે છે ત્યારે તે પ્રથમ વાછરડું ધાવે ત્યારબાદ તેના ધણીને દોહવા દે છે. તેવી રીતે આખો દિવસ તો કદાચ વેપારની ધમાલમાં કે દુન્યવી કામમાં આત્મ-નીરીક્ષણ ના થઈ શકે તો છેવટ દિવસનો ૪૮ મિનિટ જેટલો સમય સામાયિક વ્રતમાં ગાળવાનો નિયમ કરે તો તે તેટલો વખત તો આત્મનીરીક્ષણ કરી શકે. માટે કાલે તેટલી કામની ઉપાધિ હોય છતાં ૪૮ મીનીટ તો અવશ્યે સંસારી માણસે દરરોજ સામાયિકમાં ગાળવી એજ તેમના માટે હિતકર છે. કુમારપાળ રાજર્ષી સમરાંગણ બૂમિમાં પણ હાથીની અંખાડી ઉપર બેઠા બેઠા સામાયિક કરી લેતા. આપણા સદ્ગત સરદાર શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ, જેઓ કેવા પ્રવૃતિવાળા હતા તેનો ખરો ખ્યાલ તો તેમના વધુ પરિચયમાં આવેલાને માલમ છે. તેઓ પણ સાંભળવા પ્રમાણે દરરોજ સામાયિકવ્રત કરવાનું તો ચુકતા નહિ.

અને તે વાસ્તવિક પણ છે કે તેજ આત્મનીરક્ષણ કરવાનો ઉત્તમમાં ઉત્તમ માર્ગ છે. શ્રી પ્રભુ મહાવીર સ્વામીએ આપણને આપણા પરમોત્કર્ષનો તે સુલભ સાથો અને સહેજે સાધી શકાય તેવો માર્ગ બતાવ્યો છે. પુણ્યોદય કમી હોવાને લેઈને સાધુમાર્ગ ન સ્વીકારાય તો આટલો વખત પણ સાધુતામાં ગાળવો એ આત્મા થી જનો માટે બહુજ હીતકર છે કારણ કે શ્રમણોદય સાધવો સામાયિક વ્રતમાં હોય તેટલો વખત તો શ્રાવક તે પણ સાધુ સમાન ગણાય છે અને તે શાસ્ત્રવચન સિદ્ધ છે. માટે ટુંકાણમાં કહેવાનું કે આવી મનુષ્ય ભવમાં સાધુતા પ્રાપ્ત કરવાની અમુલ્ય તક (સામાયિક વ્રત કરવાની તક) સંસારીજનો ગુમાવશે નહિ અને પોતાના આત્માના કલ્યાણનો આ પરમ માર્ગ અંગિકાર કરશે અને સાચું સુખ પરિણામે પ્રાપ્ત કરશે.

આત્માની ત્રણ સ્થિતિ

પ્ર૦ આત્માની ત્રણ સ્થિતિનું વાસ્તવિક જ્ઞાન શાથી થાય ?

ઉ૦ શ્રી વીતરાગ પ્રભુએ શાસ્ત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે જે વિધિ પુરઃસર સામાયિક વ્રત કરવામાં આવે તો તેને જલ્દીથી આત્માની ત્રણ સ્થિતિનું જ્ઞાન થાય છે.

પ્ર૦ આત્માની ત્રણ સ્થિતિ કઈ અને તેને સ્ફુટ રીતે સમજાવો.

ઉ૦ આત્માની ત્રણ સ્થિતિ:- (૧) બહિરાત્મા, (૨) અંતરાત્મા અને (૩) પરમાત્મા તે છે. જે શારીરાદિક ઔદયિક ભાવ કર્મજનિતને આત્મપણે ગણે અર્થાત્ દુઃકાણુમાં જેની દેહાદિકમાં બુદ્ધિ છે તે બહિરાત્મા કહીએ. સામાયિકના સફલાવે સમભાવ પ્રાપ્ત થતાં આ દશા (બહિરાત્મપણું) નષ્ટ થાય છે અને આત્મા બહિરાત્મપણું ત્યાગ કરી અંતરાત્મા તરફ વળે છે. આત્મા અરૂપી, શરીરરૂપી, આત્મા અકૃત્રિમ, શરીર કૃત્રિમ, તે માટે કર્મયોગે શરીરાદિ મધ્યે રહ્યો પણ આત્મા ભિન્ન છે એવું જેને લેહ જ્ઞાન થાય છે તે અંતરાત્મા કહીએ. અર્થાત્ જે પુદ્ગલિક વસ્તુ અને આત્મિક વસ્તુ બુદ્ધા બાણે છે, આવું જેને લેહ જ્ઞાન થાય છે તે અંતરાત્મા છે. સમભાવ ભાવતાં ભાવતાં જીવ અંતરાત્મા તરફ વળે છે. અને અંતરાત્માની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કર્યા પછી યા તો લેહજ્ઞાન બાણવાથી સમક્ષિત ગુણઠાણા-

થી માંડી ક્ષીણમોહગુણઠાણાના ચરમ સમય પર્ચત જીવ ઉંચે ચડી શકે છે; તથા જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય, અને અંતરાય એ ચાર કર્મોના સદંતર ક્ષય કરી પરમાત્મ દશા પ્રાપ્ત કરે છે. અને જ્યારે તે દશા પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારેજ પરમાત્મા કહેવાય છે. માટે પરમાત્મ દશા પ્રાપ્ત કરવામાં સામાયિકવ્રત એજ પ્રાથમિક કારણભુત છે કારણ કે સામાયિક વ્રત એ સાંસારિક વિટંબનામાંથી મનને તદ્દન મુક્ત કરે છે. દેહાદિકબુદ્ધિનો નાશ કરાવે છે. તેથી મન તે ઉપાધીમાંથી ટળવાથી અંતરાત્મા તરફ વળે છે, અર્થાત્ આત્માને લેહજ્ઞાન થાય છે અને અંતરઆત્મા તરફ વળવાથી હું જુદો છું અને મારો આત્મા જુદો છે તે જ્ઞાન થાય છે અને અંતે પરમાત્મ પદ જેવું સર્વોત્તમ પદ જીવ પાપ્ત કરે છે.

સ્થાપનાચાર્ય.

પ્ર૦ સામાયિક કરતી વખતે સ્થાપનાચાર્ય સ્થાપવામાં આવે છે તેનો હેતુ શો છે ?

ઉ૦ સામાયિકની ધાર્મિક મંગળ ક્રિયા કરતી વખતે સ્થાપનાચાર્ય સાક્ષીભૂત તરીકે સ્થાપવામાં આવે છે. જો ગુરૂ મહારાજની હાજરી હોય તો સ્થાપનાચાર્યની જરૂર નથી. તેમની ગેરહાજરીમાં પુસ્તક ચાપડા પર મુકી તેમાં આચાર્ય મહારાજની ભાવના ભાવવી. આપણે વ્યવહારમાં શું જોઈએ છીએ ? વ્યવહારમાં પણ સાક્ષી રાખવાથી કામની નિશ્ચલતા થાય છે તો પછી આવા ધાર્મિક મંગળકાર્યમાં સ્થાપનાચાર્યની સાક્ષીથી ધર્મમાર્ગમાં દૃઢ થવાય તે દેખીતું છે. વળી ગુરૂ મહારાજની તેમાં ભાવના કરવાથી આળસ, પ્રમાદાદિ દોષોથી વિરક્ત થવાય છે અને સ્થાપનાચાર્ય સાક્ષીભૂત હોવાથી ધર્મ માર્ગમાં અતિ રિક્ત થવાય છે. આથી ગુરૂમહારાજની ગેરહાજરીમાં સ્થાપનાચાર્યની સ્થાપના કરવામાં આવે છે.

ઉપકરણ

પ્ર૦ સામાયિકમાં કયાં કયાં ઉપકરણો જોઈએ અને તે શાથી તે કહો.

ઉ૦ ચરવળો, કટાસણું, મુહપત્તિ, પુસ્તકાદિ, સ્થાપનાચાર્ય વિગેરે. ચરવળો રાખવાનું પ્રયોજન એ છે કે તે ભૂમિ આદિ પ્રમાજન કરવાનું કારણ છે, તેમજ નિદોષ જંતુઓને તે બચાવવાનું સાધન છે. આને રજોહરણ પણ કહેવાય છે. રજોહરણનો અર્થ એવો થાય છે કે તેને બાહ્યદષ્ટિથી જોઈએ તો તે રજનું એટલે ધૂળનું હરણ કરે છે એટલે ધુળ દૂર કરે છે. અને અભ્યંતર દષ્ટિથી જોઈશું તો તે કર્મરૂપી રજને દૂર કરે છે.

કટાસણું:—કટ એટલે સાદડી અને તેનું આસન તે કટાસણું તેનો મૂળ અર્થ તેવો થાય છે. છેવટ તે ઉનનું હોવું જોઈએ તે ઉપર જીવજંતુ ઓછાં આવવા સંભવ છે. તેમજ ભરાઈ રહેવાનો સંભવ ઘણો ઓછો છે. કટાસણું લગભગ એક ગજ કે દોઢ હાથ લાંબુ અને સવાહાથ પહોળું હોય છે.

મુહપત્તિ—મુહપત્તિ એટલે મુખ વસ્ત્રિકા. મુખને આડે રાખવાનું વસ્ત્ર. સામાયિકમાં ઉચ્ચાર કરતી વખતે મુહપત્તિ મુખથી ચાર આંગળાં છેટે રાખવી. આથી જ્ઞાન,

જ્ઞાની અને જ્ઞાનોપકરણને થુંક ન ઉડે. જેથી વિનય સચવાય છે. અને આશાતનાથી બચાય છે. વળી મુહુપત્તિનો ઉપયોગ રાખવાથી ત્રસ જીવોની પણ હાનિ થતી બચી જાય છે. મુહુપત્તિના ૫૦ બોલ છે. તે બોલ સાથે મુહુપત્તિ પલેવવી જોઈએ.

પુસ્તકાદિ—પુસ્તક, ચાપડો, નોકારવાળી આદિ સાધનો સામાયિક કરતાં પહેલાં સાથે રાખવાં જેથી તે લેવા માટે ઉઠવું પડે નહિ કારણકે સામાયિકમાં બેઠા પછી ઉઠાતું નથી.

પ્ર૦ ઉપકરણ એટલે શું ?

ઉ૦ જે ઉપકારના કારણે છે તે ઉપકરણ કહેવાય છે.

મુહપત્તિના ૫૦ બોલ.

૩૦ મુહપત્તિના ૫૦ બોલ કયા ?

ઉ૦ મુહપત્તિને બન્ને બાબુ જોતાં બોલવું કે “ સૂત્ર અર્થ તત્વ કહી સદહુ ” ડાબે હાથે ખંખેરતાં બોલવું કે “ સમ્યક્ ત્વમોહનીય, વિશ્વમોહનીય, મિથ્યાત્વમોહનીય, પરિહરું જમણે હાથે ખંખેરતાં બોલવું કે “ કામરાગ, રનેહરાગ, દ્રષ્ટિરાગ, પરિહરું ” જમણા હાથમાં લેઈ લેતાં બોલવું કે “ સુદેવ, સુગુર, સુધર્મ આદરું ” જમણા હાથથી દુર કરતાં બોલવું કે “ કુદેવ, કુગુર અને કુધર્મ પરિહરું ” ડાબે હાથે પડિલેહતાં બોલવું કે “ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર આદરું, જ્ઞાનવિરાધના, દર્શનવિરાધના, ચારિત્રવિરાધના, પરિહરું, મનગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ, કાયગુપ્તિ આદરું, મનદંડ વચનદંડ, કાયદંડ પરિહરું ” ડાબી ભુજાએ પડિલેહતાં બોલવું કે “ હાસ્ય, રતિ, અરતિ, પરિહરું ” જમણી ભુજાએ પડિલેહતાં બોલવું કે “ ભય, શોક, દુઃગંઢા, પરિહરું ” મુખે પડિલેહતાં બોલવું કે “ રસ-ગારવ, ઋદ્ધિગારવ, શાતાગારવ, પરિહરું ” હૃદયે પડિલેહતાં બોલવું કે “ માયાશલ્ય, નિયાણુશલ્ય, મિથ્યાત્વ-શલ્ય, પરિહરું ” ડાબેબલે પડિલેહતાં બોલવું કે “ ક્રોધ માન, પરિહરું ” જમણે બલે પડિલેહતાં બોલવું કે “ માયા લોભ પરિહરું ” ડાબે પગે પડિલેહતાં બોલવું કે

“ પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેઉકાયની જયણા કરું ” જમણે પગે પડિલેહતાં બોલવું કે “ વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, ત્રસ-કાયની જયણા કરું ” મસ્તકે પડિલેહતાં બોલવું કે “ કૃષ્ણ લેશ્યા, નીલ લેશ્યા, કાપોત લેશ્યા, પરિહરું. ”

સામાયિક લેવાનો વિધિ.

ઠવણીપર પધરાવેલા સ્થાપનાચાર્યાજી ન હોય તો ઊંચે સ્થાનકે પુસ્તક આદિ જ્ઞાન, દર્શન કે ચારિત્રનું ઉપકરણ મૂકીને, શુદ્ધ વસ્ત્ર સહિત થઈ, કટાસણું પાથરી, ચરવળો, મુહપત્તિ ડાબા હાથમાં મુખ પાસે રાખી, જમણા હાથ ઉંધો સ્થાપનાજી સન્મુખ રાખી, એક નવકાર તથા પંચિંદ્રિય કહેવાં. પછી ખમાસમણ દઈ, ઇરિયાવહિયં સૂત્ર, તસ્મઉત્તરી, અન્નતથ ઊસસિએણું કહી એક લોગસ્સ (“ ચંદ્રેસુ નિમ્મલયરા ” સુધી) અથવા ચાર નવકારનો કાયોત્સર્ગ કરવો અને “ નમો અરિહંતાણું ” એ પદ બોલી કાયોત્સર્ગ પારીને પ્રગટ લોગસ્સ કહેવો. પછી ખમાસમણ દઈ “ ઇચ્છાકારેણ સંહિસહ ભગવન્ ! સામાયિક મુહપત્તિ પડિલેહું ? ” કહી કંઈક વિરામ લઈ “ ઇચ્છં ” કહી પચાસ બોલ ચિંતવવા સાથે મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી ખમાસમણ દઈ “ ઇચ્છાકારેણ સંહિસહ ભગવન્ ! સામાયિક સંહિસાહું ? , ” “ ઇચ્છં ” કહી, ખમાસમણ દઈ “ ઇચ્છાકારેણ સંહિસહ ભગવન્ ! સામાયિક ઠાઉં ? ” “ ઇચ્છં ” કહી બે હાથ જોડી એક નવકાર ગણી “ ઇચ્છકારી ભગવન્ પસાય કરી સામાયિક દંડક ઉચ્ચરાવોજી ” કહી ગુરૂ અથવા વડિલ હોય તો તેઓની પાસે કરેમિભંતે ! ઉચ્ચરવું, નહિતર પોતાની મેળે કરેમિભં-

તેનો પાઠ બોલવો, પછી ખમાસમણુ દઈ “ ઇચ્છાકારેણુ સંહિસહ લગવન્ ! બેસણુ સંદીસાહુ ? ” “ ઇચ્છં ” કહી ખમાસમણુ દઈ “ ઇચ્છાકારેણુ સંહિસહ લગવન્ ! બેસણુ ઠાઉં ? ” “ ઇચ્છં ” કહી પછી ખમાસમણુ દઈ “ ઇચ્છાકારેણુ સંહિસહ લગવન્ ! સજ્જાય સંહિસાહુ ? ” “ ઇચ્છં ” કહી ખમાસમણુ દઈ “ ઇચ્છાકારેણુ સંહિસહ લગવન્ ! સજ્જાય કરૂં ? ” “ ઇચ્છં ” કહી ત્રણુ નવકાર ગણુવા. પછી બે ઘડી ધર્મધ્યાન કરવું. વિકથા કરવી નહીં.

સામાયિક પારવાનો વિધિ.

ઉભા થઈ ખમાસમણુ દઈ ઈરિયાવહિયં પડિછમી, તસ્સ ઉત્તરી, અન્નતથ કહી, એક લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ ‘ ચંદેસુ નિમ્મ લયરા ’ ચરણુ સુધી કરી, પારીને પ્રગટ લોગસ્સ કહી, ખમાસમણુ દઈ, ‘ ઇચ્છાકારેણુ સંહિસહ લગવન્ ! મુહપત્તિ પડિલેહુ ? ’ ‘ ઇચ્છં ’ કહી મુહપત્તિ પડિલેહવી; પછી ખમાસમણુ દઈ, ‘ ઇચ્છાકારેણુ સંહિસહ લગવન્ ! સામાયિક પારું ? ’ ‘ યથાશક્તિ ’ પછી ખમાસમણુ દઈ ઇચ્છાકારેણુ સંહિસહ લગવન્ ! સામાયિક પારું ? ’ ‘ તહત્તિ ’ કહી પછી જમણુ હાથ ચરવણા ઉપર અથવા કટાસણા ઉપર સ્થાપી એક નવકાર ગણી સામાયિક વચનુત્તો કહી, જમણુ હાથ મુખ સન્મુખ રાખી એક નવકાર ગણુવો.

સૂત્ર, અર્થ, ક્રમ, ઉદ્દેશ અને સાર
વિભાગ બીજો.

સામાયિકનું ક્ષણ.

૭૦ જે કર્મ કોટી વર્ષ સુધી તપ કરવાથી પણ છેદી ન શકાય તે કર્મ પણ એક ક્ષણ માત્રમાં ચિત્તની સમતા વડે નિર્મૂલ થાય છે. કોઈ એક પુરૂષ હમેશાં લાખ ખાંડી સુવર્ણનું દાન કરે અને બીજો કોઈ પુરૂષ સામાયિક કરે તો તે દાન કરનાર સામાયિક કરનારના તુલ્ય થતો નથી. એક સામાયિક કરવાથી જેટલું પુણ્ય થાય છે તેટલું પુણ્ય કદાચ શ્રાવક, ભાવથી મેરૂ પર્વત જેટલા સુવર્ણનું દાન કરે તોપણ થતું નથી. એક સામાયિક કરવાથી બાણકરોડ ઓગણસાઠલાખ, પચીશહજારનવસોને પચીશ તથા એક પદ્યોપમના આઠ લાગ કરીએ તેવા ત્રણ લાગ એટલે કે ૯૨૫૯૨૫૯૨૫૬ આટલા પદ્યોપમનું દેવાયુષ્ય બંધાય છે.

નવકાર સુત્ર—પંચમંગળરૂપ.

નમો અરિહંતાણું	॥ ૧ ॥
નમો સિદ્ધાણું	॥ ૨ ॥
નમો આયરિયાણું	॥ ૩ ॥
નમો ઉવજ્ઞાયાણું	॥ ૪ ॥
નમો લોએ સંવ સાહુણું	॥ ૫ ॥
એસો પંચ નમુક્કારો	॥ ૬ ॥
સંવ પાવપ્પણાસણો	॥ ૭ ॥
મંગલાણુંચ સંવેસિં	॥ ૮ ॥
પદમં હવધ મંગલં	॥ ૯ ॥

શબ્દાર્થ.

નમો-નમસ્કાર હો અરિહંતાણું-અરિહંત ભગવાનોને
 સિદ્ધાણું-સિદ્ધ ભગવાનોને આયરિયાણું-આચાર્ય મહારાજને
 ઉવજ્ઞાયાણું-ઉપાધ્યાય મહારાજને સંવસાહુણું-સર્વ
 સાધુઓને

પંચ નમુક્કારો-પાંચને કરેલ નમસ્કાર. પ્પણાસણો-નાશ
 કરનાર

સંવેસિં-સર્વને વિષે	પઠમં-પ્રથમ
મંગલં-મંગળ	લોચે-લોકમાં
એસો-એ	સંવપાવ-બધાં પાપને
મંગલાણું-મંગલોમાં	ચ-અને
હવધ-છે	

વાક્યાર્થ.

નમો અરિહંતાણું— શ્રી અરિહંત પરમાત્માને નમસ્કાર થાઓ.

નમો સિદ્ધાણું— શ્રી સિદ્ધ પરમાત્માને નમસ્કાર થાઓ.

નમો આયરિયાણું— શ્રી આચાર્ય મહારાજને નમસ્કાર થાઓ.

નમો ઉવજ્જાયાણું— શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજને નમસ્કાર થાઓ.

નમો લોચે સંવસાહુણું—અઢીદ્વીપમાં રહેતા સર્વ સાધુ મહારાજને નમસ્કાર થાઓ.

એસો પંચ નમુક્કારો—એ પાંચને કરેલ નમસ્કાર.

સંવ પાવપ્પણાસણો—સર્વ પાપનો નાશ કરનાર છે.

મંગલાણુંચ સંવેસિં—વળી સર્વ મંગલોમાં

પઠમં હવધ મંગલં—પ્રથમ મંગળ ૩૫ (કલ્યાણ-૩૫) છે.

પ્ર૦ નવકાર (નમસ્કાર) મંત્ર એટલે શું ?

ઉ૦ નમસ્કાર એટલે જેને નમસ્કાર કરવા હું ઇચ્છું છું તે મારા કરતાં મોટા છે, વધારે ગુણવાન છે અને હું તેમના કરતાં ન્યૂન ગુણવાળો છું. અર્થાત્ તેમના કરતાં નાનો છું. આવી રીતે પોતાનું નાનપણું (લઘુત્વ) ખ્યાલમાં લેવું તેનું નામ નમસ્કાર છે. વળી નમસ્કાર તે મનોગત નમ્રત્વનું વ્યંજક એટલે સાધન છે એર્થાત્ માથું નમાવીએ છીએ તે એજકે આપણા મનનાં નમ્રભાવ ઉત્પન્ન થયો છે. તે સામા પ્રત્યે બહોર કરવાનું સાધન છે.

પ્ર૦ નવકાર મંત્ર પરમેષ્ટી મંત્ર કહેવાય છે. તો એ પરમેષ્ટી એટલે શું ?

ઉ૦ પરમે-એટલે ઉંચે સ્થાને અધિકાર “ ણિટ્ ” એટલે રહેલા તે, અર્થાત્ ઉંચે સ્થાને રહેલા તે પરમેષ્ટિ ગણાય છે. દરેક મનુષ્યો કરતાં પણ તેમનું સ્થાન અધિકાર, સત્તા, અને શક્તિ ઉંચા પ્રકારનાં છે તેથી તે પરમેષ્ટી કહેવાય છે. વળી જે જીવ પરમે એટલે ઉંચા સ્વરૂપમાં “ ણિટ્ ” એટલે રહે તે પરમેષ્ટી કહેવાય છે.

પ્ર૦ નવકારને પ્રથમ સૂત્ર તરીકે કહેવાનો શાં હેતુ છે ?

ઉ૦ હંમેશાં વ્યવહારમાં એવો નિયમ હોય છે કે, મંગલ કાર્યના આરંભમાં ઇષ્ટનું-આપ્તનું-પ્રભુનું નામ દેવાનો રિવાજ છે. જેના સ્મરણથી કાર્યની આદિથી તે પૂર્ણાહુતિમાં વિધ્નો દૂર થાય છે. અને તેમના બપથી ચિત્તવૃત્તિ પ્રસન્ન રહે છે અને અંતર-આત્મામાં પ્રભુના નામનો અવાજ પડવાથી

અશુભ વિચારોનો નાશ થાય છે, વળી ઇષ્ટના સ્મરણથી મન નિર્મળ રહે છે. માટે શુભ મંગળ કાર્યની શરૂઆતમાં ઇષ્ટ પ્રભુનું નામ દેવું તે કાર્યની સફળતા અને મહામંગળને સૂચવનારું છે, આથી સામાયિક સૂત્રોમાં પ્રથમ સ્થાન નવકાર મંત્રને આપવામાં આવ્યું છે.

પ્ર૦ નવકાર પરમેષ્ટિ શા માટે કહેવાય છે ?

ઉ૦ જગતમાં જે ઇષ્ટ વસ્તુ છે. તે આ લવમાં સુખ કરનારી છે. પરંતુ અરિહંત પ્રભુ ગુર્વાદિક આ લવમાં તેમ લવોલવમાં સુખકર્તા છે તેથી તેમને પરમેષ્ટિકર્ષના કારણભૂત કહ્યા છે. આથી તે પરમેષ્ટિ કહેવાનો ઉદ્દેશ છે ?

પ્ર૦ નવકાર મંત્રના સૂત્ર ઉપરથી શું સાર ગ્રહણ કરવાનો છે ?

ઉ૦ નમસ્કાર મંત્રમાં અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, અને સાધુ મહારાજને નમસ્કાર કરવાનું સૂચન કરેલ છે. તે પંચપરમેષ્ટિના નામથી ઓળખાય છે. સઘળા મંત્રોમાં નવકાર મંત્ર એજ સારભૂત, શ્રેષ્ઠ અને શિરોમણિ છે. તેમાંજ નવપદનો સમાવેશ થાય છે. જેના આરાધનથી અને જેના સ્મરણથી મનુષ્યનાં સર્વ દુઃખ દળદર દુર થાય છે. તે સર્વ પાપનો તેમ આધિ વ્યાધિ અને ઉપાધિ એ ત્રિવિધ તાપનો ક્ષય કરનાર છે. તે મંત્રનું સ્મરણ તે મંગળ રૂપ છે. કુટુંબ, કબીલો, મા, બાપ, ખૈરી વિગેરે સર્વકોઈ આ લવનાં સંગી છે પરંતુ નવકાર મંત્રનું સ્મરણ તે લવોલવમાં સુખદાયી છે. સામાયિકવ્રતની સેવનામાં પ્રથમ મંગળ અને

કલ્યાણરૂપ આ સૂત્રને કહેલ છે. તેનું ધ્યાનપૂર્વક મનન કરવાથી આત્માનું અતિ કલ્યાણ થાય છે. તેમ સર્વ મંગળમાં એ સુખ્ય મંગળરૂપ છે. જગતના સર્વ મનુષ્યોમાં એવું કોઈ નથી કે જે સ્વમંગળ ઇચ્છતું ન હોય માટે સ્વમંગળ ઇચ્છક જનોએ હંમેશાં નવકાર મંત્ર ગણવો અને તેનામાં ચિત્ત રક્ત કરવું. આ સર્વ મંગળમાં પ્રધાન એવા નવકાર પદ્ધતિ આરાધન કરવું. એ હિતકર છે આ મંત્રનું સામાયિકની ક્રિયા વિના પણ સુતાં, ખેસતાં, ઉઠતાં, હરતાં, ફરતાં, પણ સ્મરણ કરવામાં આવશે તો તે સ્મરણ કરનારને અવશ્ય ફળદાયી થશે. જેટલા શ્વાસો-શ્વાસ તેનાથી ભરાશે તેટલું તે આત્મહિત કારી છે એવું શ્રી વિતરાગ પ્રભુનું વચન છે. માટે સ્વપર કલ્યાણ ઇચ્છક જનોએ જેમ અને તેમ આ મંત્રનો વિશેષ પ્રમાણમાં જાપ કરવો અને તે મંત્રને હંમેશાં હૃદય સાથે જડી રાખવો જેથી આ ભવ અને પરભવ ઉભય કલ્યાણ રૂપ થશે. જે મનુષ્ય વિશુદ્ધલાવે હૃદયોદ્ધાસપૂર્વક આઠ-કરોડ આઠહજાર આઠસોને આઠ નવકાર ગણે તો તેનું ફળ એટલું છે કે તે અવશ્ય શાશ્વતસ્થાનમુક્તિ પામે.

પ્ર૦ પંચપરમેષ્ઠિમાં પહેલાં શ્રી અરિહંત પ્રભુ આવે છે તે અરિહંત શબ્દના કેટલા અર્થ થાય છે તે કહો.

ઉ૦ શ્રી અરિહંત પ્રભુના ત્રણ અર્થ થાય છે. (૧) અર્હંત એટલે જે પૂજા સત્કાર કરવા યોગ્ય છે તે (અર્હંતમાં અર્હંત ધાતુ છે અને તેનો અર્થ યોગ્ય થવું થાય છે) (૨) અરિ-

હંત એટલે જેઓ આઠ કર્મરૂપ શત્રુને હણનારા છે તે અરિહંત કહેવાય છે. (૩) અરૂહંત એટલે જેને કર્મો ક્ષીણ થઈ જવાથી ખીજો ભવ લેવાનો નથી. તે અરિહંત પ્રભુને વીતરાગ તેમજ તીર્થંકર પણ કહેવામાં આવે છે. જેના રાગ દ્વેષ સદંતર નાશ પામી ગયા છે તે વીતરાગ કહેવાય છે. તેમજ જેઓ સાધુ સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકા એ ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરે તેથી તે તિર્થંકર પણ કહેવાય છે. અરિહંત, વીતરાગ, તિર્થંકર એ શ્રીજીનેશ્વર પ્રભુના સમાનવાચકપર્યાય શબ્દો છે.

પ્ર૦ અરિહંત પ્રભુના કેટલા ગુણ છે અને તે કયા કયા ?

ઉ૦ અરિહંત પ્રભુના બાર ગુણ છે તે નીચે પ્રમાણે છે.

૧ અશોકવૃક્ષ—જ્યાં ભગવંતનું સમવસરણુ રચાય ત્યાં ભગવંતના દેહથી બારગણું આસોપાલવનું વૃક્ષ દેવતા રચે છે જેની નીચે ખેસી ભગવંત દેશના આપે છે.

૨ સુરપુષ્પવૃષ્ટિ—એક યોજન સુધી સમવસરણુ ભભિમાં જલસ્થલમાં ઉત્પન્ન થયેલાં સુગંધી પંચવરણી સચિત્ત કુલોની વૃષ્ટિ ઢિંચણુ પ્રમાણુ દેવતા કરે છે તે.

૩ દિવ્યધ્વનિ—ભગવંતની વાણીને માલકૌષના રાગમાં વીણા વાંસળી આદિકના સ્વર વડે દેવતા પુરે છે તે.

૪ ચાચર—રત્નજડિત સુવર્ણોની ઢાંડીવાળા ચાર બેડી શ્વેત આમરો સમવસરણુમાં દેવતાઓ ભગવંતને વીંઝે તે.

૫ આસન—ભગવંતને ખેસવાને રત્નજડિત સુવર્ણમય સિંહાસન દેવતાઓ રચે છે તે.

૬ ભામંડળ—ભગવંતના મસ્તકની પાછળ શરદ્દન્તુના કિરણ જેવું ઉગ્ર તેજવાળું ભામંડલ (તેજનું માંડલું) દેવતા રચે છે તે. ભગવંતના તેજને તે પોતાના તેજમાં સંહરી લે છે તે ન હોય તો ભગવંતના મુખ સામું જોઈ શકાય નહિં.

૭ કુંડુભી—ભગવંતના સમવસરણુ વખતે દેવતાઓ દેવ કુંડુભી વગેરે વાજીત્રો વગાડે તે.

૮ છત્ર—સમવસરણુમાં ભગવંતના મસ્તક ઉપર ઉપરા-ઉપર શરદ્દન્તુના ચંદ્રતુલ્ય ઉજ્જવળ અને મોતીના હારોએ સુશોભિત ત્રણ ત્રણ છત્રો દેવતાઓ રચે છે તે.

પ્ર૦ આ આઠ ને શું કહેવાય ?

ઉ૦ આ આઠને પ્રાતિહાર્યો ઉદ્દેશ્ય છત્રીદારો કહેવાય છે.

પ્ર૦ શું દેવતાઓ આકાશમાંથી ઉતરી આવી પ્રભુનું દાસત્વપણું કરે છે તે માની શકાય તેવી હકીકત છે ?

ઉ૦ હા. તે દેવળ માની શકાય તેવી ખીના છે. જેવા આપણામાં સમકિતી અને મિથ્યાત્વી મનુષ્યો છે તેવા દેવતામાં પણ સમકિતિધારી અને મિથ્યાત્વી દેવો હોય છે. આમાં જે સમકિતી દેવો છે, તે હંમેશાં સત્ય સૂર્યસમાન અરિહંત પ્રભુનું પોતાની ભક્તિ નિમિત્તે સમવસરણુ રચે છે અને ભગવંતની સેવામાં પોતાના આત્માના ઉદ્ધાર માટે હંમેશાં તત્પર રહે છે. વાત વાતમાં સાંભળ્યું હશે કે “ સત્ય સહાયક શ્રી હરિ (દેવ). આપણે વ્યવ-

હારમાં પણ સાંભળીએ છીએ કે જેઓ સત્યને સદા આચરનારા છે. તેમાંજ જેમની તમન્ના લાગેલી છે. તેને સત્યના ઉપાસક દેવો અવશ્ય મદદ કરે છે. વળી નીતિ-શાસ્ત્રમાં વાંચ્યું હશે કે ” બ્રહ્મચર્યથી અગ્નિ હોય તે પાણી થાય છે અને સર્પ તે કુલની માળા થાય છે ” આ શું ખોટું છે ? આ બધું કૌણ કરતું હશે ? શું બ્રહ્મચર્ય એવી કોઈ વસ્તુ છે કે જે અગ્નિનું પાણી કરે છે. નહિ, નહિ, ત્યારે એ કરે છે કૌણ ? તે સ્પષ્ટ રીતે સાબીત કરી આપે છે કે જે સત્યશીલ દેવો હોય છે તે સંપૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય જેઓ પાળતા હોય તેને તેના વ્રત ખંડન વખતે અવશ્ય મદદ કરે છે. અને ત્યારેજ અગ્નિ તે પાણી થાય છે અને સર્પ તે કુલની માળા થાય છે. તે દેવ શક્તિને આધીન છે. સતી સુભદ્રાએ કાચે તાંતણે ચાલણી બાંધી કુવામાંથી નીર કાઢ્યું. સુદર્શનશેઠને શુળીને બદલે સિંહાસન થયું. સીતાજીએ અગ્નિમાં જંપલાવ્યું, છતાં જીવતાં નીકળ્યાં. સત્યવાદી રાજા હરિચંદ્રનું સત્ય ટક્યું. આ બધું શેને લઈને થાય છે ? આ ઉપરથી ચોક્કસ સિદ્ધ થાય છે કે હંમેશાં જેઓ પૂર્ણ સત્યવાન હોય ત્યાં જે પ્રભુ ભક્ત હોય ત્યાં જેઓ વ્રતધારી હોય છે તેમને સમય પર દેવતાઓ હંમેશાં અવશ્ય મદદ કરે છે. તો પછી જે સંપૂર્ણ સત્યના સૂર્ય સમાન પ્રભુ છે, જે સર્વજ્ઞ છે, અહંત છે, ત્રિકાળ જ્ઞાની છે, ત્રિલોકના નાથ છે, સ્વપર પ્રકાશક છે, તેમનું દેવતાઓ સાન્નિધ્ય કરે તેમાં નવાઈ શું છે ? આપણે જોઈએ છીએ કે કયા સત્યશીળને

સમયપર દેવી સ્હાય નથી મળી ? આ ઉપરથી ખાત્રી થશે કે દેવતાઓ ભગવંતનું સમવસરણુ ભક્તિ નિમિત્તે રચતા હતા તે તદ્દન સાચી વાત અને તે માનવાને લાયક છે.

પ્ર૦ સમવસરણુમાં ભગવંતની ખેઠક કેવી હોય છે ?

ઉ૦ ભગવંત સમવસરણુમાં પૂર્વાભિમુખે બેસે અને બીજી ત્રણ દિશામાં ભગવંતનાં જેવાં ત્રણ પ્રતિબિંબો દેવતાઓ સ્થાપે છે. તેથી ખાર છત્રો સમવસરણુમાં હોય છે ને તે એમ સુચવે છે કે ત્રણ ભુવનના સ્વામી એવા આ ભગવંતને હે ભવ્યો, તમો સેવો. સમવસરણુ ન હોય ત્યારે આઠ પ્રાતિહાર્ય તો હોયજ.

પ્ર૦ આ આઠ ગુણ સિવાય બાકીના ગુણુ જે ચાર મૂળ અતિશય છે તે કયા કયા અને તેનો અર્થ સમજાવો ?

ઉ૦ અતિશય એટલે ઉત્કૃષ્ટતાવાળા—વિશિષ્ટ ચમત્કારવાળા ગુણુ તેને અતિશય કહેવાય છે તે ચાર છે. (૧) અપાયા પગમાતિશય, અપાય ઉપદ્રવ અને અપગમ નાશ, ઉપદ્રવનો નાશ તેને અપાયા પગમાતિશય કહેવાય છે. તેના સ્વાશ્રયી અને પરાશ્રયી એવા બે લેહ છે. (૧) સ્વાશ્રયી એટલે પોતાના સંબંધમાં ઉપદ્રવનો દ્રવ્યથી (અને ભાવથી) નાશ તેને સ્વાશ્રયી અપાયા પગમાતિશય કહે છે. દ્રવ્યથી નાશ એટલે સર્વ રોગો નાશ થઈ ગયા છે. અને ભાવથી નાશ એટલે જેમણે અંતરંગ અઢાર દુષણનો ત્યાગ કરેલો છે તે. પરાશ્રયી અપાયા પગમાતિશય એટલે જે-

નાથી પારકા ઉપદ્રવ નાશ પામે એટલે જ્યાં ભગવાન વિચરે ત્યાં દરેક દીશામાં મળીને સવાસો યોજન સુધીમાં પ્રાયઃ રોગ મરફી હુકાળ આદિ થાય નહિ.

પ્ર૦ અઢાર હુષણ કયાં છે તે કહો.

ઉ૦ (૧) દાનાંતરાય (૨) લાભાંતરાય (૩) ભોગાંતરાય (૪) ઉપભોગાંતરાય (૫) વીર્યાંતરાય (૬) હાસ્ય (૭) રતિ (૮) અરતિ (૯) ભય (૧૦) શોક (૧૧) બુગુપ્સા (૧૨) નિંદા (૧૩) કામ (૧૪) મિથ્યાત્વ (૧૫) અજ્ઞાન (૧૬) નિદ્રા (૧૭) અવિરતિ (૧૮) રાગ ક્ષેષ

પ્ર૦ ખીજા ત્રણ અતિશય સમજાવો.

ઉ૦ (૨) જ્ઞાનાતિશય જેનાથી ભગવંત લોકાલોકનું સ્વરૂપ સર્વ પ્રકારે જાણે છે. આ સચરાચર જગતને તેઓ પોતાના જ્ઞાનમાં જોઈ શકે છે. તે ભુત ભવિષ્ય અને વર્તમાન જાણી શકે છે. સારાંશમાં કેવળજ્ઞાની લોકાલોકના સર્વભાવ સર્વ કાળે જાણી શકે છે.

(૩) પૂજાતિશય—જેનાથી શ્રી તીર્થંકર પૂજ્ય છે. એટલે ભગવંતની પૂજા રાજા મહારાજાઓ બળદેવાદિ દેવો ઇંદ્રો સર્વ કરે છે અથવા કરવાનો અભિલાષ કરે છે.

[૪] વચનાતિશય—જેનાથી શ્રી તીર્થંકરની વાણી દેવ મનુષ્ય અને તિર્થંચાદિ પોતપોતાની ભાષામાં સમજે છે કારણ કે પ્રભુની વાણી રાંસ્કારાદિ ગુણોવાળી છે.

પ્ર૦ વાણીના કેટલા ગુણો છે અને તે કયા કયા.

ઉ૦ વાણીના ૩૫ ગુણો છે તે નીચે પ્રમાણે છે. (૧) સર્વ ઠે-
કાણે સમજાય તેવી [૨] યોજન સુધી સાંભળાય તેવી (૩)
પ્રોઠ (૪) મેઘ જેવી ગંભીર [૫] શબ્દવડે સ્પષ્ટ [૬] સં-
તોષકારક [૭] દરેક જણ એમજ જાણે કે મને કહે છે
તેવી [૮] પુષ્ટ અર્થવાળી [૯] પૂર્વાપર વિરોધ રહિત [૧૦]
મહાપુરુષને છાજે તેવી [૧૧] સંદેહવગરની (૧૨) દૂષણ
રહિત અર્થવાળી [૧૩] કઠણ વિષયને સહેલો કરે તેવી
[૧૪] જ્યાં જેવું શોભે તેવું બોલાય તેવી [૧૫] ષડ્રવ્ય
અને નવ તત્વને પુષ્ટિ કરે તેવી (૧૬) પ્રયોજન સહિત
[૧૭] પદરચના સહિત [૧૮] છદ્રવ્ય અને નવતત્વ પદ્ધતા
સહિત (૧૯) મધુર [૨૦] પારકો મર્મ ન જણાય એટલે
ચતુરાઈવાળી [૨૧] ધર્મ અર્થ પ્રતિબદ્ધ (૨૨) દીપ સમાન
પ્રકાશ અર્થ સહિત [૨૩] પરનિંદા અને પોતાના વખાણ
વગરની [૨૪] કર્તા કર્મ ક્રિયા, કાળ વિભક્તિ સહિત,
(૨૫) આશ્ચર્યકારી (૨૬) વક્તા સર્વગુણ સંપન્ન છે એવું
જેમાં લાગે તેવી [૨૭] ધૈર્યવાળી [૨૮] વિલાંબરહિત [૨૯]
ભ્રાંતિરહિત [૩૦] સર્વ પોતપોતાની ભાષામાં સમજે તેવી
[૩૧] શિષ્ટ બુદ્ધિ ઉપજાવે તેવી [૩૨] પદના અર્થને વિ-
શેષપણે આરોપણ કરી બોલે તેવી [૩૩] સાહસિક [૩૪]
પુનરૂક્તિ દોષ વગરની [૩૫] સાંભળનારને ખેદ ન ઉપજે તેવી.

પ્ર૦ ભગવાનની વાણીની વિશિષ્ટતા કહો.

ઉ૦ ભગવંતની વાણી સાંભળી મનુષ્ય, પક્ષીઓ વિગેરે જીવો

જુદી જાતના પ્રાણીઓ પ્રભુનો ઉપદેશ પોતપોતાની ભાષામાં સમજી લે છે. સર્પ નોળીઓ ઉંઢર ખીલાડી ગાય વાઘ વગેરે જન્મ શત્રુ પ્રાણીઓ પણ દોષભાવ છોડી ભાઈચારાથી સમવસરણ આગળ બેસીને પ્રભુનો ઉપદેશ સંભળે છે. ભગવંતની વાણીની આવી વિશિષ્ટતા છે. ઉપર પ્રમાણે આઠ પ્રાતિહાર્યના આઠગુણ અને ચાર અતિશયના મળી ચાર ગુણ કુલ બાર ગુણ અરિહંત ભગવાનના બાણવા.

પ્ર૦ સિદ્ધ ભગવાન એટલે શું તે શાથી સિદ્ધ કહેવાય છે. અને તેના કેટલા ગુણ છે.

ઉ૦ અષ્ટકર્મ રૂપ ઈંધણને બાળી ભસ્મ કરી જેમણે અંતિમ સાધ્ય એવું જે મોક્ષપદ સાધ્યું છે તે સિદ્ધ કહેવાય છે.

પ્ર૦ સિદ્ધ ભગવાનના કેટલા ગુણ છે અને તે કયા કયા તે જણાવો.

ઉ૦ સિદ્ધ ભગવાન આઠ ગુણ સહિત છે. તે આઠગુણ આઠ કર્મનો નાશ પામવાથી અનુક્રમે ઉત્તમ થાય છે. તે નીચે પ્રમાણે છે.

૧ અનંતજ્ઞાન-જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષય થવાથી આ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. આથી લોકાલોકના સ્વરૂપને સમસ્ત પ્રકારે જાણે છે.

૨ અનંતદર્શન-દર્શનાવરણિય કર્મનો ક્ષય થવાથી આ

ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. આથી તે લોકાલોકના સ્વરૂપને સમસ્ત પ્રકારે દેખે છે.

૩ અવ્યાખાધસુખ-વેદનીય કર્મનો ક્ષય થવાથી સર્વ પ્રકારની પીડા રહિત નિરૂપાધિપણું પ્રાપ્ત થાય છે.

૪ અનંતચારિત્ર-મોહનીય કર્મનો ક્ષય થવાથી આ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે આમાં ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને યથા-ખ્યાત ચારિત્રનો સમાવેશ થાય છે. આથી સિદ્ધ ભગવાન સ્વસ્વભાવમાં સદા અવસ્થિત રહે તેજ ત્યાં ચારિત્ર છે.

૫ અક્ષય સ્થિતિ-આયુકર્મનો ક્ષય થવાથી નાશ ન થાય એવી અનંત સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે. સિદ્ધની સ્થિતિને આદિ છે પણ અંત નથી તેથી તે આદિ અનંત કહેવાય છે.

૬ અરૂપીપણું નામ કર્મનો ક્ષય થવાથી વર્ણ, ગંધ, રસ, અને સ્પર્શ રહિત થાય છે કેમકે શરીર હોય તો એ ગુણો રહે છે પણ સિદ્ધને શરીર નથી માટે અરૂપી-પણું પ્રાપ્ત થાય છે.

૭ અગુરૂલઘુ-ગોત્ર કર્મનો ક્ષય થવાથી આ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી ભારે હળવો અથવા ઉંચનીચ પણાનો વ્યવહાર રહેતો નથી.

૮ અનંતવીર્ય-અંતરાય કર્મનો ક્ષય થવાથી અનંતદાન,

અનંતલાભ, અનંત ભોગ, અનંત ઉપભોગ અને અનંત વીર્યશક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.

સિદ્ધમાં અનંતવીર્ય શક્તિ છે તો તે અલોકમાં ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાય નથી. તેથી તેની સ્હાય વગર જઈ શકે ખરા ? તેવી શક્તિ તે ધરાવે છે. ? સિદ્ધ ભગવાન તેવી શક્તિ ધરાવે છે નહિતો અનંત વીર્યશક્તિ કહેવામાં વાંધો આવે. સિદ્ધમાં સમસ્ત લોકને અલોક અને અલોકને લોક કરી શકે તેવી શક્તિ સ્વાભાવિક હોય છે છતાં તેઓ તેવું વીર્ય કદી પણ ફેરવતા નથી. કેમકે પુણ્ય સાથેની પ્રવૃત્તિ એ તેમનો ધર્મ નથી. એ ગુણથી સિદ્ધ ભગવાન પોતાના આત્મિક ગુણોને તેવાને તેવા રૂપે રાખે, ફેરફાર જવા દે નહિ.

પ્ર૦ આચાર્ય એટલે શું ?

ઉ૦ પાંચ આચારને પાળે અને બીજાને પળાવે એવા ધર્મનાયક તેને આચાર્ય કહેવાય છે. વળી આ-મર્યાદાથી, ચાર્ય એટલે જેની સેવા થાય છે તે આચાર્ય કહેવાય છે.

પ્ર૦ તેના કેટલા ગુણો છે અને તે કયા કયા ?

ઉ૦ આચાર્યના ૩૬ ગુણો છે અને તેનું વિગતવાર વર્ણન પંચિંદ્રિય સૂત્રમાં કરવામાં આવેલું હોવાથી આ સ્થળે આલેખેલું નથી.

પ્ર૦ ઉપાધ્યાયજી એટલે શું ?

ઉ૦ જે સિધ્ધાંત લાભે અને બીજાને લાભાવે તેને ઉપાધ્યાયજી કહેવાય છે ઉપ-પાસે અર્થાત્ પાસે આવ્યા હોય કે ર-હેતા હોય તે સાધુ વગેરેને અધ્યાય-અભ્યાસ કરાવે તે ઉપાધ્યાય કહેવાય છે. ઉપાધ્યાય શબ્દ બે શબ્દોનો બનેલો છે. ઉપાધિ અપાય, ઉપાધિ એટલે પાસે વસવું. અને અપાય એટલે લાભ અથવા પાસે વસવાનો લાભ વળી ઉપ એટલે પાસે અધ્યાય એટલે અધ્યયન કરવું ગુરુઆદિ ગીતાર્થની પાસે રહી અભ્યાસ કરવો. જેની પાસે સાધુઓ અને ગૃહસ્થો શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરે છે તેને ઉપાધ્યાય કહેવાય છે. ઉપાધ્યાયજી એટલે પાઠક વાચક એ સમાન વાચક પર્યાય શબ્દો છે.

પ્ર૦ તેમના કેટલા ગુણ છે ?

ઉ૦ તેના ૨૫ ગુણો છે. તે નીચે પ્રમાણે

(૧) આચારાંગ (૨) સુઅગડાંગ, (૩) ઠાણાંગ (૪) સમવા-યાંગ (૫) ભગવતી (૬) જ્ઞાતા-ધર્મકથા (૭) ઉપાસક દ-શાંગ (૮) અંતગડકશાંગ (૯) અનુત્ત-રોવવાઈ (૧૦) પ્રક્ષ-વ્યાકરણ (૧૧) વિપાક એ અગ્યાર અંગ અને (૧) ઉવ-વાઈ (૨) રાયપસેણી (૩) જીવાભિગમ (૪) પન્નવણા (૫) જંબુદ્વીપ પન્નતિ (૬) ચંદ્રપન્નતિ (૭) સૂરપન્નતિ (૮) ક-ન્ધિયા (૯) કપ્પવડંસિયા (૧૦) પુન્ધિયા (૧૧) પુન્ધિયુ-લીયા (૧૨) વહિન દશાંગ એ બાર ઉપાંગ લાભે અને લા-ભાવે તે ૨૩ ગુણો થયા (૨૪) ચરણસિતરી (૨૫) કરણ સિતરી આ પચીસ ગુણો ઉપાધ્યાયજી મહારાજના જાણવા,

પ્ર૦ સાધુ એટલે શું ?

ઉ૦ જે ભોક્ષ માર્ગ સાધવા માટે યત્ન કરે તે સાધુ કહેવાય છે. (જે સાધે તે સાધુ) સાધુ એમાં સાધ ધાતુ છે તેનો અર્થ સાધવું થાય છે.

પ્ર૦ તેમના કેટલા ગુણ છે ?

ઉ૦ તેમના ૨૭ ગુણો છે.

(૧) પ્રાણાતિપાત વિરમણ (૨) મૃષાવાદ વિરમણ (૩) અહત્તાહાન વિરમણ (૪) મૈથુન વિરમણ (૫) પરિગ્રહ વિરમણ એ પાંચ મહાવ્રતને પાળે (૬) રાત્રિભોજન વિરમણ (૭) પૃથ્વીકાય (૮) અપકાય (૯) તેઉકાય (૧૦) વાઉકાય (૧૧) વનસ્પતિકાય (૧૨) ત્રસકાય એ છ કાયની રક્ષા કરે પાંચ ઈંદ્રીયોનો નિગ્રહ કરે એટલે વિષય વિકારોને રોકે તેથી ૫ ગુણ એટલે સતર ગુણ થાય. (૧૮) લોભનો નિગ્રહ (૧૯) ક્ષમાનું ધારણ કરવું (૨૦) ચિત્તની નિર્મળતા રાખવી (૨૧) વિશુદ્ધ રીતે વસ્ત્રની પડિલેહણ કરવી (૨૨) સંયમ યોગમાં પ્રવૃત્ત રહેવું [૨૩] અકુશળ મનનો સંરોધ [મનને ખરાબ રસ્તે જતાં અટકાવવું] (૨૪) અકુશળ વચનનો સંરોધ (૨૫) અકુશળ કાયાનો સંરોધ (૨૬) શીતાદિ પરિસહો સહન કરવા (૨૭) ભરણાદિ ઉપસર્ગ સહેવા એ સતાવીસ ગુણો સાધુના થયા.

પ્ર૦ પંચ પરમેષ્ઠીના એકંદર ગુણ કહો

ઉ૦ અરિહંતના (૧૨) સિદ્ધના (૮) આચાર્યના (૩૬) ઉપાધ્યા-

યના [૨૫] અને સાધુના (૨૭) એકંદર ૧૦૮ ગુણો પંચ પરમેષ્ઠીના જાણવા.

નવકાર મંત્ર ઉપર વિશેષ.

પ્ર૦ મંત્ર એટલે શું ?

ઉ૦ શબ્દોનાં સ્મરણ અથવા ઉચ્ચારમાં રહેલી જે ગુપ્તશક્તિ તે મંત્ર કહેવાય છે.

પ્ર૦ નવકાર મંત્રના સ્મરણથી શો ફાયદો થાય છે.

ઉ૦ સર્પ અને વીંછીના મંત્રોચ્ચારથી જેમ તેનું ઝેર ઉતરી જાય છે તેમ નવકારમંત્રના જાપથી પાપરૂપી ઝેર ટળી જાય છે.

પ્ર૦ નવકારમાં નમસ્કાર કરવાનો કોને હોય છે ?

ઉ૦ પંચ પરમેષ્ઠીમાં બે પ્રકારના દેવ તે અરિહંત અને સિદ્ધ અને ત્રણ પ્રકારના ગુરૂ તે આચાર્ય ઉપાધ્યાય અને સાધુ તેમને નમસ્કાર કરવાનો હોય છે.

પ્ર૦ નમસ્કાર કેવી રીતે કરાય ?

ઉ૦ મનથી નમ્ર અને વિશુદ્ધ થઈ વચનથી ‘ નમસ્કાર થાઓ’ એમ બોલી અને શરીરથી બે હાથ જોડી હીંચણથી ભુમિએ પડી મસ્તક ભુમિએ અડકાડી નમસ્કાર કરીએ તે નમસ્કાર કહેવાય.

પ્ર૦ નમસ્કાર એટલે શું ?

ઉ૦ નમસ્કાર નમસ અથવા નમઃ શબ્દ ઉપરથી થયો છે, તેનો પ્રાકૃત ભાષામાં નમો અથવા જુમો એવો ટુંકો શબ્દ થાય છે, નમસ્કાર શબ્દનું પ્રાકૃતમાં નમુક્કાર એવું રૂપ થાય છે અને ભાષામાં તેને નવકાર કહે છે.

પ્ર૦ પંચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવાથી ફાયદો શો ?

ઉ૦ જે વસ્તુ બીજા મંત્રોથી મળતી નથી, તે આ મંત્રોથી મળે છે અને તેના શુદ્ધ ભાવે સ્મરણથી સર્વ જ્ઞાતના રોગ, શોક, દુઃખ કે પીડા જે હોય તે નાશ પામે છે. અને તેથી ઉત્તમમાં ઉત્તમ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. આથી સર્વ મંગલમાં પ્રધાન એટલે મુખ્ય ગણેલ છે. માટે તે ઉત્તમ માંગલિક નવકાર મંત્ર કહેવાય છે.

પંચિદ્વિય સૂત્ર (ગુરુ સ્થાપના)

પંચિદ્વિય સંવરણો
 તહનવવિહ, બંભયેર ગુત્તિધરો ॥
 ચઉવિહ કસાય મુક્કે
 ઇચ અઠારસ ગુણેહિં સંજુતો ॥ ૧

પંચ મહાવય જુતો
 પંચ વિહાયાર પાલણુ સમત્યો
 પંચ સમિત્યો તિ ગુત્તો
 છત્તીસ ગુણો ગુરુ મજ્જ ॥ ૨

શબ્દાર્થ.

પંચિદ્વિય-પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયોને સંવરણો-રોકનાર
 તહ-તથા નવવિહ-નવપ્રકારના
 બંભયેર-બ્રહ્મચર્યની ગુત્તિધરો-વાડને ધારણુ કરનાર
 ચઉવિહ-ચાર પ્રકારના કષાય-કષાયથી
 મુક્કે-મુકાએલા ઇચ-એ
 અઠારસ-અઠાર ગુણેહિં-ગુણોવાડે
 સંજુતો-યુક્ત પંચમહાવય-પાંચમહાવ્રતોએ

જુત્તો—યુક્ત પંચવિહાર—પાંચપ્રકારના આચાર
 પાલણુસમત્યો—પાળવાને સમર્થ પંચસમિત્યો—પાંચ
 સમિતિ
 તિગુત્તો—ત્રણ ગુપ્ત સહિત છત્તીસગુણો—છત્રીસ
 ગુણે યુક્ત
 ગુરુ—ગુરુ મજ્જ—મારા

વાક્યાર્થ.

પંચિન્દ્રિય સંવરણો—પાંચ ઇન્દ્રીયના વિકારોને
 રોકનાર
 તહનવવિહ બંભયેર ગુત્તિધરો—તથા નવ પ્રકારની
 બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર
 ચઉવિહકસાય મુક્કો—ચાર પ્રકારના કષાયથી મુક્ત
 ઇન્દ્રિય અઠારસ ગુણેહિં સંજુત્તો—એ અઠાર ગુણે કરી
 સહિત
 પંચ મહાવ્ય જુત્તો—પાંચ મહાવ્રતે યુક્ત
 પંચ વિહાર પાલણુ સમત્યો—પાંચ પ્રકારના આચાર
 પાળવાને સમર્થ
 પંચ સમિત્યો તિગુત્તો—પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્ત
 યુક્ત
 છત્તિસ ગુણો ગુરુ મજ્જ.—એ છત્રીસ ગુણોએ સહિત
 મારા ગુરુ છે.

પ્ર૦ પંચિન્દ્રિય સૂત્રને નવકાર પછી મુકવાનું કારણ શું ?

ઉ૦ સામાયિક સૂત્રની ક્રિયા ગુરૂ સમીપ રહીને કરવાની છે. માટે ગુરૂ સંબંધી જ્ઞાન આપવાના પ્રયોજનથી તેને નવકાર પછી મૂકવામાં આવ્યું છે. જેથી ચિત્તવૃત્તિ ધર્મધ્યાનમાં તદ્દત્તીન રહે અને ઉન્માર્ગ તરફ ચિત્તવૃત્તિ જાય નહિ. અને ગુરૂ મહારાજ હાજર ના હોય તો ગુરૂ મહારાજની સ્થાપના ઉપરના કારણસર કરવાની છે. સ્થાપના કરવાથી ગુરૂ મહારાજની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા તેમાં થાય છે. ગુરૂની સન્મુખ કે તેની સ્થાપના સન્મુખ ક્રિયા કરવાથી ચંચળ મનોવૃત્તિ ધ્યાનમાં સ્થિર થાય છે. ઢારને પણ જ્યારે ખીલે ખાંધે છે ત્યારે તે કુદાકુદ કરીને ભાગી જતું નથી. તેમ ગુરૂ સન્મુખ યા તેમની સ્થાપના સામે સ્થાપવાથી આપણી મનોવૃત્તિ સ્થિર રહે છે. તેથી તે (મનોવૃત્તિ) અસત્યાચરણ તરફ દોરાતી નથી. એવો પણ નિયમ છે કે મન આગળ જેવો આદર્શ હાજર હોય તે તરફ ચિત્તવૃત્તિ હમેશાં ચોંટે છે. માટે સામાયિક કરતી વખતે ગુરૂ મહારાજ યા તેમની ગેરહાજરીમાં તેમની સ્થાપના હિતકર છે. તે આત્મકલ્યાણના કારણભૂત છે. સામાયિક કરીને આપણે શાંતિનો સાચો માર્ગ સંપાદન કરવાનો છે. આ શાંતિનો સાચો માર્ગ ગુરૂ સિવાય કોણ સંપાદન કરાવે ? કહેવતમાં પણ કહ્યું છે કે “ ગુરૂ વિના જ્ઞાન નહિ ” માટે આત્મ કલ્યાણ અર્થે પ્રથમ પંચ પરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરી પછી દ્રષ્ટિ મર્યાદા સન્મુખ સદ્ગુરૂ ન હોય તો તેમની સ્થાપના કરવી અને પછી તેમની અનુજ્ઞા લઈ

સામાયિકની મંગળ ક્રિયામાં ચિત્તની તદ્દલીનતા કરવી. પ્રથમ સૂત્રમાં પંચ પરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરી પંચિંદિય સૂત્રમાં ગુરૂની અનુજ્ઞા લઈ પછી સામાયિકની મંગળ ક્રિયા કરવાની છે. તે માટે પંચિંદિય સૂત્રને દ્વિતીય સૂત્ર તરીકે સ્થાન આપવામાં આવેલ છે.

પ્ર૦ પંચિંદિય સૂત્રનો ઉદ્દેશ શો છે ?

ઉ૦ સામાયિકની ધાર્મિક મંગળ ક્રિયા કરતી વખતે સ્થાપનાચાર્ય સાક્ષી તરીકે સ્થાપવામાં આવે છે. પંચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કર્યા પછી સામાયિક સૂત્રની ધાર્મિક મંગળ ક્રિયા કરવાને ગુરૂ મહારાજની સમીપ યા ગુરૂ મહારાજ હાજર ના હોય તો તેમની સ્થાપના કરી તે મંગળ ક્રિયાનો આરંભ થાય છે. જો ગુરૂ મહારાજની હાજરી હોય તો સ્થાપનાચાર્યની જરૂર નથી. તેમની ગેરહાજરીમાં પુસ્તક ચાપડા ઉપર મૂકી તેમાં આચાર્ય મહારાજની ભાવના ભાવવી. જૈન ધર્મની કોઈ પણ ક્રિયા દેવ અથવા ગુરૂની સમીપમાં કરવાની હોય છે. અને ગુરૂ હાજર ના હોય તો તેમની સ્થાપના કરી ધાર્મિક ક્રિયા કરવામાં આવે છે. કારણ કે તેમની સ્થાપના સમીપ વિનય અને બહુમાનથી ક્રિયા કરનારને અવશ્ય લાભ થાય છે. વ્યવહારમાં પણ સાક્ષી રાખવાથી કામની નિશ્ચલતા થાય છે તો પછી આવા ધાર્મિક મંગળ કામમાં સ્થાપનાચાર્યની સાક્ષીથી ધર્મ માર્ગમાં કેમ દ્રઢ ન થવાય ? વળી ગુરૂ મહારાજની તેમાં ભાવના કરવાથી આગસ પ્રમાદ આદિ દોષોથી વિરક્ત થવાય છે. અને સ્થાપનાચાર્ય

સાક્ષીભૂત હોવાથી ધર્મમાર્ગમાં અતિરકત થવાય છે. આથી ગુરૂ મહારાજની ગેરહાજરીમાં સ્થાપનાચાર્યની સ્થાપના અવશ્ય કરવી જોઈએ.

પ્ર૦ આ પંચિંદ્રિય સૂત્ર ઉપરથી ગું સાર ઉપસ્થિત થાય છે ?

ઉ૦ આ સૂત્રમાં ગુરૂ કેવા હોવા જોઈએ તેનું સમર્થન કરેલું છે. કહેવતમાં પણ કહ્યું છે કે જેવા ગુરૂ તેવા ચેલા. ગુરૂના જ્ઞાન અને ચારિત્ર ઉપર તેમના અનુયાયીઓનો સંઘળો આધાર રહે છે. જે ગુરૂ સદાચરણી હોય, વિશુદ્ધ ચારિત્ર પાળક હોય, ધર્મમાં બતાવેલ માર્ગનું જતન કરનારા હોય, સુજ્ઞ હોય, શાન્ત હોય, ગંભીર હોય, ભવભીરૂ હોય, તેમજ દુન્યવી માયાવી લાલસાથી મુકાએલા હોય, નિસ્પૃહી અને નિષ્પરિશ્રદ્ધી હોય, સત્યનાજ સુપથે વિચરનારા અને સત્યનાજ ઉપાસક હોય, જિનાજ્ઞ પાલક હોય, તે તેઓ પોતાના શિષ્યો ઉપર તેમજ અનુયાયીઓ ઉપર ઉત્તમ પ્રકારના ચારિત્રની છાપ-પ્રભા પાડી શકે છે. તેમનાજ વચનોની કિંમત અંકાય છે. તેમનીજ વાણી સફળ થાય છે. તેમનોજ પડઘો પડે છે. તેજ સેવકને શુદ્ધ કરી શકે છે. બાકી જેઓ વિશુદ્ધ ચારિત્ર-શીલ નથી તેમના વચનની અસરો સામાના દીલ ઉપર થતી નથી. તેમ સેવકને તે સત્ય વસ્તુનું પાલન કરાવી શકતા નથી. આ બાબત એક નાનકડા દ્રષ્ટાંતથી ઘણી સારી રીતે સમજી શકાશે.

એક વખત એક ડોસી કોઈ સાધુ મહારાજ પાસે પો-

તાના દીકરાને સાકર નહિ ખાવાની બાધા લેવરાવવા લઈ ગઈ હતી અને તે સાધુ મહારાજે સાકર નહિ ખાવાની તે છોકરાને બાધા આપી. પણ આ છોકરે તે બાધા પાળી નહિ. જેથી પેલી ડોશી તે સાધુ મહારાજ પાસે ગઈ અને કહ્યું કે હે ! સાધુ મહારાજ ! મારો દીકરો બાધા પાળતો નથી. તે સાધુજી જ્ઞાની અને વિચારશીલ હતા, તેમણે પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે જ્યાંસુધી હું સાકર વાપરું છું ત્યાં સુધી તે છોકરાને મારી બાધાની કશી અસર લાગશે નહિ, તેથી પોતે સાકર નહિ ખાવો. દ્રઢ સંકલ્પ તે વખતેજ કર્યો અને પેલી ડોશીને કહ્યું કે તારા દીકરાને ફરીથી તું મારી પાસે લાવજે. તેથી તે ડોશી પોતાના દીકરાને તે મહારાજ પાસે ફરીથી લઈ ગઈ. અને તે મહાભાગ્ સાધુજીએ ફરીથી બાધા આપી. અને ત્યારબાદ તે છોકરાએ તે પાળી. આથી આપણને સમજાય છે કે જેઓ પોતે વિશુદ્ધ ચારિત્રધારી હોય છે, તેઓજ સામા ઉપર સારી અસર પાડી શકે છે અને તેમનાજ વચનો અનુયાયીઓને વીજળીની માફક અસર કરે છે. બાકી કુટો ઢાલ જેમ વાગતો નથી તેમ જેમનું ચારિત્ર નિર્મળ નથી તે આશ્રિતો ઉપર પોતાની પ્રતિભા પાડી શકતા નથી.

જેઓ જિનાજ્ઞાને અનુસરી વિચરનારા છે તેઓજ સ્વપરનું કલ્યાણ કરી શકે છે, વળી ચારિત્રની સાથે ગુરુ-મહારાજ જે જ્ઞાની હોય છે તે તે ઉપાસકને સન્માર્ગે જલદીથી ચઢાવી શકે છે. ગુરુ હંમેશાં તત્ત્વના જ્ઞાનવાળા

હોવા જોઈએ. નહિ તો ‘અંધોઅંધ પુલાય’ એવી સ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય છે. જેઓ તત્ત્વજ્ઞ છે અને મોક્ષાભિલાષી છે તેઓજ સત્પંથ બતાવી શકે છે. તેમ તેઓ પોતાના આત્માનું પણ સારી રીતે કલ્યાણ કરી શકે છે અને બીજાનું કરાવી શકે છે. તેથી ગુરૂ સ્વપર પ્રકાશક કહેવાય છે. માટે ગુરૂ મહારાજની જરૂરીયાત અને તે કેવા હોવા જોઈએ તે પંચિંદ્રિય સૂત્ર આપણને બતાવે છે. જેઓ આત્માર્થી અને જ્ઞાની હોય, તેઓજ જગતનો ઉદ્ધાર કરી શકે છે. બાકી જેઓ પુરાણીઓની માફક સાંસારિક લાલસામાં તેમજ માયામાં લપટાયેલ હોય છે તેઓ જગતનો ઉદ્ધાર કદી પણ કરી શકતા નથી. એક વખત એક પુરાણી, રાજાને ઉપદેશ સંભળાવતા હતા પરંતુ તે રાજાના મનને જોઈએ તેવી શાંતી તેથી થતી ન હતી. અને તેના મનનો ઉદ્વેગ ઓછો થતો ન હતો. એક વખત રાજાને એક અબધુત યોગીની મુલાકાત થઈ. તે વખતે રાજાને ઉદાસી જોઈને તે યોગીએ કહ્યું કે હે ! રાજા ! તમે ધર્મ સાંભળો છો છતાં ઉદાસીન કેમ દેખાઓ છો ? માટે તમારા પુરાણી ધર્મગુરૂને અહીં બોલાવો તે કેવા છે તે જોઈએ. તે વખતે રાજાએ પુરાણીને બોલાવ્યા, પછી તે યોગીએ પુરાણીને સંસાર-અસ્ત જાણી રાજાને એક સ્તંભ સાથે બાંધ્યો અને બીજા સ્તંભ આગળ પુરાણીને બાંધ્યો. પછી બંન્નેના હાથમાં પુસ્તક આપી કહ્યું કે તમે અરસપરસ આ પુસ્તક એક બીજાને આપો. પણ બાંધેલા હોવાથી શી

રીતે આપી શકે? આનો મર્મ તે યોગીએ રાજને સમ-
જાવ્યો; કે હે રાજ ! તું જેવો માયાથી બંધાયેલો છે.
તેવોજ આ પુરાણી પણ માયાનો બાંધેલો છે. જેથી સં-
સાર ત્યાગનો ઉપદેશ તમને તે શી રીતે સંભળાવી શકે ?
માટે જો તમારે ખરી શાંતિ જોઈતી હોયતો બધી જન્મજા
છોડીને આવો મારી પાસે હું તમને ખરી શાંતી આપીશ.
આ ઉપરથી સાર એ જોવાનો છે કે જેઓ પોતે માયામાં
બુડેલા છે, તેઓ ખીજને કદી પણ તારી શકતા નથી.
તેમનાં વચનો પણ હવામાં ઉડી જાય છે. તેમના વચ-
નોની અસર શ્રોતાઓ ઉપર જરા પણ થતી નથી. તેઓ
ગમે તેટલા વિદ્વાન હોય તોપણ જન સમુદાયમાં તેમની
કિંમત અંકાતી નથી. માટે મોક્ષાભિલાષી જીવોએ ઉત્તમ
ગુરૂનો સંગ કરી પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરવું. જે
ખરા ગુરૂ હોય તે પંચેન્દ્રિયના વિષયોમાં લુપ્થ થાય નહિ.
તેનાથી લલચ્યાઈ અનર્થદંડ કરે નહિ. તે પૂર્ણપણે જિતેન્-
દ્રિય રહે. બ્રહ્મચર્યનું તો સંપૂર્ણ રીતે પાલન કરે. જે
વિષય વિકારો આત્માને પતિત કરનારા છે તેનો પોતાની
મનસૂષ્ટિમાં સંચાર સરખો પણ થવા દે નહિ. ક્રોધ માન
માયા અને લોભાદિ શત્રુઓથી તે પરાજય થાય નહિ.
પરંતુ તેમને આત્મધનના લુપ્તનારા લુટારા જાણી નવગજ-
નો નમસ્કાર કરી તેનાથી છેટા રહે, પ્રાણાંતે પણ હિંસા
કરે નહિ. જીહું ખોલે નહિ. ચોરી કરે નહિ. સદા અખંડ
બ્રહ્મચર્યવાન રહે અને પરિશ્રદ રાખે નહિ. અર્થાત્ તે
પંચમહાવૃત્તધારી હોય આથીજ દુનિયાના ખીજ ગુરૂઓ

કરતાં જૈન ગુરૂઓની—સાધુઓની ઉત્તમતા છે. આવા જોય કક્ષાના ગુણો પરિધાન કરે ત્યારે તે ગુરૂની ગણનામાં ગણાય છે. આચાર વિચારમાં પણ તે નિર્મળ હોય છે. કોઈ પણ જાતના અશુભ અધ્યવસાય તે સેવે નહિ અને વિશુદ્ધ પ્રકારે સંયમ પાળી સર્વ વાસનાઓનો રોધ કરવા તપ કરે. જૈનદર્શન ઉપર જેમની અતુલ શ્રદ્ધા હોય અને પોતાની શક્તિ ધર્મ માર્ગમાં ફેરવે કોઈ પ્રવૃત્તિ કરે તો તે સમ્યક્ પ્રકારની કરે કે જેથી પરણવોને દુઃખ થાય નહિ, અને પોતાના આત્માનું અહિત ન થાય. જતાં આવતાં ઉપયોગ રાખે, ભાષા પણ મધુર અને સામાને ઉપકારી બોલે. દરેક બાબતમાં લેવા મુકવામાં ઉપયોગ રાખે, મળમૂત્ર એવી જગાએ ન પરઠવે કે જ્યાં ક્ષુદ્રજંતુનો નાશ થાય. મન વચન કાયાથી અનિષ્ઠ પ્રવૃત્તિ કરે નહિ, તેમ કરાવે નહિ અને કરનારને અનુભોદન આપે નહિ. આવી રીતે સદ્ગુરૂનાં લક્ષણ હોવાં જોઈએ. પંચિંદ્રિય સૂત્રનો બરાબર અભ્યાસ કરવાથી તેનો સ્પષ્ટ રીતે ખ્યાલ આવી શકશે. જેઓ ખુઝેલા છે એટલે જેમને બોધ થયો છે અને જેઓ સદ્ ચારિત્ર ધારી છે તેઓજ અન્યને બોધ પમાડી શકે છે જેટલી સાડાત્રણ મણ કાયામાં નાકની કિંમત છે તેટલીજ મનુષ્યના જીવનમાં ચારિત્રની કિંમત છે. અંગ્રેજીમાં કહેવત છે કે Health is lost, something is lost But character is lost everything is lost તંદુરસ્તી બગડે છે ત્યારે તે કંઈક ગુમાવ્યા બરાબર છે પણ વર્તન બગડે છે ત્યારે બધું

ગુમાવવા બરાબર છે. માટે ચારિત્રશીલ ગુરુ જ જગન્નાથ વંદ્ય છે.

પ્ર૦ આચાર્યનો અર્થ શો ?

ઉ૦ જેઓ પાંચ આચારને પાળે અને બીજાને પળાવે અને વળી જેઓ ધર્મના નાયક છે તે આચાર્ય કહેવાય છે.

પ્ર૦ આચાર્ય મહારાજના ગુણો કેટલા તે કહો.

ઉ૦ આચાર્ય મહારાજના ૩૬ ગુણો છે. તે નીચે પ્રમાણે છે.

પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયને રોકનાર તેથી પાંચ ઇન્દ્રીયના ૫ ગુણ તે અનુક્રમે (૧) સ્પર્શેન્દ્રિય (ત્વચા શરીર) (૨) રસેન્દ્રિય (જીભ) (૩) ઘ્રાણેન્દ્રિય (નાક) (૪) શ્રોત્રેન્દ્રિય (કાન) (૫) નેત્રેન્દ્રિય [આંખ] આ પાંચ ઇન્દ્રીયના તે-વીશ વિષયો ઉપર મનગમતા ઉપર રાગ અને અણુગમતા ઉપર દ્વેષ આચાર્ય મહારાજ કરે નહિ. તેથી પાંચ ગુણ.

વળી બ્રહ્મચર્યનું શુદ્ધ રીતે પાલન કરવા શિયળની નવવાડોને જાળવી રાખે, ક્ષેત્રનું જેમ વાડથી રક્ષણ થાય છે તેમ આ નવવાડથી શિયળનું રક્ષણ થાય છે.

‘ શિયળની નવ વાડો ’

[૧] સ્ત્રી પશુ નપુંસક જ્યાં ન હોય ત્યાં રહે. [૨] સ્ત્રીની સાથે રાગથી વાતો કરે નહિ [૩] સ્ત્રી બેઠી હોય તે આસને પુરૂષ બે ઘડી સુધી બેસે નહિ અને પુરૂષ બેઠો હોય તે આસને સ્ત્રી ત્રણ પહોર સુધી બેસે નહિ [૪]

રાગથી સ્ત્રીનાં અંગોપાંગ જુએ નહિ. [૫] સ્ત્રી પુરૂષ સુતાં હોય; અથવા કામ લોગની વાત કરતાં હોય ત્યાં ભીં-
તના આંતરે રહે નહિ. [૬] અગાઉ લોગવેલા વિષયાદિ
સંભારે નહિ [૭] સ્નિગ્ધ આહાર કરે નહિ [૮] નીરસ
એવો પણ અધિક આહાર કરે નહિ [૯] શરીરની શોભા
ટાપટીપ કરે નહિ.

આ પ્રમાણે આચાર્ય મહારાજ શિયળની નવ વાડેથી
શિયળનું રક્ષણ કરે માટે નવ ગુણ.

વળી સંસારની પરંપરા વધે તેવા કષાયને સેવે નહિ.
[૧] ક્રોધ [૨] માન [૩] માયા [૪] લોભ તે ચારનો
અભાવ તે ચાર ગુણ. વળી આચાર્ય મહારાજ પાંચ મ-
હાવ્રત પાળે તે [૧] પ્રાણાતિપાત વિરમણ [ક્રોધ જીવનો
નાશ કરવો નહિ, (૨) મૃષાવાદ વિરમણ [ગમે તેવું કષ્ટ
આવે તોપણ જીકું વચન બોલવું નહિ] [૩] અદત્તાદાન
વિરમણ (ક્રોધની નહિ આપેલી નજીવી ચીજ પણ લેવી
નહિ) [૪] મૈથુન વિરમણ (મન વચન કાયાથી બ્રહ્મચર્ય
પાળવું (વિષય સુખ લોગવવાં નહિ) [૫] પરિગ્રહ વિર-
મણ [ક્રોધ પણ વસ્તુનો સંગ્રહ કરવો નહિ તેમજ ધર્મો-
પકરણ પુસ્તક આદિ વસ્તુ પોતાની પાસે હોય તેના ઉપર
મુઠ્ઠા રાખવી નહિ] આ પાંચ મહાવ્રત દરેક સાધુ મ-
હારાજ પાળે. વળી આચાર્ય મહારાજ પાંચ આચારને
પાળે. [૧] જ્ઞાનાચાર. જ્ઞાન બળે બળાવે, લખે લખાવે, જ્ઞાન
ભંડાર કરે કરાવે, બળુનારને સહાય આપે (૨) દર્શનાચાર

શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ પોતે પાળે અને સમ્યક્ત્વથી પડતાને સ્થિર કરે. [૩] ચારિત્રાચાર પોતે શુદ્ધ ચારિત્ર પાળે અને પાળાવે તથા પાળનારને અનુમોદન આપે [૪] તપાચાર એટલે છ બ્રાહ્મ અને છ અબ્યંતર એમ બાર પ્રકારના તપને પોતે કરે કરાવે અને બીજાને અનુમોદે [૫] વીર્યાચાર એટલે ધર્માનુષ્ઠાન [ધર્મક્રિયા] કરવામાં છતી શક્તી ગોપવે નહિ, તથા તમામ આચાર પાળવામાં વીર્યશક્તિ સંપૂર્ણ રીતે ફેરવે તે.

પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ એ અષ્ટવચન માતા દરેક મુનિ મહારાજ પાળે તેમ [૧] ઇર્યાસમિતિ-સાડા-ત્રણ હાથ મોં આગળ દ્રષ્ટિ નીચી રાખી ભુમિ જોતાં ચાલવું તે (૨) ભાષાસમિતિ-સાવધ [પાપવાળું] વચન બોલવું નહિ [૩] એષણ સમિતિ-અપ્રાસુક આહારપાણી આદિ વહોરવાં નહિ. [૪] આહાન નિક્ષેપણ સમિતિ-વસ્ત્રપાત્ર અણપુંજ ભુમિ ઉપર લેવાં મુકવાં નહિ [૫] પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ. મળમુત્ર અણપુંજ જીવાકુલ ભુમિએ પરઠવવા નહિ. સમિતિનો અર્થ સમ્યક્ પ્રકારે ચેષ્ટા કરવી તે થાય છે.

ગુપ્તિ એટલે ગોપન કરવું [૧] મનગુપ્તિ એટલે મનમાં આર્ત તથા રૌદ્રધ્યાન ધ્યાવાં નહિ [૨] વચનગુપ્તિ નિરવધ વચન પણ કારણ વિના બોલવાં નહિ, (૩) કાયગુપ્તિ-શરીર અણપડિલેલું હલાવવું નહિ. ઉપર મુજબ આચાર્ય મહારાજના છત્રીસ ગુણો વર્ણવ્યા છે. આ છ-

ત્રીસ ગુણોનું આચાર્ય મહારાજ પાલન કરે છે. આ બધા ગુણોને સામટીરીતે ગણીએ તો પાંચ ઇન્દ્રિયના [૫] બ્રહ્મચર્યની નવ પ્રકારની ગુપ્તિના [૬] ચાર કષાયના [૪] પાંચ મહાવ્રતના (૫) પાંચ આચારના (૫) પાંચ સમિતિના (૫) ત્રણ ગુપ્તિના [૩] આ સર્વ મળી આચાર્ય મહારાજના ૩૬ ગુણો થાય છે. આ છત્રીસ ગુણોનું આ સૂત્ર પ્રતિપાદન કરે છે. જેથી મોક્ષના સાધન અર્થે ગુરૂ કેવા જોઈએ તેનો મુમુક્ષુને ખ્યાલ આવે તેજ પંચિન્દ્રિય સૂત્રનું તાત્પર્ય છે.

ખમાસમણ વા પ્રણિપાત સૂત્ર.

ઇચ્છામિ ખમાસમણો
વંદિઉં જવણિજ્જાએ
નિસિહિઆએ મત્થએણુવંદામિ. ॥૩॥

શબ્દાર્થ.

ઇચ્છામિ—હું ઇચ્છું છું. ખમાસમણો—હે ક્ષમાશ્રમણ
વંદિઉં—વાંદવાને જવણિજ્જાએ—પવિત્ર બનેલા
નિસિહિઆએ—પાપ વ્યાપાર શરીરે અને પવિત્ર
ત્યાગ કર્યો છે એવા પરિણામવડે.
શરીરવડે. મત્થએણુ—મસ્તકથી.
વંદામિ—હું વાંદુ છું.

ઇચ્છામિ ખમાસમણો—હે ક્ષમાશ્રમણ સાધુજી ! હું ઇચ્છું છું.
વંદિઉ જવણિજ્જાએ નિસિહિઆએ—પાપ વ્યાપાર ત્યાગ
કર્યો છે એવા શરીર વડે પવિત્ર પરિણામથી
શક્તિસહિત આપના શરીરે બાધા ન થાય તેમ.
મત્થએણુ વંદામિ—મસ્તકવડે વાંદુ છું.

પ્ર૦ ખમાસમણુ વા પ્રણિપાત સૂત્રને ત્રીજી મુકવાનું પ્રયોજન શું ?

ઉ૦ સામાયિક સૂત્રનું ત્રીજી સૂત્ર ખમાસમણુ વા પ્રણિપાત સૂત્ર છે અને તેને ત્રીજી મૂકવાનો ક્રમ એ છે કે બીજા સૂત્રમાં ગુરૂની સ્થાપના કરવાની છે અને સ્થાપના કર્યા બાદ તેને પાપ વિમોચન અર્થે અંતરથી નમસ્કૃત એટલે નમસ્કાર કરવાનો હોય છે. અને વિશુદ્ધ ભાવથી કરેલો નમસ્કાર ઉત્તમ કુળને આપનાર અને પાપ વિમુક્તિનું કારણ છે. તેથી સામાયિક સૂત્રનું ત્રીજી સૂત્ર પ્રણિપાત સૂત્ર કહ્યું છે.

આ સૂત્રનો ઉદ્દેશ.

પ્રથમ સૂત્રમાં પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ છે. અને બીજા સૂત્રમાં સામાયિકની અંદર સ્થાપનાચાર્યની સ્થાપના કરવાનું અને ગુરૂકેવા હોવા જોઈએ તે વર્ણવવામાં આવેલું છે. ગુરૂ મહારાજની સ્થાપના કર્યા પછી તેમને વંદન કરવું જોઈએ એ સ્વાભાવિક છે. માટે આચાર્ય મહારાજને પંચાંગ પ્રણિપાત કરવાનો આ સૂત્રનો ઉદ્દેશ છે. નમસ્કાર કર્યા પછી હૃદયમાં નમ્રભાવ પેદા થાય છે અને નમ્રભાવ થયા પછી ગુરૂની ગુરુતાનું તથા પ્રભુતાનું ચિન્તન થાય છે તથા તેમની મોટાઈનું ભાન થાય છે અને હૃદયમાં પ્રભુતાનો સંચાર થતાં ભક્તિમાં જીવ તલ્લીન રહે છે. અને તે ભક્તિના સદ્ભાવે જીવ ભવસમુદ્ર તરે છે. માટે ગુરૂ મહારાજની સ્થાપના કર્યા પછી તેમને નમસ્કાર કરવો એ અતિ આવશ્યક છે. જે આ સૂત્રનો ઉદ્દેશ છે.

પ્ર૦ આ સૂત્રનો સાર ?

ઉ૦ આ સૂત્ર વંદનવિધિ સૂચવે છે. જગતમાં સદ્ગુરુ છે તેજ સન્માર્ગ દર્શક છે અને તેજ સમ્યક્જ્ઞાન સંપાદન કરવામાં કારણભૂત બને છે. તારણહાર છે. માટે કોઈપણ પ્રકારના કાચિક પાપ વ્યાપારથી વિરમી શક્તિપૂર્વક અને વિશુદ્ધ દિલથી શુદ્ધ પરિણામે તેમને પ્રણિપાત કરવો તે અત્યંત ફળદાયી છે. અંતઃકરણની વિશુદ્ધિથી કરેલો નમસ્કારજ ફળે છે અને તેજ આત્મ શુદ્ધિ કરે છે. માટે સદ્ગુરુને હંમેશાં પાપ વિમુક્તિ માટે પંચાગ પ્રણિધાન કરવું એટલે બે હાથ બે પગ અને મસ્તક નમાવી અંતઃકરણથી તેમને વંદન કરવું એજ આ સૂત્રનો સાર છે.

(૪)

સુગુરને શાતા સુખ પ્રવ્ધા.

ધમ્મકાર સુહરાઈ સુહદેવસી
સુખતપ શરીર નિરાબાધ
સુખ સંયમ યાત્રા નિર્વહોછોજ
સ્વામિ શાતા છેજ; ભાતપાણીનો લાભ દેશોજ
(૪) !!

શબ્દાર્થ.

ધમ્મકાર—ધમ્મજ્ઞે કરી. સુહરાઈ—સુખે રાત્રિ.
સુહદેવસિ—સુખે દિવસ. સુખતપ—સુખે કરી તપ.
શરીર નિરાબાધ—શરીરે રોગ સુખસંયમ યાત્રા—સુખે
રહિતપણું. ચારિત્ર.
નિર્વહોછોજ—પ્રવર્તોછોજ.

વાક્યાર્થ.

ધમ્મકાર સુહરાઈ સુહદેવસિ સુખતપ—હે ગુરુજી આપ
સુખે રાત્રિ, સુખે દિવસ, સુખે તપશ્ચર્યામાં.
શરીર નિરાબાધ—શરીરે રોગરહિતપણે.
સુખસંયમ યાત્રા નિર્વહોછોજ—સુખે સંયમ રૂપ યાત્રામાં
પ્રવર્તોછોજ.

સ્વામિ શાતા છેજ ? ભાતપાણીનો લાભ દેશોજ.

પ્ર૦ સામાયિક સૂત્રના ચોથા સૂત્રનો ક્રમ કહો.

ઉ૦ સામાયિક સૂત્રનું ચોથું સુત્ર “ સુગુરને શાતાસુખ પ્રચ્છા ” નું છે. સુગુરને પ્રણિપાત (નમસ્કાર) કર્યા પછી તેમને શાતા પૂછવી તે ધર્મ છે. આપણે વ્યવહારમાં પણ કોઈ સંબંધી મલ્યો હોય તો તેનો સત્કાર કરી તેની કુશળ ક્ષેમ પુછીએ છીએ, તો પછી આતો આપણા તારણહાર છે. સત્જ્ઞાનના દાતા છે. આસન્ન ઉપકારી છે. જેથી તેમની શાતાસુખ પ્રચ્છાકરવી તે આપણો ધર્મ છે. નમસ્કાર કર્યા પછી કુશળતા પુછાય છે તેથી આ સૂત્ર પ્રણિપાત સૂત્ર પછી આવેજ્યું છે અને સન્માર્ગ દર્શક ગુરૂ મહારાજને શાતા પુછવી તે આસૂત્રનું પ્રયોજન છે.

આ સૂત્ર ગુરૂ મહારાજની ચિત્તની પ્રસન્નતા પૂછવાનું છે, ગુરૂ મહારાજનું શરીર શારિરીક પીડાથી પીડાતું હોય અથવા તો તેમને સંયમ આરાધવામાં જે કોઈ આડખીલી રૂપ હોય તે પુછવાથી તેનો સમયોચિત ઉપાય લઈ શકાય છે. અને જેથી ગુરૂ મહારાજને દરેક પ્રકારે શાંતિ થાય છે. જેથી તેમનું ધર્માચરણ કરવા તરફ તેમનું દિલ વધે છે જેથી વંદન કર્યા પછી શાતા પુછવી તે આ સૂત્રનો ઉદ્દેશ છે.

પ્ર૦ આ સૂત્ર ઉપરથી ઉપસ્થિત થતો સાર શું છે?

ઉ૦ શાતા પુછવાથી ગુરૂ મહારાજને દીલ શાન્ત છે કે અશાન્ત છે તે માલમ પડે છે. અશાન્ત હોય છે તો આપતા ઉપાયો લેઈ શકાય છે અને તેમના દિલને શાંતિ

હોય, ચિત્તની સ્થિરતા હોય તો તેઓ સારી રીતે ધર્મ-ધ્યાન કરી શકે છે. તેમ ઉપાસકોને પણ સારી રીતે ધર્મધ્યાન કરાવી શકે છે. વળી જ્યાંસુધી ગુરૂ મહારાજની પ્રસન્નતા મેળવી શકાતી નથી ત્યાં સુધી ઉપાસક તેમના અંતરનું ખરૂં જ્ઞાન તેમજ આશીર્વાદ મેળવી શકતો નથી. માટે ઉપાશ્રયે જવું અને ખરા અંતઃકરણના ભાવપૂર્વક ગુરૂ મહારાજની શાતા પૂછવી અને અશાતા જણાતાં તેના ચાંપતા ઉપાયો લેવા. બાકી એકલી પૃચ્છા કરવાથી કંઈ આત્મ કલ્યાણ થતું નથી. ગુરૂની સુશ્રૂષા કરવાથી તેમના દિલનો અંતરંગ પ્રેમ મેળવી શકાય છે. બાકી તો પછી જેવાં “ભાઈનાં માંમેરાં તેવાં ખહેનનાં ગીત” અર્થાત્ જેવા ભાવ હોય તેવીજ ભક્તિ થાય છે અને જેવી ભક્તિ હોય તેવુંજ ફળ મળે છે. આ સ્થળે ગુરૂ ભક્તિને એક આકર્ષક દાખલો છે. તે દરેક વાચકે યાદ-રાખી ખાલી ભક્તિના ડોળ કરવાથી દુર રહેવું અને હૃદયમાં સાચી ભક્તિને સ્થાન આપવું. ગુરૂ મહારાજ, ગુરૂમહારાજ કહેનારા તો ઘણા હોય છે પરંતુ સાચી ભક્તિવાળા કેટલા છે અને ક્યા છે તે તો વખત આવેજ માલુમ પડે છે.

એક યોગીને સો શિષ્યો હતા. એક વખત તે યોગીએ પ્રસંગવશાત્ સો શિષ્યોમાં ખરો શિષ્ય કયો છે તે તેના સોબતીને બતાવવા એક અખતરો કર્યો. અને પગે એક પાકલ કેરી બાંધી. જાણે પોતે મોટા ગુમડાના વ્યાધીથી પીડાય છે એવો તેણે ડોળ કર્યો. આ વખતે બધા શિષ્યો

તેમની સાર સંભાળ કરવા લાગ્યા અને સૌ કોઈ ચિંતા કરવા લાગ્યા અને તેનો ઉપાય કરવા માટે ગુરૂ મહારાજને માગણી કરી, ત્યારે ગુરૂ મહારાજે કહ્યું કે આનો ઉપાય બહુ કઠીન છે અને તે ભાગ્યેજ કોઈ કરી શકશે. બધા શિષ્યોએ પૂછ્યું કે સાહેબ! એવો તે કયો ઉપાય છે તે બતાવો, ત્યારે તેમણે કહ્યું કે આ ગુમડું કોઈ ચૂસી જાય તો તેનું મૃત્યુ થાય અને મારો જીવ બચે. આ સાંભળી બધા શિષ્યો એક પછી એક પલાયન થઈ ગયા. આ શિષ્યોમાં એક શિષ્યને મનમાં થઈ આવ્યું કે આપણે મરશું તો શો વાંધો છે. ગુરૂ મહારાજ તો જગતનું કલ્યાણ કરનારા છે. તેના દિલમાં ગુરૂ પ્રત્યે સાચી ભક્તિ હતી, તેથી તેણે ગુરૂ મહારાજને કહ્યું કે હે ! ગુરૂ મહારાજ ! આપનો જીવ બચતો હોય, તો હું તમારું ગુમડું ચૂસવા તૈયાર છું. ત્યારે ગુરૂએ કહ્યું કે બેટા, શાબાશ છે ! હું તો સાચો શિષ્ય કોણ છું તે જોવાનું માગતો હતો. આ પ્રમાણે જ્યારે ગુરૂ તરફ ભક્તિના આંદોલનો અંતરથી ઉછળે છે ત્યારેજ તેમનો શિષ્ય તરફ સાચો પ્રેમ પ્રગટે છે. માટે હંમેશાં સદ્ગુરૂ પ્રત્યે સાચી ભક્તિ, અને સુશ્રૂષા કરવી અને તેમનું અંતર જીતી આત્મ-કલ્યાણ કરવું કારણ કે શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુનો સાચો માર્ગ તો તેજ બતાવનારા છે. માટે તેઓની યથાશક્તિ સેવા કરવી એજ આ સૂત્રનો સાર છે. જે કરે સેવા તે પામે મીઠા મેવા.

ઈરિયાવહિયં સૂત્ર.

ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ઇરિયાવહિયં
પડિક્કમામિ. ઇચ્છં, ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં. ॥ ઇરિયા
વહિયાએ વિરાહણાએ, ગમણાગમણે, પાણુક્રમણે ॥
બીયક્રમણે હરિયક્રમણે ઓસાઉત્તિંગ પણુગદ્દગ. મદ્દિ
મક્રુડા સંતાણા સંક્રમણે ॥ જેમે જીવા વિરાહિયા
એગિંદિયા, બેઇંદિયા, તેઇંદિયા, ચઉરિંદિયા,
પંચિંદિયા ॥ અભિહયા, વત્તિયા, લેસિયા, સંધાઇયા,
સંધદિયા, પરિયાવિયા, કિલામિયા ઉદ્દવિયા ઠાણાઓ-
ઠાણું સંકામિયા, જીવિયાઓ વવરોવિયા, તસ્સ
મિચ્છામિ દુક્કડં.

શબ્દાર્થ.

ઇચ્છાકારેણ—ઇચ્છાપૂર્વક. સંદિસહ—આજ્ઞા આપો.
ભગવન્—હે ભગવાન. ઇરિયાવહિયં—ગમનાગમન
પડિક્કમામિ—હું પાછો હાઉં છું. કરતાં થએલ પાપક્રિયા.
પડિક્કમહ—(નિવર્તો). ઇરિયાવહિયાએ—માર્ગમાં
ઇચ્છં—પ્રમાણ છે. ચાલતાં.
વિરાહણાએ—જીવની વિરાધના ગમણાગમણે—જતાં આવતાં.
થઇ હોય. બીયક્રમણે—બી ચાંપ્યાં હોય

પાણુક્રમણે-પ્રાણીઓ ચાંપ્યા હરિયક્રમણે-લીલી વનસ્પતિ
હોય. ચાંપી હોય.

ઓસા-ઝાકળ ઉત્તિંગ-ક્રીડીયા૩.

પણુગદગ-પાંચ વર્ણની સેવાળ મદ્દી-માદી.

તથા કાચુ પાણી. દગમદ્દી-કાદવ.

મકુડા સંતાણા-કરોળીયાની સંક્રમણે-ચાંપી હોય.

જળ જેમે-જે મેં.

જીવા-જીવો.

વિરાહિયા-વિરાધ્યા હોય,

એગિંદિયા-એક ઇંદ્રિયવાળા

(દુઃખી કર્યા).

જીવો.

બેઇંદિયા-બે ઇંદ્રિયવાળા.

તેઇંદિયા-ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા.

ચઉરિંદિયા-ચાર ઇંદ્રિય-

પંચિંદિયા-પાંચ ઇંદ્રિયવાળા.

વાળા.

અભિહયા-લાતે માર્યા હોય.

વત્તિયા-ધુળે ઢાંક્યા હોય.

લેસિયા-ભોંય સાથે ધસ્યા હોય

સંઘાઈયા-ભેગા કર્યા હોય.

સંઘટ્ટિયા-સ્પર્શ કર્યા હોય.

પરિયાવિયા--પરિતાપ ઉપ-

જાળ્યા હોય.

કિલામિયા-ખેદ પમાડ્યા હોય. ઉદ્દવિયા-ત્રાસ પમાડ્યા

ઠાણાઓઠાણું-એક સ્થાનેથી બીજે સ્થાને મુક્યા હોય. [હોય.

જીવીયાઓ વવરોવિયા-જીવિતથી મૂકાવ્યા હોય, (મારી

નાખ્યા હોય).

તસ્સ-તે.

મિચ્છા-મિથ્યા થાઓ,

મિ-માર્ગ.

(નાશ પામે).

દુઃકૃડં-પાપ.

તા. ક. આમાં વાક્યાર્થની જરૂર જેવું ન લાગવાથી વાક્યાર્થ આખ્યાં નથી.

પ્ર૦ આ સૂત્રનો કેમ શો ?

ઉ૦ ચોથા સૂત્રમાં ગુરૂ મહારાજને શાતાસુખ પૃચ્છા કરવાની છે. તે શાતા સુખપૃચ્છા કર્યા પછી મંગળક્રિયા કરવાના આરંભમાં ખેસતાં ઉઠતાં હાલતાં ચાલતાં જતાં આવતાં બાણે અબાણે જે કાંઈ પાપ થયું હોય, જે કોઈ જીવોને પરિતાપ ઉપજાવ્યા હોય, દુઃખ પમાડ્યા હોય, તે સર્વે હૃદય પૂર્વક ગુરૂ સમક્ષ, સ્થાપનાચાર્ય સમક્ષ પ્રકાશવું બેઠાં. આથી આ સૂત્રને શાતા સુખપૃચ્છા પછી મૂકવામાં આવ્યું છે.

પ્ર૦ આ સૂત્રનો ઉદ્દેશ.

હૃદયમાં પાપનો ભાર દૂર કરવાથી હૃદય નિર્મળ થાય છે અને સામાયિકની મંગળ ક્રિયા વિશુદ્ધ ભાવે થઈ શકે છે. વળી લુગડામાંથી મેલ જવાથી જેમ લુગડું હલકું થાય છે તેમ ઇરિયાવહિયં સૂત્ર ભણ્યાથી તથા પાપનું પ્રાયશ્ચિત કર્યાથી આત્મા હળવો થાય છે. માટે સુગુરૂને શાતા સુખ પૃચ્છા કર્યા પછી પાપવિમોચન કરવાની આવશ્યકતા છે.

મંગળ ક્રિયાના આરંભમાં પ્રથમ જેમ લુગડા ઉપર રંગ લગાવવો હોય તે ધોવાની જરૂર પડે છે તેમ વીતરાગ

પ્રભુનાં વચનોનો દ્રઢરંગ લાગવા માટે પ્રથમ પાપનું પ્રાયશ્ચિત કરી હૃદય વિશુદ્ધિ કરવાનું હોય છે અને જ્યાં સુધી હૃદય વિશુદ્ધ થાય નહિ ત્યાં સુધી જેમ મેલાં કપડાં ઉપર રંગ ચઢે નહિ તેમ ધર્મમાં દ્રઢ સંસ્કારની ઉંડી છાપ હૃદયમાં પડે નહિ માટે સામાયિકની મંગળ ક્રિયામાં પ્રથમ આ સૂત્રથી પાપનું પ્રાયશ્ચિત કરી આત્મશુદ્ધિ અને હૃદય શુદ્ધિ કરવી તે તેનો ઉદ્દેશ છે.

આ સૂત્ર ઉપરથી ઉપસ્થિત થતો સાર.

સામાયિક વ્રત સેવતી વખતે ક્રિયા કર્યા પહેલાં રસ્તામાં જતાં આવતાં જે કોઈ જીવોને દુઃખ ઉપજાવ્યું હોય, તેમને દુઃખવ્યા હોય, હણ્યા હોય, ત્રાસ પમાડ્યા હોય, તેમ રસ્તામાં જતાં આવતાં કોઈ જીવોને હેરાન કર્યા હોય, ક્રોધ કર્યો હોય, તેના આત્માને દુઃખ ઉપજાવ્યું હોય, મારા-મારી કરી હોય. કોઈની આંતરડીઓ કકળાવી હોય, જે કોઈ જીવ પ્રત્યે પાપ કાર્ય કર્યું હોય, તેની વિશુદ્ધિ માટે ગુરૂની પાસે ક્ષમાપના ચાચવી, એજ આ સૂત્રનો સાર છે. અને તેનો પરમાર્થ પણ તે પ્રમાણે છે. પાપની ક્ષમાપના કરી હૃદય પર જે પાપનો ભાર હોય તે ઉતારી હૃદયને હળવું કરવું જેથી હૃદય પવિત્ર થશે અને હૃદયને પવિત્ર કરવાથી મનની પણ નિર્મળતા થશે. હૃદયમાં જ્યાંસુધી પાપનું શલ્ય હશે, ત્યાંસુધી ખરી આત્મશુદ્ધિ થતી નથી. માટે ઉત્તમ પ્રકારે સામાયિક કરનારે તો સામાયિક કરતી વખતે હૃદયથી તમામ પાપ ખપાવી આત્મ વિશુદ્ધિ કરવી જોઈએ. રસ્તામાં જતાં આવતાં મનથી વચનથી ત્મને કા-

યાથી જે કંઈ પાપ લાગ્યું હોય તે શુદ્ધભાવે ક્ષમાવવું.
જેથી આત્મકલ્યાણ થશે. આ એવું પરમ સૂત્ર છે કે જે
તેના ઉપર વારંવાર અંતઃકરણ પૂર્વક વિચાર કરવામાં
આવે, અને તેના પાપનું વારંવાર પ્રાયશ્ચિત કરવામાં આવે
તો જીવો થોડા ભવમાં મુક્તિ પામી શકે. હજીકર્મી આ-
ત્માજ મોક્ષ પરાયણ થઈ શકે છે અને વારંવાર ઉપયોગ
રાખવાથી જીવ હજીકર્મી થાય છે માટે હજીકર્મી થવા માટે
ધ્યાનપૂર્વક આ સૂત્રનું પરમ અવલંબન કરવું. આ સૂત્ર
આપણને રસ્તામાં જતાં આવતાં ઉપયોગ રાખવાનું પણ
સૂચવે છે અને જે બરાબર ઉપયોગ રાખવામાં આવે
તો ઘણું પાપ થતું અટકી જાય છે અને તે માટેજ શ્રી
વીરપ્રભુએ કહ્યું છે કે ઉપયોગા ધમ્મા ઉપયોગથીજ ધર્મ
પમાય છે. આપણી બેદરકારીથી આપણે ઘણાં પાપ ભોગ-
વીએ છીએ, સોમળ ખાધેલો કોઈ જાણશે તો એ મરશે અને
કઢાચ નહિ જાણે તો એ મરશે. જાણે કે અજાણે કરેલાં
માઠાં પાપ ભોગવ્યા વિના કોઈ જીવને ચાલતું નથી.

જીવન છે સર્વને બહાણું, સોને જીવ બહાણો છે;

જીવન ખ્યાલે, ભયુ જે ઝેર અંતે તે પીવાનું છે.

માટે હંમેશાં જતાં આવતાં ઉપયોગ રાખવો અને કોઈ
જીવને આપણાથી દુઃખ થાય નહિ, તેની આંતરડી સરખી
પણ દુભાય નહિ તે માટે કાળજી પૂર્વક સંભાળ રાખવી તેજ
આ સૂત્રનો સાર છે. આપણે ઘણાં સૂત્રો ફોનોગ્રાફની
ચુડી માફક બોલી જઈએ છીએ અને કર્તાવ્યમાં કશું પણ
મુકતા નથી અને તેનું તાત્પર્ય બહુ થોડું વિચારીએ છીએ
નહિ તો આસૂત્ર દરવખત બોલતાં આપણાં ઘણાં પાતક

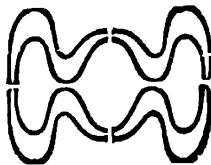
દુર કરીએ અને આત્મશુદ્ધિ કરીએ. માટે આત્મકલ્યાણ ઇચ્છક જનોએ આ સૂત્ર ભાવપૂર્વક બોલી તેના પરમ મર્મનો અંતરથી વિચાર કરવો અને પાપનું હંમેશાં હૃદય પૂર્વક પ્રાયશ્ચિત કરવું જેથી પાપથી આત્મા હલવો થશે અને ઘણા ભવની પરંપરાનો નાશ થશે.

પ્ર૦ ઇરિયાવહીઆ શબ્દ સંબંધમાં જે જાણતા હો તે કહો.

ઉ૦ ઇરિયાવહીઆ એ શબ્દ પ્રાકૃત ભાષાનો છે. અને તેનો સંસ્કૃત શબ્દ ઇર્યાપથિકી છે. અને એ શબ્દ ઇર્યાપથ ઉપરથી બન્યો છે અને ઇર્યાપથ એટલે હાલવા ચાલવાનો માર્ગ અને હાલતાં ચાલતાં જે પાપની ક્રિયા થાય તે ઇર્યાપથિકી અથવા ઇરિયાવહી કહેવાય છે.

પ્ર૦ ઇરિયાવહી આલોચના એટલે શું ?

ઉ૦ ઇરીયાવહી આલોચના એટલે જાણતાં અજાણતાં જે પાપ કરાય તે ગુરૂ આગળ પ્રકાશ કરવું તેને આલોચના યા આલોચણ કહેવી.

તસ્સ ઉત્તરી કરણેણું ॥
 પાયચ્છિત્ત કરણેણું;
 વિસોહી કરણેણું વિસદ્દી કરણેણું ॥
 પાવાણું કમ્માણું નિગ્ધાયણુદ્દાએ
 ઠામિ કાસઝાં ॥

શબ્દાર્થ.

તસ્સ-તેની. ઉત્તરી કરણેણું-ફરીને શુદ્ધિ માટે.
 પાયચ્છિત્ત કરણેણું-પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા વડે.
 વિસોહી કરણેણું-વિશેષ શુદ્ધિ માટે.
 વિસદ્દી કરણેણું-આત્માને શત્રુ રાહત કરવાવડે.
 પાવાણું કમ્માણું-પાપોને તથા કર્મોને.
 નિગ્ધાયણુદ્દાએ-નાશ કરવાને માટે. ઠામિ-કરું છું.
 કાઉસ્સઝાં-કાચોત્સર્ગ, કાઉસઝા.

આ સૂત્રનો ક્રમ.

ધરિયાવહિ સૂત્રથી પાપથી લેપાયેલો આત્મા વિશુદ્ધ
 થાય છે. તેની વિશેષ શુદ્ધિ કરવાને માટે આ સૂત્રનો ક્રમ

ગોઠવવામાં આવ્યો છે અને તેથી તેને છઠ્ઠું સૂત્ર મૂકવામાં આવેલ છે. પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાનું એટલે પાપની માફી માગવાનું, હૃદયમાં રહેલાં માયાશલ્ય, નિયાણુશલ્ય અને મિથ્યાત્વશલ્ય આદિ શલ્યો વિરામ પામવાનું, પાપ કર્મોને નાશ કરવાનું અને તદ્દર્થે કાઉસગ્ગ કરવાનું આ સૂત્ર બતાવે છે. ઇરિયાવહી પડિછેમતાં ઉત્તરી કરણ પેટે, પ્રાયશ્ચિત્ત કરણ પેટે, કાયોત્સર્ગ નામની ક્રિયા કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેવામાં આવે છે. માટે આ સૂત્રને ઇરિયાવહી પછી મુકવામાં આવેલ છે.

આ સૂત્રનો ઉદ્દેશ.

આ સૂત્રમાં સદંતર પાપ કર્મોનો નાશ કરવા માટે ત્રણ કરણ એટલે પ્રાયશ્ચિત્ત કરણ, વિશુદ્ધિકરણ, અને વિસદ્ધીકરણ કરવાના ઉદ્દાત્ત આશયથી કાયોત્સર્ગ કરવાની આવશ્યકતા બતાવવામાં આવે છે.

પ્રાયશ્ચિત્ત કરણ એટલે માફ પાપ દુર થાઓ. વિશુદ્ધિ કરણ એટલે મારા આત્મા ઉપર ચોંટેલી કર્મની મલીનતા દુર થાઓ અને વિસદ્ધી કરણ એટલે મારા હૃદયમાંથી ત્રણ શલ્ય પહેલું નિદાન શલ્ય એટલે ગુપ્ત કામના, બીજું માયા શલ્ય એટલે ઉંડુકપટ અને ત્રીજું મિથ્યાત્વ શલ્ય એટલે ખોટું શ્રદ્ધાન-ઉંઘી માન્યતા, તે બધું દુર થાઓ. આ પ્રમાણે આ સૂત્ર પાપ કર્મોનો સદંતર નાશ કરવા માટે કાયોત્સર્ગ કરવાનું સૂચવે છે, તે તેનો ઉદ્દેશ છે.

આ સૂત્રનો સાર.

પાપના વ્યાપારોનો નાશ થવાથી ચિત્તની સ્થિરતા અને નિર્મળતા થાય છે. લુગડામાંથી જેમ મેલ દુર થાય ત્યારે કપડું જેમ હળવું થાય છે તે પ્રમાણે હૃદયમાંથી અનેક પ્રકારનાં શલ્યો નાશ થવાથી, હૃદય હલવું થશે. જમીનમાં ખીજ સારી રીતે ઉગાડવું હોય, તો તેના ઉપરથી ઝાંખરાં, કાંકરા, વિગેરે દૂર કરવા જોઈએ, ત્યારપછી ખી જમીનમાં વાવી શકાય. અને ખી વાવતાં પહેલાં જમીનને સાફ કરવી જોઈએ. તેવીજ રીતે હૃદયની વિશેષ શુદ્ધિ કરવાને માટે તેનાં અંદરથી શલ્યો દૂર કરવાં પડશે અને તે માટે કાયોત્સર્ગ કરવાની અનિવાર્ય અગત્ય છે. ચિત્તની એકાગ્રતા વિના ખરી આત્મ-તમન્ના જાગતી નથી. ચિત્તની પરમશાંતિ તે વિના થતી નથી. માટે આત્મશુદ્ધિ અર્થે કાયોત્સર્ગ કરવો એજ આત્માની ઉત્કાન્તિના સાધન ભૂત છે અને તેજ આ સૂત્રનો સાર છે.

અનત્થ ઉસસિએણું સૂત્ર.

અનત્થ ઉસસિએણું નિસસિએણું, ખાસિએણું
છીએણું, જંભાધએણું, ઉર્દુએણું, વાયનિસગ્ગેણું,
ભમતિએ પિત્તમુચ્છાએ ॥ ૧ ॥ સુહુમેહિં અંગ સંચા-
લેહિં સુહુમેહિં ખેલ સંચાલેહિં સુહુમેહિં દિદ્ધિ સંચા-
લેહિં ॥ ૨ ॥ એવમાધએહિં, આગારેહિં અભગ્ગો અ-
વિરાહિઓ હુજ્જમે કાઉસગ્ગો ॥ ૩ ॥ જવ અરિહં-
તાણું ભગવંતાણું નમુક્કારેણું નપારેભિ ॥ ૪ ॥ તાવ
કાયં ઠાણેણું મોણેણું ઝાણેણું અપ્પાણું વોસિરાભિ ॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થ.

અનત્થ—અન્યત્ર (બીજ) નીચેની ખારે ખાખતો સિવાય.

ઉસસિએણું—ઉંચો શ્વાસ લેવાથી.

નીસસિએણું—નીચો શ્વાસ મુકવાથી.

ખાસિએણું—ઉધરસ આવવાથી.

છીએણું—છીંક આવવાથી.

જંભાધએણું—બગાસુ આવવાથી.

ઉર્દુએણું—ઓડકાર આવવાથી.

વાયનિસગ્ગેણું-વા છુટવાથી.

ભમલીએ-ચકરી આવવાથી.

પિત્તમુચ્છાએ-પિત્તવડે મુચ્છા આવવાથી.

સુહુમેહિં-સુક્ષ્મ.

અંગસંચાલેહિં-અંગ

ચાલવાથી.

ખેલસંચાલેહિં-ખડખો

આવવાથી.

દિટ્ઠિસંચાલેહિં-દ્રષ્ટિ ચાલ-

વાથી.

એવમાધ્યેહિં-એ વગેરે.

આગારેહિં-આગારેવડે.

અભગ્ગો-અખંડિત.

અવિરાહિઓ-અવિરાધિત.

હુજ્જ-હો. મિ-મારો.

કાઉસગ્ગો-કાઉસગ્ગ.

જવ-જ્યાંસુધી.

અરિહંતાણું-અરિહંતને.

ભગવંતાણું-ભગવાનને.

નમુક્કારેણું-નમસ્કારવડે.

નપારેમિ-ન પાડં.

તાવ-ત્યાંસુધી.

કાયં-કાયાને.

ઠાણેણું-એક સ્થાનકે.

મેણેણું-મૈનપણે.

ઝાણેણું-ધ્યાનવડે.

અપ્પાણું-પોતાને.

વોસિરામિ-વોસિરાવું છું.

વાક્યાર્થ.

અનત્ય એટલે જ ખાર આગારોનું વર્ણન કરેલું છે તે ખાર આગારો સિવાય બીજે સ્થાનકે કાયા વ્યાપારનો ત્યાગ કર્યું છે. તે ખાર આગારોનાં નામ નીચે પ્રમાણે જણાવ્યાં છે.

ઉંચો શ્વાસ લેવાથી, નીચો શ્વાસ મુકવાથી, ઉધરસ

આવવાથી, છીંક આવવાથી, ખગાસું આવવાથી, ઓડકાર આવવાથી, વા સંચરવાથી, ચકરી આવવાથી, પિત્તના પ્રકાપથી મુર્ચ્છા આવવાથી, સૂક્ષ્મરીતે શરીર હલાવવાથી, સૂક્ષ્મરીતે બડખો આવવાથી સૂક્ષ્મરીતે દ્રષ્ટિ ફેરવવાથી.

એવમાઘ એહિં આગારોહં. એ પૂર્વોક્ત આગારો ઉપરાંત બીજા ચાર આગારો અગ્નિના ઉપદ્રવથી બીજા સ્થાનકે જવું પડે. તથા વીજળીના પ્રકાશથી વસ્ત્રો વગેરે ઓઢવા પડે. ॥ ૧ ॥ બીલાડી ઉંદર વગેરે આડાં ઉતરતાં હોય, અથવા પંચેન્દ્રિય જીવનું છેદન ભેદન થતું હોય ॥ ૨ ॥ અકસ્માત્ ચોરની ધાડ પડે અથવા રાજદિના ભયથી બીજા સ્થાનકે જવું પડે ॥ ૩ ॥ સિંહ વગેરે ઉપદ્રવ કરતા હોય, અથવા સર્પાદિ દંશ કરતા હોય, અથવા ભીંત પડતી હોય તો બીજા સ્થાનકે જવું પડે. ॥ ૪ ॥

અભગ્ગો અવિરાહ્યો હુન્ન મે કાઉસગ્ગો—ઉપરના સોળ આગારોથી મારો કાઉસગ્ગ અખંડિત અને અવિરાધિત હોજો.

જવ અરિહંતાણું ભગવંતાણું નમુક્કારેણું નપારેમિ—ન્યાંસુધી અરીહંત ભગવંતને નમસ્કારવડે ન પાડું.

તાવકાયં ઠાણેણું મોણેણું ઝાણેણું અપ્પાણું વોસિરામિ—ત્યાંસુધી મારી કાયાને સ્થાનકવડે, મૌનવડે, ધ્યાનવડે, વોસિરાવું છું.

પ્ર૦ કાઉસગ્ગમાં કેટલા દોષ વર્જવાના છે તે કહો.

ઉ૦ કાઉસગ્ગમાં ૧૯ દોષો વર્જવાના છે. તે નીચે પ્રમાણે છે.

- [૧] ઘોડાની પેઠે એક પગ ઉંચો રાખે વાંકા પગ રાખે તે ઘોટકદોષ.
- [૨] જેમ વાયરાથી વેલડી હાલે તેમ શરીરને ધૂણાવે તે લતાદોષ.
- [૩] થાંભલા પ્રમુખને ઓઠીંગણુ દૃઢ બેસે તે સ્તંભાદિદોષ.
- [૪] ઉપર મેડી અથવા માળ હોય તેને મસ્તક ટેકાવી બેસે તે માળદોષ.
- [૫] ગાડાની ઉધની પેઠે અંગુઠા તથા પાની મેળવીને પગ રાખે તે ભ્રિદ્ધિ દોષ.
- [૬] નિગડ (બેડી) માં પગ નાખ્યાની પેઠે પગ પહોળા રાખે તે નિગડદોષ.
- [૭] નગ્ન લિલડીની પેઠે ગુહ્યસ્થાને હાથ રાખે તે શ-ભરીદોષ.
- [૮] ઘોડાના ચોકડાની પેરે હાથ રબોહરણુ યુક્ત આગળ રાખે તે ખલિષુદોષ.
- [૯] નવપરિણીત વધૂની પેરે માથું નીચું રાખે તે વધૂદોષ.
- [૧૦] નાભિની ઉપર અને ઢોંચણથી નીચે લાંબુ વસ્ત્ર રાખે તે લંબોત્તરદોષ.
- [૧૧] ડાંસ મચ્છરના, ભયથી, અજ્ઞાનથી અથવા લજ્જાથી હૃદયને આચ્છાદન કરી સ્ત્રીની પેરે ઢાંકી રાખે તે સ્તનદોષ.

- [૧૨] શીતાદિકના ભયથી સાધ્વીની જેમ બન્ને સ્કંધ ઢાંકી રાખે એટલે આખું શરીર આચ્છાદન કરે તે સંયતિદોષ.
- [૧૩] આલાવો ગણુવાને અથવા કાઉસગ્ગની સંખ્યા ગણુવાને અંગુલિ તથા પાપણના ચાળા કરે તે ભમુહંગુલિ દોષ.
- [૧૪] કાગડાની માફક ડાળા ફેરવે તે વાયસદોષ.
- [૧૫] પહેરેલાં વસ્ત્ર જૂ અથવા પરસેવાથી મલિન થવાના ભયથી કોઠનીપેરે ગોપવી રાખે તે કપિત્થ દોષ.
- [૧૬] ચક્ષાવેશિતની પેરે માથુ ધૂણાવે તે શિરકંપ દોષ.
- [૧૭] મુંગાની પેઠે હું હું કરે તે મૂકદોષ.
- [૧૮] આલાવો ગણુતાં મદિરા પીધેલની માફક ખડખડાટ કરે તે મદિરાદોષ.
- [૧૯] વાનરની પેરે આસપાસ જોયાં કરે આષ્ટપુટ હલાવે તે પ્રેક્ષ્યદોષ.

પ્ર૦ કાયોત્સર્ગ એટલે શું ?

ઉ૦ કાયોત્સર્ગ શબ્દનો અર્થ એ છે કે કાય એટલે શરીર તેનો ઉત્સર્ગ એટલે પરિત્યાગ. મતલબકે શરીરની કાળજી મુકી દઈ સ્થિર ઉભા રહેવું અને મૌન સેવી ધ્યાન કરવું તે કાયોત્સર્ગ કહેવાય છે.

આ સૂત્રનો ક્રમ.

સામાયિક સૂત્રના છઠ્ઠા સૂત્રમાં પાપની વિશેષ શુદ્ધિ કરવાને અર્થે કાયોત્સર્ગ કરવાની આવશ્યકતા બતાવી છે.

માટે ધરિયાવહી સૂત્ર પછી તરસ ઉત્તરી અને ત્યારબાદ આ સૂત્રનો ક્રમ ગોઠવવામાં આવેલ છે.

આ સૂત્રનો ઉદ્દેશ.

કાર્યોત્સર્ગ કેમ કરવો અને તેની અંદર કયા કયા અ-
પવાદો છુટો-આગારો સમાયેલ છે તેનું પણ પરિસ્ફેટન
આ સૂત્રમાં કરવામાં આવેલું છે. જેથી પ્રતિજ્ઞાને બાધ
લાગે નહિ અને લીધેલી પ્રતિજ્ઞાનું બરાબર પાલન થયું
ગણાય, જેમ નિષ્કંપ વાયુથી દીપક સ્થિર રહે છે તેમ
કાર્યિક વ્યાપારોનું હલન ચલન બંધ થવાથી, ચિત્તવૃત્તિ
એકાગ્રતા અનુભવે છે અને ચિત્તવૃત્તિની એકાગ્રતા થતાં
આત્મશક્તિ જાગૃત થાય છે માટેજ કાર્યોત્સર્ગની મુમુ-
ક્ષુઓ માટે અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે. કાર્યોત્સર્ગથી મ-
નની ચંચળતા નાશ પામે છે અને સ્થિરતા અનુભવાય
છે. મનની સ્થિરતા થયા વિના આત્મ જાગૃતિ કદી પણ
થતી નથી. ડહોળું પાણી હોય તો પાણીની અંદર શું
રહ્યું છે તે દેખાતું નથી. તેમ મનની સ્થિરતા વિના
અંતર આત્મા પ્રકાશિત થતો નથી. માટે મનને વશ ક-
રવા તથા તેની સ્થિતિ સ્થાપકતા કરવા કાર્યોત્સર્ગ એ
એકજ અમૂલ્ય અને અમોઘ સાધન છે. કાર્યોત્સર્ગ હંમેશાં
ઉભા ઉભા કરવાથી ઘણો લાભ સમાયેલો છે. માટે સશ-
ક્ત માણસોએ હંમેશાં પ્રતિક્રમણમાં ઉભા ઉભા કાઉસ-
ગ કરવો એ બહુ હિતકર છે. કાઉસગ એ એક પ્રકારનું
યોગાસન છે કારણ કે કાયવ્યાપાર બંધ કરી કાયાને
વોસરાવી શાંત અને નિર્વિકાર ભાવે ઉભા રહેવું તે એક

જાતનું યોગાસન ગણાય છે. કાઉસગ્ગમાં કાયાનો વ્યાપાર ત્યાગ કરીને પછી મૌનભાવે રહેવું તે એટલે સુધી કે જીભ ફરકે એટલો પણ વિદ્વેષ ન પાડવો જોઈએ અને ત્યારબાદ આત્મધ્યાનમાં તદ્દલીન થવું. કાયોત્સર્ગ એમ સુચવે છે કે હું મારી દુષ્ટ મનોવાસનાઓ બંધ કરીને ધ્યાનમાં મગ્ન થઈશ. કાઉસગ્ગમાં નવકાર યા લોગસ્સનું ચિંતવન કરવાનું હોય છે કારણ કે તેના જેવું પરમ માંગલિક સંસારમાં કોઈ નથી. તેમાં પ્રભુના નામના સ્મરણથી તથા તેના ગુણાનુવાદથી પરિણામની અવશ્ય નિરમળતા થાય છે. એ આ સૂત્રનો ઉદ્દેશ છે.

આ સૂત્ર ઉપરથી ઉપસ્થિત થતો સાર.

વિષય વિકારો એ એવી વસ્તુ છે કે તેના ઉપર વિજય મેળવવો તે બહુજ મુશ્કેલ કામ છે. સુરદાસ ચિંતામણી વેશ્યાના પ્યારમાં પડેલો, તે વેશ્યાના ઘેર જતાં નદીમાં મુડદાને લાકડાનો તરાપો ધારી તેના ઉપર તર્યો અને ચિંતામણીના મહેલે સપ્ત લટકતો હતો તેને દોરડું ધારી તે પકડીને મહેલ ઉપર ચઢ્યો. આમ વિષય મનુષ્યને દેખતાં છતાં અંધપ્રાયઃ બનાવે છે. તે વિષય વિકારોને રોકવામાં કાઉસગ્ગ એ પરમ અને અદ્વિતીય હથીયાર છે. કાવે તેવી વિષય વિકારોની વેદના હશે તે સઘળી કાઉસગ્ગથી અવશ્ય દુર થશે. માટે આત્મહિતૈષી જનોએ અવશ્ય આત્મ કલ્યાણને માટે કાઉસગ્ગ કરવાની થોડોથોડો વખત પણ ટેવ પાડવી અને તેથી

ચિત્ત વિષય વિકારોથી વિરામ પામશે, એ નિઃસંદેહ વાત છે. વળી પાપથી શુદ્ધ થવાનો મુખ્ય ઉપાય ધ્યાન છે. યોગનાં આઠ અંગ છે, તેમાં ધ્યાન એ પાંચમું અંગ છે. અને ધ્યાન તે પણ કાઉસગ્ગથીજ સારું થઈ શકે છે.

દરેક ક્રિયા સંપૂર્ણ દોષાભાવ વાળી હોય છે અર્થાત્ જેમાં દોષનો છાંટો સરખો ન હોય, તે ક્રિયા સંપૂર્ણ ફળ આપનારી થાય છે. માટે વસ્તુસ્થિતિ પ્રાપ્ત કરતાં અગાઉ જે તેના દોષો જાણવામાં આવે તો તે વસ્તુ ખરાબર દોષ વિનાની થઈ શકે છે. માટે આ સૂત્રમાં કાઉસગ્ગ કંઈરીતે અલગ્ન એટલે અખંડિત રહે તે માટે તેમાં સ્વાભાવિક થતા દોષોનું નિરીક્ષણ કરાયેલું છે. જેના ઉપર ધ્યાન આપવાથી કાઉસગ્ગ દોષ વર્જિત થઈ શકે છે. વળી કાઉસગ્ગ વખતે પોતાની કાયાને એક સ્થાનકવડે, મૌન રહેવાવડે, ધ્યાનવડે, પાપક્રિયાથી વોસરાવવી અને કાઉસગ્ગના ટાઈમ્સે કોઈપણ જાતના દુષ્ટ વિચારને સ્થાન આપવું નહિ. કોઈપણ પાપિષ્ઠ ક્રિયાનો સંચાર મનમાં થવા દેવો નહિ. આ પ્રમાણે કરેલો કાઉસગ્ગ યથાસ્થિત ફળને દેનારો છે.

મન ણ્વ મનુષ્યાણાં, કારણં વંધ મોક્ષયોઃ ।

માણુસોને મન એજ સુખદુઃખનું કારણ છે. મનથીજ સંકલ્પ વિકલ્પ થાય છે. અને આ સૃષ્ટિનું કારણ પણ સંકલ્પ વિકલ્પ છે, માટે જે મનોજય થાય તો સર્વવસ્તુ ઉપર જય મેળવવો સુલભ થાય. શ્રીમદ્ આનંદધનજી મહારાજ કહે છે કે “મન છૂટ્યું તેણે સર્વે છૂટ્યું.” જેણે મન

જીત્યું છે તેજ જગતમાં વિજયી થઈ શકે છે. કાઉસગ્ગ-થી મનને જીતવાનું સુલભ થાય છે. માટે કાઉસગ્ગ કરવાની અનિવાર્ય જરૂર છે. આ સૂત્રમાં જે આગારો બતાવવામાં આવ્યા છે, તથા બીજા પશુ દોષો કાઉસગ્ગ ભાંગવામાં રહેલા છે, તે દોષોથી અલગ રહેવું, અને કાયાને નિશ્ચલ કરી, મનને સ્થિર કરી, આત્મ ધ્યાનમાં તટ્ટીન થવું એ આ સૂત્રનો પરમ્ અર્થ છે.

લોગસ્સ યા નામસ્તવ.

પ્ર૦ લોગસ્સ ને શું કહેવાય છે ?

ઉ૦ લોગસ્સને ચતુર્વિંશતિ સ્તવન અથવા લો-
ગસ્સ એવા ત્રણ નામથી ઓળખાય છે.

લોગસ્સ ઉજ્જેઅગરે, ધમ્મતિથયરેજિણે
અરિહંતે કિત્તધસ્સં ચતુવીસંપિ કેવલી. ॥૧॥
ઉસલ મજિઅંચ વંદે, સંભવમભિણું દણુંચ સુમઠંચ;
પઉમપ્પહં સુપાસં, જિણુંચ ચંદપ્પહં વંદે. ॥૨॥
સુવિહિંચ પુપ્ફદંતં, સીઅલ સિજ્જંસ વાસુપુજ્જંચ;
વિમલ મણુંતંચ જિણું, ધમ્મંસંતિય વંદામિ. ॥૩॥
કુંથું અરંચ મલ્લિં વંદે મુણિસુવયં નમિજિણુંચ;
વંદામિ રિહુનેમિં, પાસં તહ વદ્ધમાણુંચ. ॥૪॥
એવંમએ અભિથુઆ, વિહૂયરયમલા પહિણુ જરમરણા;
ચતુવિસંપી જણુવરા, તિત્થયરામે પસિયંતુ. ॥૫॥
કિત્તિય વંદિય મહિયા, જેએ લોગસ્સ ઉત્તમાસિદ્ધા;
આરૂગ્ગ ખોહિલાલં, સમાહિવરં મુત્તમં દિંતુ. ॥૬॥
ચંદેસુ નિમ્મલયરા, આઘચ્ચેસુ અહિયં પયાસયરા;
સાગરવર ગંલીરા, સિદ્ધા સિદ્ધિં મમદિસંતુ. ॥૭॥

શબ્દાર્થ.

લોગસ્સ-લોકને વિષે. ઉજ્જ્ઞેઅગરે-ઉઘોતના કરનાર
ધમ્મતિથ્યયરે-ધર્મતીર્થના જિણે-જિનોને.

કરનાર. અરિહંતે-અરિહંત ભગવાનોને

કિત્તધસ્સં-હું સ્તુતિ કરીશ. ચત્તિવિસંપિ-ચોવીસે પણ.

કેવલી-કેવલી ભગવાનોને. ઉસભ મજ્જિઅં-શ્રી રૂપભદ્રેવ

ચ-અને તથા અજીતનાથને.

વંદે-વાંહુ છું. સંભવમભિણુંદણુંચ-સંભ-

સુમંઝંચ-સુમતિનાથને. વનાથ તથા અભિનંદન.

પઉમપ્પહં-પદ્મપ્રભુને સુપાસં-સુપાર્શ્વનાથને.

ચંદ્રપ્પહં-ચંદ્રપ્રભુને. સુવિહિં-સુવિધિનાથને.

પુપ્ફંદંતં-પુષ્પંદંત(બીજુનામ) સિયલ સિજ્જંચ-શીતળનાથ

વાસુપુજ્જં-વાસુપુજ્યસ્વામિ. તથા શ્રેયાંસનાથ.

વિમળ મણુંતં-વિમળનાથ જિણું-જિનને.

તથા અનંતનાથને ધમ્મં-ધર્મનાથને.

સંતિ-શાંતિનાથને. કુંથું-કુંથુનાથને.

અરં-અરનાથને. [સ્વામિ. મહ્લિં-મહ્લિનાથને.

મુણિસુવ્વયં-મુનિસુવ્રત- નમિજિણું-નેમિનાથને.

રિક્કનેમિં-અરિષ્ટનેમિને. પાસં-પાર્શ્વનાથને.

વહ્ધમાણું-વર્ધમાનસ્વામિને. એવં-એ પ્રમાણે.

મએ-મે. અભિથુઆ-સ્તવ્યા.

વિહ્વય-ટાળ્યા છે. રયમલા-રજ અને મેલ જમણે

પહીણુ-વિશેષે ક્ષય કર્યા છે. જરમરણુ-જરા અને મરણુ.
જિણુવરા-સામાન્ય-કેવળીમાં તિથ્યચરા-તિર્થંકરો.

શ્રષ્ઠ.

મે-મને.

પસીયંતુ-પ્રસન્ન થાઓ.

કિત્તિય-સ્તવ્યા છે.

વંદિય-વાંધા છે.

મહિયા-પૂજ્યા છે.

જેએ-જેઓએ.

લોગસ્સ-લોકમાં.

ઉત્તમા-ઉત્તમ.

સિદ્ધા-સિદ્ધ થયા છે.

આરૂગ્ગ-આરોગ્ય.

બોહિલાભં-બોધી બીજનો

સમાહિવર-ઉત્તમ સમાધિ

લાભ.

દિંતુ-આપો

ચંદેસુ-ચંદ્રથી.

નિમ્મલયરા-અતિ નિર્મળ.

આધિચ્ચેસુ-સૂર્યના સમૂહથી

અહિયં-અધિક.

પયાસયરા-પ્રકાશ કરનારા.

સાગર-સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્ર.

ગંભીરા-ગંભિર.

સિદ્ધા-હે સિદ્ધો.

સિદ્ધિં-મોક્ષ.

મમ-મને.

દિસંતુ-આપો.

આ સૂત્રનો ક્રમ

કાઉસગ્ગમાં લોગસ્સનું સ્મરણુ થાય છે માટે તેને કાયોત્સર્ગં સૂત્ર પછી મુકવામાં આવેલ છે. આ લોગસ્સમાં આપણા ચોવીશ તીર્થંકરોને વંદન કરવામાં આવે છે. પ્રથમ ચોવીશ તીર્થંકરોના નામનું સ્મરણુ કરાય છે. ત્યારબાદ હે પ્રભુ મારા પર પ્રસન્ન થાઓ અને મને આરોગ્ય સમ્યક્ત્વ, ઉત્તમ સમાધિ આપો. એમ કહી પ્રભુની પ્રાર્થના કરેલ છે.

આ સૂત્રનો ઉદ્દેશ.

તેનો ઉદ્દેશ એ છે કે પરમાત્મા જેવા પવિત્ર આત્મા-ઓનું સ્તુતિ સાથે વંદન કરવું અને જીને ઉદ્દેશ તે પવિત્ર આત્માઓ પ્રત્યે પ્રાર્થના કરવાનો છે. આ ઉદ્દેશને ધ્યાનમાં રાખીને નમ્રતા અને ગંભીરાઈથી કાઉસગ્ગમાં લોગસ્સનું ચિંતવન કરવું તેજ તેનો ખરેખરો મર્મ છે.

લુગડામાંથી જ્યારે મેલ કાઢી નંખાય છે. ત્યારપછીજ તેના ઉપર રંગ ચઢે છે અને ત્યારેજ રંગ સારી રીતે ઓપે છે. તેમ કાઉસગ્ગમાં કાયિક, વાચિક અને માનસિક વ્યાપારોની શુદ્ધિ થવાથી તે ખરોખર પ્રભુની સ્તવનામાં તટસ્થતા જાળવી શકે છે અને તેથી આત્માનો ઉત્કર્ષ કરી શકાય છે. તેનો ઉદ્દેશ પ્રભુના ગુણોની સ્તવના કરી તેમના નામનું સ્મરણ કરી, પ્રભુભક્તિમાં તદ્દલીનતા જગાડવી તેજ છે. લેંસ જ્યારે ખીલે ખાંધેલી હોય છે ત્યારે તે કુદાકુદ કરી શકતી નથી અને ખરોખર દુધ ઓપે છે. તેવી રીતે પાપના વિચારો મગજમાંથી દુર થયા પછી મન ભકિતમાં જોડાવાથી તદ્દલીન રહે છે. અને પ્રભુભકિત એજ ભવનિસ્તારનું કારણ છે. મનુષ્યભવના તારણ માટે જ્ઞાનયોગ, ક્રિયાયોગ, કર્મયોગ, અને ભકિતયોગ છે. તેમાં આ પડતા કાળમાં ભકિત યોગનીજ પ્રાધાન્યતા છે. અને તે આત્માર્થીજનોને તરવાનો સીધો રાજમાર્ગ છે. બાકીના યોગો તો કોઈ વિરલા માટે છે પરંતુ જે ભકિતયોગ છે તે સર્વને માટે સામાન્ય માર્ગ છે, માટે કાયિક, વાચિક અને માનસિક શુદ્ધિ કર્યા પછી મનને ભકિતના

વિચારમાં લયલીન કરવું જેથી આત્મોકર્ષ જલદી સાધી શકાય છે. પ્રભુના નામસ્મરણ સાથે પ્રભુ દેવાદિકથી સ્તવાયેલા છે. વંદાયેલા છે, પૂજાયેલા છે તેથી લોકને વિષે ઉત્તમ છે. તેમ ચંદ્ર સૂર્ય કરતાં અધિક તેજવાળા નિર્ભળ ઉત્તમ છે. સાગર જેવા ગંભીર છે. તેમજ આરોગ્ય અને સમ્યગ્દર્શનનો લાભ અને પ્રધાન સમાધિના દાતા છે. તેમાં પ્રભુની મહત્તાનો, તેમની વિશ્વવંદનીયતાનો, અને ઐશ્વર્યનો ખ્યાલ કરાવ્યો છે.

આ સૂત્ર ઉપરથી ઉપસ્થિત થતો સાર:—

પવિત્ર આત્માઓના સ્મરણથી તેમના સહગુણો અને ઉત્તમ કાર્યોનું આપણને જ્ઞાન થાય છે તથા તેમનાં ચરિત્રો યાદ આવે છે. તેમને વંદન કરવામાં આપણે આત્મા ઉજ્જવલ થાય છે અને આપણામાં ગુણો પ્રગટ થતા અનુભવાય છે. અંતઃકરણ પૂર્વક પ્રભુને પ્રાર્થના કરવાથી આપણે શુદ્ધિ અને શાંતિ મેળવી શકીએ છીએ. આરોગ્ય તે સાંસારિક ઉન્નતિ માટે નહિ પરંતુ આત્મોન્નતિ માટેજ માગવામાં આવેલું છે. વળી પ્રભુ પદ્માય મેળવ્યા વિના આપણા ઉપર તે શી રીતે પ્રસન્ન થાય ? માણસને પણ રીજવ્યા વિના તેની પાસેથી વસ્તુની માગણી આપણે કરી શકતા નથી. તેથી પ્રભુનો પ્રસાદ મેળવવા માટે લોગસ્સમાં યત્ન કરવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ પ્રાર્થના કરી છે કે હે પ્રભુ અમને આરોગ્ય આપો !

ત્યારબાદ બોધિબિજ એટલે સમ્યક્ત્વ એટલે સત્ય વ-

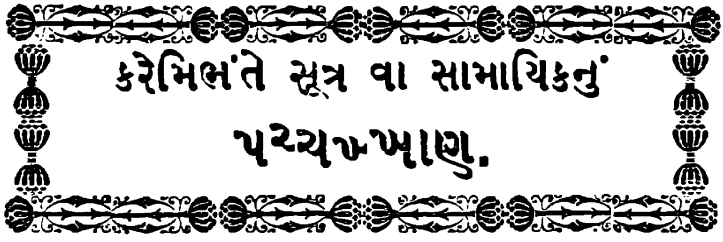
સ્તુની શ્રદ્ધાની માગણી કરેલ છે. આ સમ્યક્ત્વનો અર્થ ખરાપણાનો પણ થાય છે. જો સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય તો આ દુસ્તર સંસાર સરલ રીતે તરી શકાય છે. ત્યારબાદ સમાધિ એટલે ચિત્તની શાંતિ માટે પ્રાર્થના કરી છે. સઘળી ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરાય છે તેનું મૂળ સમાધિ મેળવવા માટેજ છે. માટે સમાધિ મેળવવી એ આપણું કર્તવ્ય છે. કાયિક વ્યાપારો ત્યાગ કરવાથી શાંતિ થાય છે. અને ચિત્તની શાંતવૃત્તિ થતાં તે પ્રભુધ્યાનમાં તદ્દલીન થાય છે તેને સમાધિ કહેવાય છે. તેમાં શુદ્ધ આત્મ ચિંતન થાય છે.

ત્યારબાદ સિદ્ધિનો લાભ થવાની માગણી કરી છે કારણ કે સમાધિ કર્યા પછી તે વસ્તુ સાધ્ય કરવાની છે. જ્યાંસુધી આપણે ખરેખરી સિદ્ધિ મેળવી હોય નહિ ત્યાં સુધી પરમસુખ પ્રાપ્ત થાય નહિ. માટે છેલ્લે સિદ્ધિપદની માગણી પ્રભુ પાસે કરવામાં આવેલી છે.

નંબર.	તીર્થ કર નામ.	પિતા.	માતા.	જન્મ સ્થાન	લાંછન.	શરીર ધનુષ	વર્ણ.	આયુષ્ય.
૧	ઋષભદેવ	નાભિ	મરુદેવા	અયોધ્યા	વૃષભ	૫૦૦	સુવર્ણ	૮૪ લા. ૫૦.
૨	અનિતાનાથ	નિતાથત્રુ	વિજયા	અયોધ્યા	હસ્તી	૪૫૦	સુવર્ણ	૭૨ લા. ૫૦.
૩	સંભવનાથ	નિતારિ	સેના	આવસ્તિ	અશ્વ	૪૦૦	સુવર્ણ	૬૦ લા. ૫૦.
૪	અભિનંદન	સંવર	સિદ્ધાર્થ	અયોધ્યા	વાનર	૩૫૦	સુવર્ણ	૫૦ લા. ૫૦.
૫	સુમતિનાથ	મેઘરથ	સુમંગલા	અયોધ્યા	કૌંચ	૩૦૦	સુવર્ણ	૪૦ લા. ૫૦.
૬	પદ્મપ્રભ	શ્રીધર	સુસીમા	કૌશાંબી	પદ્મ	૨૫૦	રક્ત	૩૦ લા. ૫૦.
૭	સુપાર્શ્વનાથ	સુપ્રતિષ્ઠ	પૃથ્વી	કાશી	સ્વસ્તિક	૨૦૦	સુવર્ણ	૨૦ લા. ૫૦.
૮	ચંદ્રપ્રભ	મહાસેન	લક્ષ્મણા	ચંદ્રપુરી	ચંદ્ર	૧૫૦	શ્વેત	૧૦ લા. ૫૦.
૯	સુવિધિનાથ	સુગ્રીવ	રામા	કાકેદી	મગર	૧૦૦	શ્વેત	૨ લા. ૫૦.
૧૦	શીતલનાથ	દહરથ	નંદા	ભાહિલપુર	શ્રીવત્સ	૯૦	સુવર્ણ	૧ લા. ૫૦.

૧૧	શ્રેયાંસનાથ	વિષ્ણુરાજ	વિષ્ણુ	સિંહપુર	ગેડે	૮૦	સુવર્ણ	૮૪ લા. વ.
૧૨	વાસુપૂજ્ય	વસુપૂજ્ય	જયા	ચંપા	પાડે	૭૦	રક્ત	૭૨ લા. વ.
૧૩	વિમલનાથ	કૃતવર્મા	સ્વામા	કાંપિલપુર	ભૂંડ	૬૦	સુવર્ણ	૬૦ લા. વ.
૧૪	અનંતનાથ	સિંહસેન	સુયશા	અયોધ્યા	સિંયાણો	૫૦	સુવર્ણ	૩૦ લા. વ.
૧૫	ધર્મનાથ	ભાનુ	સુવતા	રત્નપુર	વજ	૪૫	સુવર્ણ	૧૦ લા. વ.
૧૬	શાંતિનાથ	વિશ્વસેન	અચિરા	હસ્તિ—	મગ	૪૦	સુવર્ણ	૧ લા. વ.
૧૭	કુંથુનાથ	સર	શ્રી	” ના	બકરો	૩૫	સુવર્ણ	૯૫ લા. વ.
૧૮	અરનાથ	સુદર્શન	દેવી	” પુર	નંદાવર્ત	૩૦	સુવર્ણ	૮૪ હ. વ.
૧૯	મલ્લિનાથ	કુંભ	પ્રભાવતી	મિથિલા	કુંભ	૨૫	નીલ	૫૫ હ. વ.
૨૦	મુનિસુવ્રત	સુમિત્ર	પદ્મા	રાજગૃહ	કાચબો	૨૦	સ્વામ	૩૦ હ. વ.
૨૧	નમિનાથ	વિજય	વપ્રા	મિથિલા	નીલકમલ	૧૫	સુવર્ણ	૧૦ હ. વ.
૨૨	તેમિનાથ	સમુદ્રવિજય	શિવા	શૌર્યપુર	શંખ	૧૦	સ્વામ	૧ હ. વ.
૨૩	પાર્શ્વનાથ	અશ્વસેન	વામા	કાશી	સર્પ	૯ હાથ	નીલ	૧૦૦ વ.
૨૪	વર્ધમાન સ્વામી	સિદ્ધાર્થ	ત્રિશલા	ક્ષત્રિયકુંડ	સિંહ	૭ હાથ	સુવર્ણ	૭૨ વ.

કરેમિભંતે સૂત્ર વા સામાયિકનું

પચ્ચખખાણુ.

કરેમીભંતે! સામાઈઅં, સાવજ્જં જોગં પચ્ચકખામિ,
જવનિયમં પજ્જુવાસામિ, દુવિહં, તિવિહેણું,
મણેણું, વાયાએ, કાએણું, ન કરેમિ, નકારવેમિ,
તસ્સભંતે! પડિક્કમામિ, નિંદામિ,
ગરિહામિ, અપ્પાણું વોસિરામિ.

અર્થ.

કરેમિ-કરું છું.	ભંતે-હે ભગવન!
સામાઈઅં-સામાયિક.	સાવજ્જં-પાપકારી.
જોગં-યોગને.	પચ્ચખખામિ-પચ્ચખખાણુ
નિયમં-નિયમને.	કરું છું.
પજ્જુવાસામિ-પયુંપાસુ-સેવું. દુવિહં-એ પ્રકારે.	
તિવિહેણું-ત્રણ પ્રકારે.	મણેણું-મને કરી.
વાયાએ-વચને કરી.	કાએણું-કાયાએ કરી.
ન કરેમિ-ન કરું.	નકારવેમિ-ન કરાવું.
તસ્સ-તે (પૂર્વે કરેલ અપરાધ)	પડિક્કમામિ-પાછો હટું છું.
યકી.	નિંદામિ-આત્મશાપે નિંદુછુ.

ગરિહામિ-ગુરુશાએ વિશેષે અપ્પાણુ-મારા આત્માને
 નિંદુ છું. વોસિરામિ-પાપ થયી વોસ-
 રાવું છું.

વાક્યાર્થ.

કરેમિલંતે સામાઇઅ-હે ! ભગવંત હું (રાગદ્વેષના અ-
 ભાવરૂપ) (જ્ઞાનાદિ ગુણના લાભરૂપ) સામા-
 યિક કરું છું.

સાવજ્જંજોગં પચ્ચખ્ખામિ-પાપયુક્ત વ્યાપારતું પચ્ચ-
 ખ્ખાણુ કરું છું. (નિષેધ કરું છું).

જવનિયમં પજ્જનુવાસામિ-જ્યાંસુંધી તે નિયમતું સેવન
 કરું સંસુંધી.

દુવિહં-એ પ્રકારે (કરવું, કરાવવું).

તિવિહેણું-ત્રણ પ્રકારે (મન, વચન, કાયારૂપ).

મણેણું, વાયાએ, કાએણું-મન વચન અને કાયાવડે
 (એમ એ ત્રણ જોગ).

નકરેમિ, નકારવેમિ-ન કરું તથા ન કરાવું.

તસ્સલંતે-હે ભગવંત ! તે સંબંધી.

પડિક્કમામિ નિંદામિ-પૂર્વે કરેલા અપરાધને હું પ્રતિક્રમું
 છું. (આત્મસાક્ષીએ) નિંદું છું.

ગરિહામિ-ગુરુ સાક્ષીએ વિશેષ નિંદું છું.

અપ્પાણું વોસિરામિ-આત્માને પાપથી વોસરાવું છું.

કરેમિમંતે સૂત્ર વા સામાયિકનું પચ્ચખખાણુ. [૧૨૭]

પ્ર૦ આ સૂત્રમાં કઈ કઈ શુદ્ધિઓ જાળવવાની છે.

ઉ૦ કરેમિમંતે સામાધયંમાં સંકલ્પ શુદ્ધિ તથા વિનય શુદ્ધિ જણાય છે.

સાવજ્જંજેગં પચ્ચખખામિમાં પ્રતિજ્ઞા શુદ્ધિ બતાવી છે.

જાવનિયમં પજ્જુવાસામિ—માં કાળ શુદ્ધિ તથા ઉપાસના શુદ્ધિ જણાવી છે.

હુવિહે તિવિહેણુમાં કોટિ શુદ્ધિ પરખાવી છે.

મણેણુ વાયાએ કાએણુમાં યોગ શુદ્ધિ સુચવી છે.

ન કરેમિ ન કારવેમિ એમાં કરણ શુદ્ધિ ઓળખાવી છે.

તત્સમંતે પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરહામિ અપ્પાણુ વોસરામિ આદી ભાવ શુદ્ધિ સંગ્રહી છે.

પ્ર૦ ત્રિકરણ યોગ એટલે શું ?

ઉ૦ ત્રિકરણ યોગ એટલે કરવું, કરાવવું અને અનુમોદવું.

પ્ર૦ ત્રિકરણ યોગને શું કહેવાય છે ?

ઉ૦ ત્રિકરણ યોગ ને ત્રિકોટી પણ કહેવાય છે.

પ્ર૦ કોટિ શબ્દનો અર્થ શો થાય છે ?

ઉ૦ કોટિ શબ્દનો અર્થ કોડ થાય છે તેમ હલ અથવા છેડો થાય છે.

આ સૂત્રનો ક્રમ.

લોગસ્સમાં પ્રભુ સ્તવના છે અને હંમેશાં સ્તવના કર્યા પછી આત્મ શુદ્ધિ કરવાની હોય છે તેમાં વળી બ્યાંસુધી

સામાયિકના નિયમમાં હોઈએ ત્યાંસુધી તો અવશ્ય હરેક રીતે શુદ્ધિ જાળવવી જોઈએ. તેમ અશુદ્ધ અધ્યવસાયો-ને દૂર કરવા જોઈએ અને તેટલા માટેજ આ સૂત્રમાં શુદ્ધિનું પરિસ્ફેટન કરવામાં આવેલું છે. તેનું પૃથક્કરણ કરીએ તો તેમાં સંકલ્પશુદ્ધિ, પ્રતિજ્ઞાશુદ્ધિ, કાળશુદ્ધિ, ક્રિયાશુદ્ધિ, વિનયશુદ્ધિ તથા ભાવશુદ્ધિ જાળવવી જોઈએ. એ આ સૂત્રનો ક્રમ છે.

આ સૂત્રનો ઉદ્દેશ.

આ સૂત્રનો ઉદ્દેશ સામાયિકના નિયમમાં હોય ત્યાં સુધી તો અવશ્ય શુદ્ધિની તટસ્થતા જાળવવાની છે. કપડું ધોયા પછી અને રંગાયા પછી તેને ડાઘ ના પડે તેમ સાચવવાની જરૂર પડે છે. તેમ લોગસ્સમાં પ્રભુસ્તવના કરી, ચિત્તવૃત્તિને પ્રભુમય બનાવી, તે ચિત્તવૃત્તિ જેવીને તેવી સામાયિકના ટાઈમમાં જાળવવી અને જો તે શુદ્ધિ યથાસ્થિત જાળવાય અને પાપવાળા વ્યાપારોથી અલગ રહેવાય તોજ પ્રભુ સમક્ષ પ્રતિજ્ઞા લેવાનું પ્રમાણ છે. અને તદ્દર્થે સેવેલા સદ્વિચારોનું સાર્થક છે. માટે સૂત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે સંકલ્પ શુદ્ધિ, ભાવ શુદ્ધિ, કરણ શુદ્ધિ, વિગેરે શુદ્ધિઓનું સદ્વિચારથી પાલન કરવું તેજ હિતાવહ છે. અને તેજ પરમ ઉદ્દેશ આ સૂત્રનો છે.

આ સૂત્રનો સાર

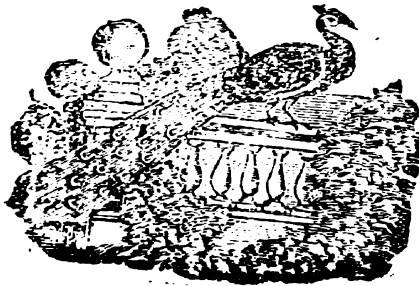
સામાયિક વૃત્તનું સેવન કરનાર આ સૂત્રથી પ્રભુ શાખે ગુરૂ શાખે ભિન્ન પ્રતિજ્ઞા લે છે કે હે! પ્રભુ! હું જ્યાં

સુધી સામાયિકમાં રહીશ ત્યાં સુધી કેઈ પણ જાતના કાયિક, વાચિક અને માનસિક પાપવાળા વ્યાપારોનું સેવન કરીશ નહીં. તેમ તેના કર્તાને અનુમોદિશ પણ નહિ, પ્રતિજ્ઞામાં એવો ગુણ છે કે ઢારને જેમ ખીલે બાંધવાથી ભટકતું નથી, તેમ પ્રતિજ્ઞા લીધા પછી ધીર વીર અને સજ્જન પુરૂષો કદિપણ પાછા પડતા નથી અને પોતાના મનને મજબુત પ્રતિજ્ઞારૂપે ખીલે બાંધે છે. આથી તે અન્ય બાબતમાં પ્રવેશ કરતું નથી અને પ્રભુ ભક્તિમાં તદ્દલીન રહે છે. હંમેશાં શુદ્ધતાથી સ્થિરતા પ્રાપ્ત થાય છે અને સ્થિરતા પ્રાપ્ત થતાં આત્મ કલ્યાણ થાય છે. પ્રભુ મહાવીર સ્વામીને કેટ કેટલા ઘોર ઉપસર્ગો થયા છતાં પણ સમ-ભાવમાંથી તેઓ લેશ માત્ર પણ ડગ્યા નથી. તે હંમેશાં સમભાવી આત્માએ વિચારવું જોઈએ અને સામાયિકમાં કદાચ ઉપાધિનો પ્રસંગ આવી પડે તો પણ તેમણે સ્થિરતાનો ભંગ કરવો નહિં અને મધ્યસ્થ ભાવની તટસ્થતા જાળવવી અને વિચારવું કે મેં પ્રભુ સન્મુખ સાવધ વ્યાપાર નહિં કરવાની ભિન્ન પ્રતિજ્ઞા લીધી છે તેથી તે ઉપાધિ મારે વટાવેજ છુટકોજ છે. વટેમાગુને વૃક્ષની છાયા જેમ તાપમાં વિસામો છે, તેમ સામાયિકવૃત્ત એ સંસારથી બદ્યા જલ્યાને બે ઘડી તો પરમ શાંતિનો વિસામો છે. સરકારનું વારંટ નીકલ્યું હોય તો તેટલો વખત તો તેને પણ થોભવું પડે. આવું આ અમુલ્ય વૃત્ત છે. અંધકારનાં આવરણો દુર થતાં, સૂર્યનાં કિરણો જેમ પ્રગટે છે તેમ પાપના વ્યાપારો દુર થતાં, આત્મશૃંઙ્ખાનો

અંતરમાં પ્રકાશ થાય છે. સામાન્ય માણસને આપેલું વચન આપણે પાળીએ છીએ તો આતો ખુદ ભગવંત શાખે લીધેલી પ્રતિજ્ઞા છે. તેથી તે પાળવા હમેશાં કટિબદ્ધ થવું જોઈએ. જગતમાં ત્રણ પ્રકારના મનુષ્યો છે. એક પ્રકારના અજ્ઞ મનુષ્યો પ્રમાદને વશે સત્ કાર્યોથી વંચિત રહે છે. બીજા પ્રકારના બીકણ માણસો ભય કે દુઃખ જણાતાં આદરેલ કાર્યો અધવચ છોડી દે છે અને ત્રીજા પ્રકારના પ્રાકૃતિક મનુષ્યો સત્ કાર્યોને પ્રેમપૂર્વક આદરે છે અને ક્ષણે તેટલાં વિઘ્નો આવે તો પણ તે અંગિકાર કરેલ સત્કાર્યને છોડી નહિ દેતાં તેને સાંગોપાંગ પાર ઉતારે છે. તેવી રીતે ધર્મ-નિષ્ઠ ધીર, વીર જનોએ એક વખત લીધેલી પ્રતિજ્ઞા (પાપ નહિ કરવાની) તે મરણાંત કષ્ટ આવે છતે મૂકે નહિ અને અયુક્ત વ્યાપારો કરે નહિ. પ્રભુએ ગોશાળાને તેજોલેશ્યા શીખવાડી અને તે ગોશાળાએ છેવટ તેજ તેજોલેશ્યાનો પોતાના ઉપકારી પ્રભુ ઉપર ઉપયોગ કર્યો છતાં પ્રભુ તે પ્રભુજ રહ્યા કારણકે તેમને તો યાવજીવપર્યંત સામાયિક હતું. તેમનું એક રૂવાડું સરખું પણ તેના દુષ્કૃત માટે ફરકયું નથી. તેમ સમભાવમાંથી ચલાયમાન થયા નથી. પ્રભુના પગ ઉપર ખીચડી રંધાણી. ગોવાળી આએ ખીલા માર્યા, પણ પ્રભુ કદિપણ આત્મધ્યાનમાંથી ચલાયમાન થયા નથી. આ સામાયિકવૃત્ત એ અધ્યાત્મમાર્ગને રસ્તે ચડાવનાર છે. તેનાથીજ પારમાર્થિક જીવનની પ્રાપ્તિ થશે. દરેક જૈન બંધુઓએ આ અદ્વીતીય, અલૌકિક અને અમૂલ્ય સામાયિકવૃત્તનું હમેશાં સેવન કરવું. મનની ચંચળ-

કરેમિભંતે સૂત્ર વા સામાયિકનું પચ્ચખખાણુ. [૧૩૧]

તા નાશ કરનારૂં, પતીત માર્ગથી પાવન કરનારૂં આ એક સુંદર વૃત છે. દર્પણુ જોવાથી મુખ ઉપરના પડેલા ડાઘ પરખાઈ આવે છે. તેમ આ વૃતના સેવનથી અનેક પ્રકારના પાપિષ્ટ વિચારો-ચંચળતા જે હૃદયમાં ઘર કરી રહી હશે તે સૂર્યનો ઉદય થતાં જેમ ઘુવડ ભાગી જાય છે, તેમ હૃદયમાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ થતાં, તે વિચારો આપોઆપ પલાયન થઈ જશે. અને હૃદય પવિત્ર થશે. માટે સારાંશમાં જણાવવાનું કે આ સદ્ભાગ્યે પ્રાપ્ત થયેલ શ્રીવીરપરમાત્માનું યતા-વેલ સામાયિકવૃતનું સદા સેવન કરવું તેજ શ્રેય છે અને કલ્યાણના હેતુભૂત છે.

સામાયિક પારવાનું સૂત્ર

સામાઈઅ વયજુતો, જવમણે હોઈ નિયમ સંજુતો,
છિન્નઈ અસુહં કમ્મં, સામાઈઅ જતિઆવારા. ॥૧॥
સામાઈઅંમિઉકયે, સમણો ઇવ સાવચો હવઈજમ્હા,
એએણ કારણેણું, બહુસો સામાઈઅં કુજ્જ ॥૨॥
સામાયિક વિધિ લીધું, વિધિ પાર્યું, વિધિ કરતાંજે કોઈ,
અવિધિ હુવો હોય, તે સવિ હું મન વચન કાયાએ
કરી મિચ્છામિ દુક્કડં. ॥

શબ્દાર્થ.

સામાઈઅવચ-સામાયિક	જુતો-સહિત.
વ્રતથી.	જવ-જ્યાં સુધી.
મણે-મનમાં.	હોઈ-હોય.
નિયમસંજુતો-નિયતી	છિન્નઈ-છેદાય છે.
યુક્ત.	અસુહં-અશુભ.
કમ્મં-કર્મ.	સામાઈઅં-સામાયિક.
જતિઆવારા-જટલીવાર.	સામાઈઅંમિ-સામાયિક.
ઉ-વળી.	કયે-કયે છે.
સમણોઈવ-સાધુની પેઠે.	સાવચો-શ્રાવક.

હવઘ-હોય.

જમ્હા-જે માટે.

એએણુ-એ.

કારણેણુ-કારણથી.

બહુસો-બહુવાર.

કુજ્જ-કરવું.

વાક્યાર્થ.

સામાઈઅવયન્તુત્તો-સામાયિકવ્રતથી યુક્ત.

જવમણેહોઈ નિયમ સંન્તુત્તો-જ્યાંસુધિ મન તે નિયમથી
સંયુક્ત હોય.

છિન્તઈઅસુહંકમ્મ-અશુભ કમ્મનો ઁદ કરે.

સામાઈઅજતીઆવારા-જેટલી વાર સામાયિક કરે તેટલી
વાર.

સામાઈઅંમિ ઉ કએ-જે માટે સામાયિક કરતી વખત.

સમણોઈવ સાવએ હવઘ જમ્હા-શ્રાવક સાધુ સમાન હોય.

એ એણુ કારણેણુ-તે કારણથી.

બહુસો સામાઈઅં કુજ્જ-બહુવાર સામાયિક કરે.

સામાયિક વિધિ લીધું વિધિ પાર્યું વિધિ કરતાંજે

કોઈ અવિધિ હુએ હોય તે સવિ હું મન વચન

કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં-સામાયિક વ્રત વિધિથી

લેતાં, વિધિથી પલાતાં જે કંઈ અવિધિ થયો હોય તે સર્વ

માટે હું મન વચન અને કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં

દેહં છું. અર્થાત્ અવિધિ દોષમાં સર્વ પાપની હું માફી

માગી લઉં છું.

પ્ર૦ મનના વચનના અને કાયાના કેટલા દોષ છે ? અને તે કયા કયા તે કહો.

ઉ૦ સામાયિક વ્રતમાં ૩૨ દોષ બતાવવામાં આવેલા છે તે સર્વે વર્ણને સામાયિક વ્રત પાળવું તે દોષ નીચે પ્રમાણે છે.

મનનાદશ—(૧) વૈરી દેખી દ્રેષ કરે (૨) અવિવેક ચિંતવે (૩) અર્થન ચિંતવે (૪) મનમાં ઉદ્વેગ ધરે (૫) યશની વાંછા કરે (૬) વિનય ન કરે (૭) ભય ચિંતવે (૮) વ્યાપાર ચિંતવે (૯) કુળનો સંદેહ રાખે (૧૦) નિયાણું કરે.

વચનના દશ—(૧) કુવચન બોલે. (૨) હુંકારા કરે (૩) પાપ આદેશ આપે (૪) લવારો કરે (૫) કલહ કરે (૬) આવો જાઓ કહે (૭) ગાળ બોલે (૮) બાળક રમાડે (૯) વિકથા કરે (૧૦) હાંસી કરે.

કાયાના બાર—(૧) આસન ચપળ હોય (૨) ચારે દિશાએ જુએ (૩) સાવધ કામ કરે (૪) આળસ મરડે (૫) અવિનયે બેસે (૬) ઓઢું લેઈ બેસે (૭) મેલ ઉતારે (૮) ખરજખણે (૯) પગ ઉપર પગ ચઢાવે (૧૦) અંગ ઉઘાડુ મૂકે (૧૧) અંગ ઢાંકે (૧૨) ઉઘે.

તા. ક. (આ સર્વે દોષ સામાયિકમાં અયતનાથી લાગે તે તજવા).

આ સૂત્રનો ક્રમ.

પ્રથમનાં ૬ સૂત્રો સામાયિકની વિધિ કરતી વખત બો-

લાય છે અને આ સૂત્ર સામાયિકની પૂર્ણાહુતિ કરતી વખત બોલાય છે તેથી તેને સૌથી છેલ્લું મુકવામાં આવેલ છે.

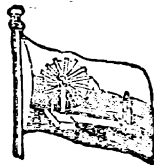
આ સૂત્રનો ઉદ્દેશ.

આ સૂત્ર આપણને સામાયિકનું ફલ સૂચવે છે. જેટલો વખત સમભાવમાં ચિત્તવૃત્તિ ચોંટેલી હોય છે તેટલો વખત અશુભકર્મોનો ઉચ્છેદ થાય છે. વળી તેથી તેની જરૂરીઆત વણુંવેલ છે. તેમ સામાયિકવ્રત કરતી વખત શ્રાવક એ સાધુ સમાન છે તેમ કરી શ્રાવકની ઉચ્ચ દશાનું ભાન કરાવે છે. આ પ્રમાણે આ સૂત્રનો પરમ ઉદ્દેશ છે અને તે ખરી કર્તવ્યશીલતાનું ભાન કરાવે છે.

આ સૂત્ર ઉપરથી ઉપસ્થિત થતો સાર.

જે મનુષ્ય જેવી પ્રવૃત્તિમાં મચેલ હોય છે તેવું તે ફળ મેળવે છે એ દેખિતું છે. તેમ જ્યાંસુધી જે વ્યક્તિ સામાયિક વ્રતે કરી યુક્ત હોય તેટલો ટાઇમ તે અશુભ કર્મોનો—ચિકણું કર્મોનો નાશ કરે છે અને તેના આત્માને તે ઉજ્જવલ કરે છે; સૂચ્ય ઉપરથી જેમ વાદળાં ઓછાં થાય, તેમ પ્રકાશ ક્રોધ અનેરો અનુભવાય છે. તેમ શુભ ભાવે સમજણપૂર્વક એક ચિત્તથી જે સામાયિક વ્રત કરે છે તેના આત્મા ઉપરથી કર્મના આવરણો—પડલો દુર થવાથી તેના આત્માનો પ્રકાશ વધે છે અને તેનું ઓજસ ક્રોધ ઓર પ્રકારનું થાય છે. માટે દરેક શ્રાવકે જેમ બને તેમ સામાયિકવ્રત વધુ ને વધુ કરવાં. કારણકે તે આત્માને ઉજ્જવલ કરવામાં અમુદ્ય ઓજાર છે. વળી તે વિધિપૂર્વક આદરવું બોધએ, અવિધિથી કરવાથી

ઝાઝો લાભ થતો નથી અને કરેલા કાળક્ષેપના પ્રમાણમાં કંઈ લાભ થતો નથી. માટે ચતનાપૂર્વક સામાયિકવ્રત કરવું જોઈએ. કરનારે એમ સમજવાનું છે કે હું અત્યારે કોઈ સંસારી નથી, હું અત્યારે સાધુ છું. સાધે તે સાધુ. જેઓ ખરા કર્ત્તવ્યશીલ છે તેઓજ સાધુ છે. અને જેઓ સામાયિકવ્રત ઉપર પ્રેમ રાખે છે, તેનો આદર કરે છે, તેને સેવે છે તેજ ખરા સાધુ અથવા કર્ત્તવ્યશીલ છે. સાધુ મહારાજ જેમ સર્વે પ્રકારની સાંસારિક વિટંબનાથી વેગળા હોય છે, તેવીરીતે સામાયિક કરનારે પણ તેટલો વખત તો એમ સમજવાનું છે કે, હું સર્વે સંસારી ઉપાધિથી અત્યારે વેગળો છું. અત્યારે મારા આત્માનો ઉદ્ધાટન કરવાજ હું ખેડો છું, જેથી નિઃસંગ છું. બધાય મળી સામાયિકના ડર દોષો જે બતાવવામાં આવે છે. તેનો પરિત્યાગ કરી સામાયિકનું ફળ સંપાદન કરવું. એજ આ સૂત્રનો પરમાર્થ છે.

ૐ શ્રી પરમાત્મને નમઃ

અષ્ટ સામાયિક શબ્દ સ્ફુરણા.

ધ્યાનરૂપ-જળનો પ્રવાહ કર્ણારૂપ નદીમાં સમતારૂપ પૂરને પ્રસારશે ત્યારે ઉક્ત નદીના કાંઠે રહેલા વિકાર-રૂપ વૃક્ષોને ઉન્મૂલન કરી ઘસડી જશે.

જ્ઞાનસાર

ચિન્તનીય ધ્યાનસ્થ વિચારો.

(૧)

પ્ર૦ હું સામાયિક કરું છું એટલે શું ?

ઉ૦ હું મારિ ચિત્તવૃત્તિ શાન્ત કરું છું

મન-સરોવરમાં વાસનારૂપી મોજાં જ્યાં સુધી ઉછળતાં હોય અને તે જ્યાં સુધી શાન્ત થાય નહિ ત્યાં સુધી સરોવરની અંદર રહેલ રત્નરાસી જણાય નહિ. માટે સામાયિકની અંદર સૌથી પ્રથમ સામાયિક કરનારે ચિત્તવૃત્તિ શાન્ત કરવી જોઈએ.

ચિત્તવૃત્તિ શાન્ત કરવાના ઉપાયો.

ચિત્તવૃત્તિને શાન્ત કરવા ઔપશમિક, ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક ભાવ એ ત્રણ તથા ઔદયિક અને પારિણમિક એ બે ભાવ મળી પાંચ ભાવો જીવના સ્વતત્ત્વ છે એટલે જીવને તે ભાવ હોય છે તેનું યથાસ્થિત સ્વરૂપ વિચારવું. વળી ઉપશમ, સંવરને વિવેકની વિચારણાથી ચિલાતીપુત્રે કેવી રીતે

ચિત્તવૃત્તિ શાન્ત કરી અને સદ્ગતિ પ્રાપ્ત કરી તે માટે
વાંચો ચિદ્વાતિપુત્રની કથા પાને ૨૧ મેં.

(૨)

પ્ર૦ હું સામાયિક કઈં છું એટલે શું ?

ઉ૦ હું સમભાવમાં સ્થિર થાઉં છું.

મન, વચન અને કાયામાં જ્યારે સ્થિરતા પ્રાપ્ત થાય
છે ત્યારેજ રાત્રિયા દિવસ તેમજ ગ્રામ વા અરણ્ય સર્વ સ્થળે
સમશીલપણું ભાસે છે.

છાશના સંયોગથી દુધનો સ્વભાવ જેમ બદલાઈ જાય
છે તેમ ચંચળતા અસ્થિરતા વડે જ્ઞાનરૂપ પલટાઈ જઈ, લોભ
વિક્ષોભરૂપ ક્રુચા તેમાં પ્રગટાવે છે. માટે વિચારપૂર્વક ચંચ-
ળતાનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે.

સ્થિરતા પ્રાપ્ત કરવાના ઉપાયો.

આજ્ઞાણ ધમ્મો, ઉપયોગા ધમ્મા અને પરિણામે બંધ આ
જીનેંદ્ર પ્રણિત સોનેરી સૂત્રોના ચથાર્થ જ્ઞાનથી સ્થિરતા અનુ-
ભવાશે. અને સ્થિરતા અનુભવાતાં સમક્રિતની પ્રાપ્તિ થશે.
અને સમક્રિતની સદ્દેશા (શ્રદ્ધા) પ્રાપ્ત થતાં નિરરતા પ્રાપ્ત
થશે અને નિરરતા પ્રાપ્ત થતાં સત્ય વક્તા થવાશે. આ માટે
વાંચો કલિકાચાર્યની કથા પાને ૧૮

(૩)

પ્ર૦ હું સામાયિક કઈં છું એટલે શું ?

ઉં હું મધ્યસ્થ ભાવનાનું સેવન કરું છું

મધ્યસ્થ પુરૂષો અંતર આત્મા વડે શુદ્ધ આશયમાં સ્થિત રહે છે, તેમ તેઓ શમ-શીલ ભાવે પણ રહી શકે છે. પ્રસંગે રાગ યા દ્વેષને ધારણ કરતા નથી. અને તત્ત્વા તત્ત્વનો નિષ્કર્ષ કરી ચોખ્ખને ગ્રહણ કરે છે અને અયોગ્યને ત્યજ દે છે. કોઈના દ્વેષ કે શુભમાં ચિત્ત લાગી જાય તો આત્મ વિચારણામાં સ્થિત થાય છે. આ મધ્યસ્થ પુરૂષનાં લક્ષણો હોય છે.

મધ્યસ્થતા પ્રાપ્ત કરવાના ઉપાયો.

મધ્યસ્થપણું પ્રાપ્ત કરવા (૧) અનિત્ય (૨) અશરણુ (૩) સંસાર (૪) એકત્વ (૫) અન્યત્વ (૬) અશુચિત્વ (૭) આશ્રવ (૮) સંવર (૯) નિર્જરા (૧૦) લોક સ્વરૂપ (૧૧) બોધિ હૃદય અને (૧૨) ધર્મ ભાવનાઓનું યથાર્થ સ્વરૂપ વિચારવું જેથી મધ્યસ્થ ભાવનાનો પ્રાદુર્ભાવ થશે. વૃક્ષનું થડ જેમ જમીનમાંથી ખાતર અને પાણી લેઈ મજબુત થાય છે તેમ હૃદયની અંદર વિશુદ્ધ ભાવે આ ભાવનાઓનું સ્વરૂપ વિચારતાં ચિત્તવૃત્તિ વૃક્ષના થડની માફક સ્થિરતા અનુભવશે. આ મધ્યસ્થપરિણામિ જીવ, ઉપકાર કરનાર પર રાગ કરતો નથી, તેમ અપકાર કરનાર પર દ્વેષ ધરતો નથી પણ તે સમભાવમાં તલલીન રહી શુભાશુભ કર્મોનો ચ્છેદ કરી ક્ષીણ મોહી થઈ દેવગણના પામે છે. આ માટે વાંચો દમદંતમુનિની કથા પાને ૧૩

(૪)

પ્ર૦ હું સામાયિક કરું છું એટલે શું ?

ઉ૦ હું વિશ્વદષ્ટિ જાગૃત કરું છું

વિશ્વદષ્ટિવાળા જીવો કર્મની વિશમતાને નહિ ઇચ્છતાં પ્રાણી માત્રને સરખા દેખે છે તેથી તે આખું જગત આત્મ ભાવે અલેદરૂપ છે એમ જાણે છે અને તે જાણનાર શમી, મોક્ષ મેળવી શકે છે.

આ વિશ્વદષ્ટિ ખીલવવાના ઉપાયો.

આત્મવત્ સર્વં ભૂતેષુ યઃ પश्यति सः पश्यति જેઓ પોતાના આત્માની સમાન સર્વને નિહાલી શકે છે તેઓજ વિશ્વદષ્ટિ ધારક ગણાય છે.

વિશ્વદષ્ટિ ધારકે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચંડાળ ચોકડીનો સદંતર નાશ કરવો જોઈએ કારણ કે તેથી કરી નાના મોટાપણના, ઉચ્ચ નીચ પણના ભેદ જતા રહે છે અને સૌને એક સરખી રીતે નિહાળાય છે. ક્રોધનો, અહં-વૃત્તિનો, મોહનો અને તૃષ્ણાનો રહેદ થતાં શાંતિ, સરળતા, મૃદુતા, સાદાઈ અને સંતોષનો ઉદય થાય છે. આથી સર્વ બંધુઓની સાથે આત્મભાવે જોવાની દષ્ટિ જાગૃત થાય છે. અને જ્યારે તમામ જીવો પ્રત્યે સમભાવની દષ્ટિ જાગૃત થાય છે ત્યારે તે સમય આવે, પરંતુ જીવોને દુઃખરૂપ ન થતાં, ક્ષુદ્રમાં ક્ષુદ્ર જીવને માટે પણ પોતાના પ્રાણનું બળિદાન આપવા તૈયાર થાય છે. આ માટે જીવો ધર્મરૂચી મુનિની કથા પાને ૨૭ મે

(૫)

પ્ર૦ હું સામાયિક કંઈ છું એટલે શું ?

ઉ૦ હું સમદષ્ટિ ખીલવું છું

શમ વચનામૃત વડે જેનું હૃદય રાત્રિદિવસ આદિ રહે છે તેને રાગ રૂપ સર્પના વિષની ઉર્મિ કલેશ પમાડવાને સમર્થ નથી.

સમદષ્ટિ પ્રાપ્ત કરવાના ઉપાયો.

જ્યારે સોનું અને પથ્થરને, નિંદકને તેમ વંદકને, સરખા ગણવાની બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારેજ તે સમદષ્ટિ જીવ કહેવાય છે.

જે આનંદને અને વિશાદને સરખાં ગણે છે. આ સમદષ્ટિ જ્યારે આ જગત નિઃસાર જણાય છે ત્યારેજ ઉત્પન્ન થાય છે. અને સારમાં સારભૂત એવું જે આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય ત્યારેજ આ જગતને નિઃસાર રૂપે અનુભવાય છે. જ્યારે દષ્ટિમર્યાદા સન્મુખ સંપૂર્ણ આત્મજ્ઞાન ધારી પરમાત્માની મૂર્તિ ખડી કરી તેની સ્તવનામાં ભક્તિમાં લીન થવાય છે ત્યારેજ ખરું આત્મજ્ઞાન પમાય છે. જેવો આદર્શ મુખ આગળ ખડો હોય છે તેવીજ પ્રવૃત્તિ થાય છે. માટે સમદષ્ટિ ખીલવનારે શ્રી અરિહંત પ્રભુની મૂર્તિ ધ્યાનમાં ખડી કરી તેમની ભક્તિમાં તદ્લીન થવું. આ સમદષ્ટિ પ્રાપ્ત કરવાનો સરળ માર્ગ છે. સર્વ જીવ પ્રત્યે સમદષ્ટિ પ્રાપ્ત થતાં સર્વે પશુપંખી પ્રાણીઓને સરખા ગણવાની બુદ્ધિ ઉત્પન્ન

થાય છે અને સર્વ જીવને આત્મભાવે જોવાથી કયાની લાગ-
ણી તીવ્ર બને છે અને સમય પરત્વે પશુ પંખીની ખાતર
પોતાના પ્રાણનું પણ બલિદાન અપાય છે. આ માટે વાંચો
મેતાર્થ મુનિવરની કથા પાને ૧૫

(૬)

પ્ર૦ હું સામાયિક કઈં છું એટલે શું ?

ઉ૦ હું સમતા રસમાં ઝીલું છું

સમતા રસના આસ્વાદન વડે આત્મા અતીન્દ્રિય તૃપ્તિને
પામે છે. અને તે આત્મિક ગુણથી થએલી તૃપ્તિ ચિરકાળ
સ્થિર રહે છે.

આત્માનંદમાં મગ્નપુરૂષ નિરંતર ઇન્દ્રિયોના સમુહને પો-
તાના કબજામાં રાખે છે તેમજ મનની નિશ્ચલતા મેળવી ફક્ત
જ્ઞાન ગ્રહણ કરવાંજ ઉદ્યમી હોય છે.

સમતારસ પ્રાપ્તિના ઉપાયો.

શ્રી ભગવંતે બતાવેલ ત્રિપદિના સિદ્ધાંતનું જ્યારે રહસ્ય
સમજાય છે-નિત્યાનિત્ય માર્ગનું સ્વરૂપ જણાય છે, ત્યારેજ
વાસ્તવિક સમતારસ ઉત્પન્ન થાય છે. અને આથીજ મનુષ્યને
ખાત્રી થાય છે કે “વસ્તુમાત્ર પરિણમન શીલ છે” ઇષ્ટ
વસ્તુને જોઈ તેથી તે કુલાતો નથી તેમ અનિષ્ટ વસ્તુ જોઈને
તેના પર તિરસ્કાર લાવતો નથી. વસ્તુના પર્યાયનું યથાર્થ
જ્ઞાન થવાથી મુમુક્ષુઓ પોતાનો સમભાવ ટકાવી રાખી મ-

ધ્યસ્થ રહી શકે છે અને તે કષાયોની ચિકાશમાં પડતા નથી. ત્રિપદીના સિદ્ધાંતથી થોડામાં જીત શત્રુરાજ્ય મરણને કાંઠે આવેલો છતાં આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી પોતાની સદ્ગતિ પ્રાપ્ત કરી શક્યો. આ માટે વાંચો જીતશત્રુ રાજ્યની કથા પાને ૨૪ મે

(૭)

પ્ર૦ હું સામાયિક કરું છું એટલે શું ?

ઉ૦ હું આત્મ જ્ઞાનમાં પ્રવેશ કરું છું

પુદ્ગલિક વિષયોના ઉછાળા વિષનાજ ઉદ્ગારો કઢાવે છે અને તેજ પૌદ્ગલિક અતૃપ્તિ માનવી. આત્મિક ભાવથી થએલી તૃપ્તિ શુદ્ધ છે અને પરંપરાએ ધ્યાનની ધારાને વિસ્તારે છે.

આત્મજ્ઞાન પ્રવેશના ઉપાયો.

આત્મજ્ઞાન પ્રવેશના ઉપાસકે હંમેશાં સદ્વિચારોનું સેવન કરવું કારણ કે જેવા વિચાર તેવા આચાર. સદ્વિચારોથી ઈંદ્રિય નિગ્રહ થાય છે અને ઈંદ્રિય નિગ્રહથી મનો નિગ્રહ થાય છે અને મનો નિગ્રહથી ધ્યાન થઈ શકે છે અને ધ્યાનથી મોક્ષ પમાય છે. જેથી સત્ વિચારોએ ઉત્તરોત્તર-મોક્ષ પ્રાપ્તિનું કારણ છે. માટે આત્મહિતચિંતકોએ હંમેશાં સત્ વિચારનું સેવન કરવું, તેમાં સામાયિક વ્રતમાં તો તેનું ખાસ પાલન કરવું. ઇલાચીકુમાર ને સદ્વિચારો આવવાથી તેના મોહનો અંધારાનો પડદો દૂર થયો અને તેને ભાન થયું કે ત્રણ લોકમાં જો કોઈ સુંદરમાં સુંદર વસ્તુ હોયતો તે આત્મા

છે. ખરું સૌન્દર્ય તો આત્માનુંજ છે. આ માટે વાંચો. ધનદત્ત શેઠની કથા પાને ૩૦ મે.

(૮)

પ્ર૦ હું સામાયિક કરું છું એટલે શું ?

ઉ૦ હું તૃષ્ણા દેવીને તિલાંજલી આપું છું

ક્ષણેક્ષણે હૃદયમાં અનેક પ્રકારની તુષ્ણાઓ સ્ફુરાયમાન થાય છે અને તે ફક્ત મૃગ-તૃષ્ણા સમાન છે છતાં જ્ઞાનરૂપ અમૃતને ત્યજી દઇને મૂખ નાદાન માણસ તુષ્ણાનું પોષણ કરવા ખાલી દોડે છે.

તૃષ્ણા ત્યાગના ઉપાયો.

इच्छा रोधन तप करो धम्माओ-वासनाओ-तुष्षाओनुं
ઉન્મૂલન કરનાર તપ છે. ગ્રાહ્ય અને અભ્યંતર તપશ્ચર્યા કરતા થકા મુનિ મહાત્માઓ મૂળ અને ઉત્તર ગુણની શ્રેણીરૂપ સમૃદ્ધિ મેળવે છે. માટે તુષ્ણાના રોધકે પ્રત્યાખ્યાનનું પાલન કરવું. પોટિલ્લદેવે પ્રત્યાખ્યાનથી અમાત્ય તેયલિ પુત્રને ઈન્દ્રિય વિષય સુખોમાંથી છોડાવ્યો જેથી તે સિદ્ધ બુદ્ધ અને મુક્ત થયો. આમાટે જુઓ અમાત્ય તેયલિ પુત્રની કથા પાને ૩૨ મે

શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ

શ્રી સંઘને નમ્ર ચ

ઉપરોક્ત સંસ્થાથી અત્યારે આપણું મોટો ભાગ પરિચિત છે. તેની અંદર ૯૦ ગામના શ્રી સંઘના મળી ૧૫૦ વિદ્યાર્થીઓ લાલ લે છે. તેના રિપોર્ટ પ્રતિવર્ષ બહાર પડે છે અને તેની માસિક હકીકત ગુરુકુળ પત્રિકાના શિર્ષક નિચે જૈનપત્રમાં પ્રગટ કરવામાં આવે છે.

તેના છેલ્લો અટલે સં. ૧૯૮૮ નો રિપોર્ટ તાજેતરમાં બહાર પડેલો છે, તે ઉપરથી તેની વાસ્તવિક પરિસ્થિતિનો તેના વાચકોને ખ્યાલ આવી શકશે. તે સંઘમાં મુખ્યત્વે કરી શ્રી સંઘને અપીલ કરવાની કે તેનું નિભાવકુંડ કે જેના ઉપર સંસ્થાની પ્રગતિ, સંગીનતા, સખલતા અને સ્થાયીત્વનો આધાર છે, તે છક ટોચપર આવીને મળું છે. જેથી શ્રી સંઘના દરેક લાભીઓ તથા ખુલેનો તેને યથાશક્તિ મદદ કરી આભારી કરશે કે જેથી કરી તેનો નિભાવ સહેલાઈથી થઈ શકે.

લી૦ શ્રી સંઘના નમ્ર સેવકો,

ફકીરચંદ કેશરીચંદ ઓફ.

જીવણચંદ ધરમચંદ. ડૉ. નાનચંદ કેસ્તુરચંદ મોદી.

પ્રમુખ.

લલ્લુભાઈ કરમચંદ દલાલ

ઓ૦ સેક્રેટરીઓ.